

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUC

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Hedvika Žádníková

Fotbal a jeho modifikace u osob se zrakovým postižením

Olomouc 2019

Vedoucí práce: Mgr. Bc. Růžičková Veronika, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval/a samostatně a použil/a jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne 17. 4. 2019

Hedvika Žádníková

Děkuji Mgr. Bc. Veronice Růžičkové, Ph.D. za věnovaný čas, odborné rady a cennou metodickou pomoc při zpracovávání diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala trenérům brněnského týmu Avoy MU Brno za odborné rady a názory na danou problematiku včetně pomoci při výzkumu, jehož součástí byli trenéři i hráči.

Obsah

Úvod	- 6 -
I. Teoretická část.....	- 8 -
1 Osoba se zrakovým postižením.....	- 8 -
1.1 Členění zrakových obtíží podle různých kritérií.....	- 8 -
1.1.1 Členění podle Světové Zdravotnické Organizace WHO	- 8 -
1.1.2 Speciálně-pedagogické členění	- 11 -
1.1.3 Etiologické členění (podle příčin vzniku).....	- 11 -
1.1.4 Členění podle doby vzniku zrakového postižení.....	- 12 -
1.1.5 Členění podle trvání zrakového postižení.....	- 13 -
1.1.6 Členění pro sportovní účely	- 14 -
1.2 Nejznámější členění zrakového postižení.....	- 15 -
1.2.1 Osoba nevidomá	- 16 -
1.2.2 Osoba se zbytky zraku	- 19 -
1.2.3 Osoba slabozraká	- 20 -
1.2.4 Osoba s poruchou binokulárního vidění	- 22 -
2 Fotbal pro osoby se zrakovým postižením	- 26 -
2.1 Historie	- 26 -
2.2 Vyšetření zraku pro účely sportovního členění.....	- 27 -
2.3 Základní požadavky na hru	- 33 -
3 Sportovní aktivity pro osoby se zrakovým postižením.....	- 49 -
3.1 Goalball.....	- 49 -
3.1.1 Historické vymezení.....	- 49 -
3.1.2 Pravidla hry	- 50 -
3.2 Showdown.....	- 53 -
3.2.1 Historie showdownu.....	- 53 -
3.2.2 Pravidla hry	- 54 -
3.3 Sportovní aktivity upravené pro osoby se zrakovým postižením.....	- 56 -

II.	Praktická část.....	62
4	Úvod do praktické části.....	62
5	Cíl empirické části a výzkumné otázky	65
6	Metodologie.....	66
6.1	Popis výzkumného vzorku.....	68
7	Výsledky šetření	71
7.1	Dotazník pro trenéry intaktního fotbalu.....	71
7.2	Dotazník pro trenéry hráčů se zrakovým postižením	76
7.3	Rozhovor s hráči se zrakovým postižením.....	83
7.4	Pozorování.....	86
8	Diskuse.....	95
9	Doporučení pro praxi.....	101
	Závěr.....	104
	Seznam použité literatury	106
	Seznam grafů, obrázků a příloh	113
	Přílohy	
	Anotace	

Úvod

Použití termínu fotbal ve spojitosti se zrakovým postižením se může jevit jako nesmyslné spojení, ale fotbal pro osoby se zrakovým postižením je tak reálný jako fotbal klasický. Ukázalo se, že informovanost společnosti o této možnosti sportu není dostačující, a tak jsem se rozhodla dané téma zpracovat ve své diplomové práci. Dalším důvodem pro zpracování je moje aktivní trenérská činnost ve fotbale u dětí mladšího školního až předškolního věku.

Fotbal patří k nejoblíbenějším sportům vůbec a u osob se zrakovým postižením tomu není jinak. To, že mohou být fanoušky jako lidé bez handicapu, je dnes naprosto běžné. Ale díky téměř nedávno upraveným pravidlům a podmínkám hry mají lidé se zrakovým postižením také možnost se hry aktivně účastnit jako hráči, a to i v mezinárodním měřítku.

Tato závěrečná práce má dvě části: teoretickou a praktickou část.

Teoretická část je rozdělena do tří samostatných kapitol, které vás provedou oblastmi podle názvu kapitol a podkapitol. První kapitola se zaměřuje na oblast týkající se osob se zrakovým postižením popsaných z hlediska různých klasifikací. Ve druhé kapitole se budeme zabývat zásadami tréninkových jednotek a samotnou hrou vybraného sportu. V této části budou popsány faktory ovlivňující sportovní činnost fotbalu hráčů se zrakovým postižením. Poslední kapitola je koncipována jako výčet dalších možných sportovních volnočasových aktivit uzpůsobených či přímo vytvořených pro osoby s vizuálním postižením.

Praktická část této práce je vytvořena na základě kvalitativně-kvantitativního výzkumu zaměřeného na oblast informovanosti trenérů intaktního fotbalu, na názory trenérů hráčů se zrakovým postižením a na oblast dětských hráčů ve věku dvanácti až patnácti let, u kterých byl pozorován nejen vývoj jejich fotbalových dovedností, ale i názorů na daný sport. Veškeré metody i výzkumné vzorky jsou v této části textu popsány a zpracovány.

Cílem práce je přiblížení dané problematiky nejen laické veřejnosti, ale i odborníkům pracujícím ve školském či volnočasovém prostředí zacíleném na osoby se zrakovým postižením.

1 Osoba se zrakovým postižením

Slovním spojením osoba se zrakovým postižením se označuje osoba, jakéhokoli věku i pohlaví, která je určitým způsobem znevýhodněná či postižená v oblasti zrakové percepce, tedy zrakového vnímání. Český statistický úřad v poslední zprávě z roku 2014 uvádí, že v České Republice k roku 2013 bylo uvedeno celých 9,5 % osob se zrakovým postižením či znevýhodněním. I když se statistické údaje mohou každým rokem měnit, klasifikace zůstává stále stejná.

Tato kapitola je dělena pomocí různých, známých klasifikací, díky kterým jedinec lépe vnikne do problematiky zrakového postižení. Hned na úvod je však nutné zmínit, že jednotná klasifikace zrakových postižení neexistuje. Není tedy možné posuzovat zrakové vady pouze pomocí jednoho určitého hlediska, i když se může zdát, že se navzájem nějakou částí prolínají. Pro speciální pedagogy a celkově pedagogický obor je však nutné hlavně speciálně – pedagogické členění, které si také popíšeme níže.

1.1 Členění zrakových obtíží podle různých kritérií

V následující části textu si vymežíme různé členění zrakových postižení podle známějších i méně známých kritérií. Obzvláště velký důraz je kladen na speciálně-pedagogické členění, které je v rámci mého studijního oboru stěžejní, jelikož výchova a vzdělávání osob s jakýmkoli postižením je prioritou dnešní společnosti. Následně pak v rámci klasifikací zmíníme i členění pro sportovní účely, které naopak budeme potřebovat pro následující kapitolu této práce.

1.1.1 Členění podle Světové Zdravotnické Organizace WHO

Světová zdravotnická organizace – World Health Organization (WHO) ve své klasifikaci MKN 10 uvádí nejruznější zdravotní problémy s přiřazenými kódy, které se následně používají převážně v medicínských sférách. Pod zkratkou MKN 10 se rozumí Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů v 10. revizi. Ačkoliv se připravuje revize 11, nebyla ještě publikována,

a tak pracujeme s touto verzí. Aktuální revize vešla v platnost s novým rokem 2018, tedy 1. 1. 2018.

Publikace 11. revize byla sice plánována již na rok 2017, avšak plán se zdravotnické organizaci nezdařil, a tak se další revize plánuje na rok 2019.

MKN se dělí podle jednotlivých částí lidského těla na kapitoly označené písmeny a římskými číslicemi, oddíly označené číslicemi od 00 do 99 a dodatkové kódy taktéž číselné podoby, které se vyskytují za číslicí oddílu a jsou oddělené tečkou.

Zrakem se zabývá kapitola VII, písmenem zapsána jako H, konkrétně pak v oddílech H00 – H59. Jednotlivé oddíly pak skýtají podkapitoly s konkrétními problémy dané sekce.

Ze VII. kapitoly si popíšeme pouze hlavní oddíly, které je nutné alespoň trochu znát:

H00–H06 – nemoci očního víčka, slzného ústrojí a očnice (př. ječné zrno, nemoci slzného ústrojí atd.),

H10–H12 – onemocnění spojivky,

H15–H22 – nemoci skléry, rohovky, duhovky a řasnatého tělíska,

H25–H28 – onemocnění čočky (katarakta),

H30–H36 – nemoci cévnatky (chorioidey) a sítnice (retiny) (např. odchlípení a trhliny sítnice),

H40–H42 – glaukom,

H43–H45 – nemoci sklivce a očního bulbu,

H46–H48 – nemoci zřetivého nervu a zřetivých drah,

H49–H52 – poruchy očních svalů, binokulárního pohybu, akomodace a refrakce (např. strabismus),

H53–H54 – poruchy vidění a slepota (poškození zraku),

H55–H59 – jiné nemoci oka a očních adnex (např. nystagmus).

(www.uzis.cz/mkn)

Klasifikace MKN 10 je nyní stěžejním materiálem pro diagnostiku v oftalmologickém odvětví. Pojmem oftalmologie rozumíme lékařský obor, který zkoumá anatomii, fyziologii a patofyziologii zrakového ústrojí. Zabývá se jeho vadami, chorobami, prevencí, léčbou i jeho nápravou. Hlavním principem tohoto členění je konkrétní vymezení zrakové ostrosti a rozsah binokulárního zorného pole. Tak jako ve speciálně-pedagogickém členění, i v oftalmologické klasifikaci nalezneme dělení na problematiku osob nevidomých, slabozrakých, osob s poruchou binokulárního vidění a osob se zbytky zraku. Pro lepší upřesnění si přiblížíme jednotlivé oblasti zrakového postižení, které jsme zmínili již výše. (Růžičková, 2017)

Osoby nevidomé můžeme charakterizovat jako osoby s ireverzibilním poklesem centrální zrakové ostrosti pod 3/60 až po úplnou ztrátu světlocitu. I zde bylo zavedeno dělení do tří podskupin podle vážnosti handicapu. Finková, Ludíková a Růžičková ji rozdělují na praktickou nevidomost, skutečnou slepotu a plnou slepotu. V případě praktické nevidomosti hovoříme o poklesu centrální zrakové ostrosti pod 3/60–1/60, kde je nutné zmínit i binokulární zorné pole, které je menší než 10°, ale větší než 5° kolem centrální fixace. Skutečná slepota je zde vymezena poklesem centrální zrakové ostrosti pod 1/60 se zachovaným světlocitem, kdy binokulární zorné pole je pod 5° a méně i bez porušení centrální fixace. V případě plné slepoty se popisuje schopnost světlocitu s chybnou světelnou projekcí až po ztrátu světlocitu (amurosu). (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Osoby slabozraké jsou charakterizovány ireverzibilním poklesem zrakové ostrosti na lepším oku pod 6/18–3/60 včetně. Slabozrakost je dále rozdělována na lehkou, střední a těžkou. Lehká slabozrakost je v rozmezí 6/18–6/60, střední slabozrakost je mezi 6/60–3/60. Za těžkou slabozrakost považujeme zrakovou ostrost v rozmezí 3/60–1/60 včetně. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Osoby se zbytky zraku se objevují v oftalmologickém dělení mezi slabozrakostí a nevidomostí. V tomto případě se vždy hovoří o mezích zrakové ostrosti 3/60–0,5/60, kdy rozsah zrakového pole není určen nebo určit nelze. (Růžičková, 2017)

Tato podkapitola provádí problematikou zrakového postižení a jejího dělení dle lékařských parametrů. Členění dle MKN 10 i dle WHO je zaměřeno převážně na problém a jeho lékařské (medikamentózní či chirurgické) řešení, nikoliv na uvedení jedince do života a hledání alternativ pro jeho největší rozvoj. Problematikou speciálně-pedagogickou se však budeme zabývat v následujícím textu, kde si jednotlivé kategorie rozebereme více, a to podle dvou konkrétních autorek, které se touto problematikou zabývají.

1.1.2 Speciálně-pedagogické členění

Velmi důležité je speciálně-pedagogické členění. Toto rozdělení potřebné při speciální pedagogice spočívá v možnosti vzdělávání, následného pracovního uplatnění, a hlavně socializace osob se zrakovým postižením či znevýhodněním. V tomto oboru se nejčastěji pracuje se čtyřmi základními kategoriemi, kam patří: „*nevidomí, zbytky zraku, slabozrací a poruchy binokulárního vidění.*“ (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 41)

Pokud si tuto klasifikaci převedeme do dnešní doby, setkáme se také se čtyřmi kategoriemi, avšak s jinými názvy: osoby nevidomé, osoby se zbytky zraku, osoby slabozraké a osoby s poruchou binokulárního vidění. Tato terminologie – People First Language se objevila v roce 1988. Hlavní myšlenka je taková, že při oslovení osoby s nějakým typem postižení se na první místo přiřazuje člověk, poté se až zmiňuje dané postižení s důrazem na aktuální terminologii.

1.1.3 Etiologické členění (podle příčin vzniku)

Klasifikací podle etiologie se mezi prvními zabývala hlavně L. Ludíková, která ve své knize uvádí dvě podoblasti podle místa vzniku příčiny dané vady, na vady orgánové a vady funkční. (Ludíková, 1988)

Orgánovou vadou se rozumí taková vada, která postihuje samotný orgán fungující dle norem. Postižen je tedy přímo daný orgán, což se projevuje na jeho fungování. Zde můžeme hovořit o slabozrakosti, dalekozrakosti.

U funkčních vad, jak již odhaluje název členění, je postižena funkce daného orgánu, který je vyvinutý dle norem daných lékařským odvětvím. Zde můžeme hovořit např. o poruchách binokulárního vidění, tedy amblyopii a strabismu.

Oblast etiologie je však v pedagogické oblasti opomíjena, jelikož pro jedince je důležitá edukace v jakémkoliv slova smyslu, ať už se jedná o vadu orgánu či jeho funkce. Toto dělení má možné uplatnění v lékařských sférách. (Ludíková, 1988)

1.1.4 Členění podle doby vzniku zrakového postižení

Podle doby vzniku jsou známé dvě základní dělení, a tím jsou vrozená nebo získaná zraková postižení.

Prenatální období

Prenatálním obdobím je takový časový úsek, který můžeme vymezit jako čas od početí, případně prvního trimestru, až po období kolem porodu, ne však samotný porod. K tomu se následně váže další období – období perinatální.

Jako hlavní příčiny zrakového postižení zmiňujeme jednu nebo i více variant z daného výčtu: dědičnost, toxicita matky způsobená toxikománií, tedy užíváním drog a alkoholu, silné mechanické poškození plodu, vnější vlivy (RTG, UV záření, ...), pohlavní choroby matky (syfilis, HIV), virová onemocnění (rubeola, toxoplazmóza). (Květoňová, 2007)

Perinatální a postnatální období

Perinatálním obdobím rozumíme časový úsek samotného porodu včetně časového rozmezí v řádcích hodin před i po porodem. Postnatální období je takové období, které začíná přivedením dítěte na svět. Tímto pojmem rozumíme věk od narození, přes dospělost (období juvenilní) až po stáří (senilní období) a samotnou smrt. Jak perinatální, tak postnatální členění hovoří o postižení získaném, tedy projevujícím se v průběhu života jedince. (Ludíková, 1988)

V tomto časovém úseku nalezneme konkrétně: progresi zrakové vady, úrazy oka a hlavy, nádorová onemocnění oka a hlavy, retinopatii nedonošených, důsledky jiných onemocnění (diabetes mellitus) apod. (Finková, Růžičková, Stejskalová, 2010)

O osoby se vzniklým postižením zrakového ústrojí se velmi zabývala H. Flenerová ve své knize, kde tyto osoby konkrétně jmenuje jako osoby později osleplé. (Flenerová, 1985)

1.1.5 Členění podle trvání zrakového postižení

Dalším členěním zrakových vad je členění podle trvání samotného postižení a jeho projevů.

Krátkodobé

Pokud hovoříme o krátkodobém trvání zrakového postižení, jedná se vždy o akutní případy, které bývají v oftalmologických ordinacích ošetřovány přednostně hlavně v ranních hodinách. Akutní postižení je v časovém rozpětí označeno mezi hodinami, maximálně však týdenní dobou trvání obtíží. Je důležité zmínit, že se tyto zrakové vady většinou neopakují a jejich léčba je poměrně snadná. (Ludíková, 1988)

Můžeme zde hovořit nejen o cizím tělesu v očním prostředí (kamínek, řasa, muška atd.), ale i nemoci oka, jejichž léčba není příliš náročná a netrvá měsíce. Patří sem hlavně záněty spojivek, ječná zrna, začervenání očí nebo pocit suchých očí, který však může být i dlouhodobou záležitostí. (www.acuvue.cz)

Dlouhodobé

Dlouhodobé trvání zrakového postižení je v časovém rozmezí chápáno jako postižení objevující se delší dobu než týden, v některých literaturách je zmíněna i měsíční hranice přetrvávání zrakové vady. V tomto případě je nutná pravidelná lékařská prohlídka a dohlížení na průběh zrakových obtíží. (Ludíková, 1988)

Jako dlouhodobé, tedy chronické postižení, můžeme uvést nejen již zmíněný pocit suchých očí, je důležité zde zmínit oční alergie, šedý zákal (katarakta), zelený zákal (glaukom), makulární degeneraci zapříčiněnou věkem, diabetickou retinopatii a další. V mnoha případech je nutná medikamentózní a v ojedinělých případech i operativní cesta k vyřešení zrakového problému. I přes vyspělou technologii dnešního lékařství však musím podotknout, že zrak, který se jakýmkoliv způsobem

poškodí, už se neuzdraví. Hovoříme zde o částečné až úplné ztrátě zraku.
(www.acuvue.cz)

Opakující se

Opakujícím se zrakovým postižením rozumíme takové postižení, které se v určitých intervalech (pravidelných i nepravidelných) stále i přes léčbu objevuje. (Ludíková, 1988)

Mezi recidivující postižení zraku řadíme např. alergické záněty spojivek a keratokonus (kuželovité vyklenutí rohovky). (www.lexum.cz/keratokonus)

1.1.6 Členění pro sportovní účely

Text následující podkapitoly je zaměřen na vymezení a rozdělení účastníků sportovních aktivit na jednotlivé skupiny podle závažnosti jejich postižení. Daná tematika je pro tuto závěrečnou práci nesmírně důležitá, jelikož na ni navazují následující kapitoly objasňující jednotlivé sportovní aktivity. Je tedy zřejmé, že se nebude používat klasické rozdělení, jak jsme se s ním setkali výše. V případě sportovních aktivit je rozdělení dle tří soutěžních klasifikačních kategorií začínajících písmenem B. Jedná se o počáteční písmena slova *blind*. (Janečka, Ješina a kol., 2007)

Samotné kategorie se označují kromě písmene i číslicí podle závažnosti složeninami: B1, B2 a B3, podle úrovně zrakových orgánů a schopností.

Členění pro sportovní účely si samozřejmě musíme vysvětlit:

- B1: osoby nevidomé. Jedná se o takovou kategorii, která zahrnuje osoby nevidomé, osoby se skutečnou slepotou a plnou slepotou, tedy v rozmezí zrakové ostrosti pod 1/60 se světlocitem a 5° až po úplnou ztrátu světlocitu. Osoba není schopna rozpoznat daný předmět ani jeho obrysy;
- B2: osoby se zbytky zraku a praktická nevidomost. Pod tuto kategorii řadíme osoby prakticky nevidomé (zraková ostrost pod 3/60 do 1/60, zorné pole 5°–10°) a osoby se zbytky zraku (3/60–0,5/60);
- B3: osoby slabozraké. Do této skupiny se řadí osoba, která je schopna samostatné orientace a pohybu v prostoru speciálně upraveném dle

bezpečnostních podmínek. Osoby slabozraké mají zrakovou ostrost 6/18–3/60 včetně. (Bláha, 2011)

I v dané klasifikaci můžeme najít jisté odlišnosti, je tedy vhodné se zaměřit na klasifikaci specifikovaných středisek. Sportovní aktivity pro osoby s jakýmkoliv zrakovým postižením se mohou odehrávat i na profesionální úrovni, jako třeba již v názvu zmíněný fotbal s upravenými pravidly a podmínkami hry. Nejen pro fotbal, ale i pro jiné sporty je zde IBSA – International Blind Sports Association sídlící v sousedním Německu, která si stanovuje vlastní podmínky platné pro všechny členy společnosti se zrakovým handicapem. Klasifikace se provádí vždy vyšetřením lepšího oka s potřebnými pomůckami (kontaktní nebo korektní čočky musí být při vyšetření nasazené). (www.ibsasport.org)

IBSA člení osoby se zrakovým postižením do následujících skupin:

- B1: osoba bez vjemu světla i s vjemem světla, ale bez schopnosti rozeznat tvary ruky z jakékoliv vzdálenosti a směru,
- B2: osoba je schopna rozeznat tvar ruky až po vizuální ostrost 2/60 a/nebo má vizuální pole menší než 5°,
- B3: osoba má vizuální ostrost od 2/60 do 6/60 a/nebo vizuální pole má větší než 5° a menší než 20. (www.cazhs.cz/klasifikace)

Nyní jsme si vysvětlili rozdíly v jednotlivých klasifikačních sférách známých v dnešní společnosti. Pro naše následující účely akcentujeme členění pro sportovní účely, kterými se však budeme zabývat ve 2. kapitole, která je věnována sportovnímu, hlavně fotbalovému odvětví.

1.2 Nejznámější členění zrakového postižení

Popsali jsme si některá rozdělení zrakových vad a nyní je důležité zmínit to nejzásadnější. To, které se využívá nejčastěji nejen ve speciálně-pedagogickém odvětví, tedy dělení na osoby nevidomé a slabozraké, osoby se zbytky zraku a poruchy binokulárního vidění. Každý z těchto termínů si následně vysvětlíme.

1.2.1 Osoba nevidomá

Osoba takto označená je považována za osobu s nejtěžším stupněm postižení zrakového ústrojí. Ať už se jedná o dítě, dospívajícího, dospělého či osoby důchodového věku. U všech zmíněných tento stupeň postižení činí obrovský problém nejen pro ně samotné, ale i pro osoby v blízkém okolí, a to hlavně proto, že osoby nevidomé mají zrakové vnímání narušené až na stupni nevidomosti. (Ludíková, 1988)

Na území České republiky se běžně používá pojem osoby nevidomé, stále však můžeme zaslechnout hanlivý výraz – „slepí“. V mezinárodním měřítku – tedy v anglickém i německém jazyce se používá univerzální pojem blind.

Osoby nevidomé mají ireverzibilní pokles centrální zrakové ostrosti pod 3/60 – světlocit. Dělí se podle konkrétního stupně závažnosti postižení na praktickou nevidomost, skutečnou slepotu a plnou slepotu. (Röderová, Květoňová-Švecová, Nováková, 2007)

Praktická nevidomost se vyznačuje poklesem centrální zrakové ostrosti pod 3/60 do 1/60 včetně a dále pak zmenšením binokulárního zorného pole pod 10° a více než 5° kolem centrální fixace. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Skutečná slepota popisuje pokles centrální zrakové ostrosti pod 1/60 se zachovaným světlocitem a dále pak poukazuje na binokulární zorné pole pod 5° a méně – i bez porušení centrální fixace. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Plná neboli úplná slepota se vyznačuje světlocitem s chybnou světelnou projekcí až do ztráty světlocitu (amauróza). (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Zde je nutné podotknout, že toto rozdělení se vyvíjelo stejně jako celá tyflopédie. Prof. PaedDr. Libuše Ludíková ve své knize Tyflopédie I. z roku 1988 popisuje osoby nevidomé jako osoby, které mají zrakové vnímání narušeno ve stupni nevidomosti (slepoty). Slepotu pak následně rozděluje na totální slepotu (amaurosu – úplnou ztrátu zraku) a praktickou slepotu (zachovaný světlocit se

správnou i chybnou projekcí). Jednoznačně zde tedy můžeme poukázat na vývoj názorů a teorií nejen týkajících se tyflopédie oboru. (Ludíková, 1988)

Oproti tomu kniha Kapitoly z tyflopédie I.: Základy tyflopédie psané Helenou Flenerovou z r. 1985 popisuje nevidomost neboli slepotu jako: „(...) vadu zraku, která se projevuje úplným nevyvinutím úplnou /nebo téměř úplnou/ výkoností zrakového analyzátoru a tím nemožností zrakového vnímání.“ Podle Flenerové se projevuje nejvíce v „kognitivní oblasti a ve vytváření sociálních vztahů.“ K otázce důsledků se vyjádřila: „(...) projevují se v nemožnosti zrakového vnímání, vytváření zrakových představ, ve značném omezení a ztížení samostatného pohybu a prostorové orientace, v nemožnosti běžného grafického výkonu a ve značném omezení praktického pracovního výkonu.“ (Flenerová, 1985, s. 14)

Zde je důležité říct, že oproti L. Ludíkové se H. Flenerová ve své knize věnuje a popisuje kategorii nevidomých osob později osleplých, která „je získána v průběhu života po ukončení školní docházky a přípravy pro povolání.“ Dále popisuje, že: „nevidomost osob později osleplých se projevuje ve ztrátě schopnosti zrakového vnímání, podstatném narušení dalšího vývoje kognitivní oblasti a schopnosti vytvářet sociální vztahy.“ Jako hlavní důsledky vidí: „(...) ve ztrátě zrakového vnímání, ve změně schopnosti běžného grafického a praktického pracovního výkonu a ve snížení orientačních schopností.“ (Flenerová, 1985, s. 15)

Když se podíváme na dobu vzniku zrakové vady, může být vrozená i získaná. K etiologii můžeme zmínit jako nejčastější příčiny vzniku zrakového postižení dědičnost, porušení plodu v prenatálním období, infekční onemocnění matky v těhotenství – hlavně pak rubeola, pohlavní choroby, virová onemocnění, toxoplazmóza, narkomanie a toxikomanie. Pokud však budeme hovořit o získané nevidomosti, hovoříme v souvislosti s etiologií hlavně o progresi refrakčních vad, glaukomu, kataraktě, retinopatie, odchlípení rohovky, nádorech, úrazech, intoxikaci, komplikaci při DM, meningitidě atd. (Ludíková, Stoklasová, 2006)

V krátkosti si také shrneme, jaký důsledek má tento zrakový handicap na život jedince. V první řadě je nutné zmínit, že pomocí zraku získáváme asi 80 %

informací, což je více než získávání informací pomocí sluchu, které tvoří „jen“ asi 60 %. (Soldanová, DP, 2015)

Jak jsme již vyčetli z uvedených hodnot, zrak je nenahraditelnou součástí k získávání informací z okolí. Proto jak již zdůraznila ve své knize Ludíková i Flenerová, u osob nevidomých musí být ztráta nebo nevyvin zraků kompenzován zbylými smysly. Důležité je tedy co nejvíce se věnovat rozvoji ostatních, náhradních smyslů, které mají nezastupitelný vliv. Možnosti rozvoje osobnosti a utváření si co nejdokonalějších představ o reálném světě je třeba důkladně rozvíjet a pracovat na něm pomocí rozvoje nižších kompenzačních činitelů, kam řadíme hmat, sluch, čich a chuť, ale i vyšších kompenzačních činitelů, kam neodmyslitelně patří myšlení, paměť, řeč, představivost a obrazotvornost. Je důležité také zmínit, že při jakékoliv práci s osobou nevidomou je třeba dbát na to, aby si o vnímaném objektu nebo jevu vytvářela adekvátní představy a využít k tomu všech možných smyslů. (Ludíková, 1988, Flenerová, 1985)

Nezastupitelnou součástí se stávají také speciální kompenzační pomůcky, kterými si jedinec se zrakovým postižením jistým podílem zjednodušuje své počínání v každodenním životě. Hlavním kompenzačním činitelem je Braillovo písmo, tedy určitý systém šesti bodů, skládaných jako číslo šest na hrací kostce, kdy každá kombinace jednoho až pěti bodů se využívá nejen k psaní písmen i s diakritikou, ale i číslic. Velká písmena i číslice mají vždy na začátku určený celosvětově známý symbol, po kterém se opět pokračuje v psaní klasických písmen. Tento systém psaného textu se razí na tvrdší papír pomocí Pichtova stroje, který vynalezl německý rodák Oskar Picht již kolem roku 1901 a nadále jej zdokonaloval do dnešní podoby. (www.rozhlas.cz/pichtuv-psaci-stroj)

Dalším významným problémem u osob s takto vážným postižením zraku je oblast mobility jedince. Již od raného dětství se děti učí samostatnému pohybu a orientaci v prostoru. I pro tento problém je však řešení. Kompenzační pomůckou v této oblasti je bílá hůl, tedy technika chůze s bílou hůlí, kterou se děti taktéž učí ve školním prostředí speciálně zaměřených škol. Osobám nevidomým je také možné

poskytnout služby vidícího průvodce. Dále pak jsou zmiňovány různé prvky ozvučující prostředí či hmatové popisy i popisky trasy. (Růžičková, 2017)

K orientaci a samostatnému pohybu však jedinec může využít i speciálně vycvičeného vodícího psa, o kterého si může zažádat na Ministerstvu práce a sociálních věcí. (www.pomocnetlapky.cz, www.helppes.cz)

1.2.2 Osoba se zbytky zraku

Mezi nevidomostí a slabozrakostí je hraniční oblast, ve které hovoříme o zbytku zraku. Oftalmologie vymezuje zbytky zraku v rozmezí zrakové ostrosti 3/60–0,5/60. Z pohledu speciální pedagogiky pak hovoříme o pojetí jedince, jehož zraková vada se pohybuje v rozmezí praktické slepoty a těžké slabozrakosti. Tato kategorie je velmi specifická v tom, že některé osoby s tímto handicapem mohou být po celý život ustálené, u jiných však může docházet k částečnému zlepšení či naopak k progresi.

L. Ludíková ve své knize specifikuje zbytky zraku jako: *„kategorie (...), která se nachází na hranici mezi osobami slabozrakými a nevidomými.“* U samotných důsledků pak zmiňuje, že: *„může docházet jak ke zlepšení, tak ke zhoršení.“* (Ludíková, 1988, 18)

Lepší popis však nalezneme v knize H. Flenerové, která ve své knize vysvětluje tuto problematiku následovně: *„Zbytky zraku jsou ve smyslu speciální pedagogiky orgánová vada zraku, která se projevuje vážným nevyvinutím, snížením nebo zkreslující činností zrakového analyzátoru obou očí a tím poruchou zrakového vnímání.“* Autorka dále uvádí, že: *„se projevují v závažném omezení zrakových schopností, v kognitivní oblasti a ve vytvoření sociálních vztahů.“* Jako hlavní důsledky pak uvádí: *„(...) projevují se ve značném snížení, omezení nebo deformaci všech zrakových schopností a v závažném omezení vytvoření správných zrakových představ, ve snížené orientaci a v závažném snížení schopnosti běžného grafického a praktického pracovního výkonu a v nemožnosti použít běžného tisku.“* (Flenerová, 1985,)

Etiologie je obdobná jako u již zmíněné nevidomosti. I zde se jedná o stavy vrozené či získané. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Hlavní dopad tohoto handicapu na jedince se promítá hlavně ve snížené, omezené či deformované zrakové schopnosti, narušení představ, snížení grafických schopností a značné omezení v pracovním uplatnění. Pro lepší získávání informací se vytvořila tzv. dvojí metoda, při které se kombinují právě takové postupy a metody, které se využívají u osob nevidomých i slabozrakých. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

U osob se zbytky zraku se snažíme adekvátně využívat a rozvíjet zrakové schopnosti, při kterých důkladně dbáme na dodržování velmi přísných zásad zrakové hygieny. V otázce vzdělávání osob se zbytky zraku rozvíjíme zrakové schopnosti, ale i jiné kompenzační činitele včetně hmatového vnímání, které osoby potřebují při osvojování a zdokonalování Braillova písma, které se v rámci studia učí. Samozřejmostí je využívání optických korekčních pomůcek, které napomáhají při čtení zvětšeného černotisku. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

I přes minimum zachovaných zrakových dovedností je zájmem daných osob maximální využívání zbylé zrakové složky, což vede k přetěžování nejen očí, ale celého organismu. Kromě nadměrné zátěže v oblasti fyzické musíme zmínit i oblast psychickou, tedy velkou koncentraci na daný úkon. Osoba pak může být velmi unavená, roztěkaná, podrážděná, může se hůře přizpůsobovat, což se projevuje i ve složce sociální – hlavně při procesu socializace.

1.2.3 Osoba slabozraká

Osobou slabozrakou se rozumí taková osoba, která má ireverzibilní pokles zrakové ostrosti na lepším oku pod 6/18 až 3/60 včetně. Zde je nutné zmínit, že dříve se slabozrakost rozdělovala na lehkou slabozrakost, která se vyskytovala v rozmezí zrakové ostrosti do 6/60 včetně, a na těžkou slabozrakost, o které bychom hovořili v hodnotách zrakové ostrosti pod 6/60 do 3/60 včetně. Dnes tomu tak ale není. Stejně jako u rozdělení osob nevidomých i zde máme dnes rozdělení na tři kategorie, které se využívají převážně ve výchovně – vzdělávacím procesu – tedy pro potřeby edukace a diferenciací. Hovoříme o lehké, střední a těžké slabozrakosti. V případě

tohoto typu postižení zraku je nutné brát v potaz i další faktor. Mohou to být například problémy spjaté s narušením zorného pole v rámci např. zúžení zorného pole až po tubicové vidění, výpadky zorného pole, skotomy v zorném poli atd. Zmínit ale musíme i nystagmus, poruchy barvocitu, vliv glaukomu či katarakty atd. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Slabozrakost může vzniknout jak v období prenatalním, tak i v období perinatálním a postnatálním, ale i v dalším. Je tedy vhodnější hovořit o vzniku slabozrakosti vrozené a získané. Příčiny vzniku tohoto handicapu jsou obdobné jako u vzniku nevidomosti. Důsledky se ale v mnoha oblastech liší. Kvalita zrakového vnímání a jeho využitelnost je u osob slabozrakých odlišná oproti jedincům bez zrakového postižení. U osob slabozrakých dochází k nepříznivým projevům rozvoje zrakového vnímání, přičemž dochází k jeho snížení, omezení či deformaci. Velmi často dochází k vytváření nepřesných, neúplných nebo zkreslených představ, a tak i získávání daných informací. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

H. Flenerová popisuje problematiku: *„Slabozrakost je ve smyslu pedagogicky orgánová vada zraku, která se projevuje částečným nevyvinutím, snížením nebo zkreslením činnosti zrakového analyzátoru obou očí a tím poruchou zrakového vnímání. (...) Projevuje se v částečném omezení zrakových schopností, v kognitivní oblasti a v možnosti poruchy ve vytváření sociálních vztahů.“* (Flenerová, 1985, s. 13)

L. Ludíková ve své knize Tyflopédie I. popisuje tento problém následovně: *„slabozrakost není jednotně vymezená. (...) Vychází z charakteristiky zrakové ostrosti, (...) a je třeba přihlížet k celé řadě dalších hledisek, jako je např. stav zorného pole, zraková ostrost do blízka, intelekt... (...) Jedná se tedy o snížení zrakové ostrosti obou očí, a to i s optimální brýlovou korekcí, které je tak velké, že postiženému činí potíže v běžném životě.“* (Ludíková, 1988, s. 19-20)

Když tedy shrneme, co již tušíme, tak zjistíme, že stejně jako Flenerová, i Ludíková se shodují v názoru, že slabozrakost *„je vada orgánová a neodstranitelná.“* (Ludíková, 1988, Ludíková, 1985)

Hlavní problematikou u osob se slabozrakostí je obvykle schopnost podání grafického a pracovního výkonu. Častým problémem bývá i prostorová orientace a samostatný pohyb, který bývá pomalejší a nejistý. Dále se u tohoto handicapu nejčastěji hovoří o snížené koncentraci, rychlejší unavitelnosti jedince, rychle upadající pozornosti, pomalejším pracovním tempem, vyšší sugestibilitě, nepřesném vnímání předmětů včetně jejich detailů a nedokonalé diferenciaci barev, písma, číslic a další symboliky, stává se pro ně obtížný i výchovně-vzdělávací proces. Je zde tedy zřejmé, že musíme dbát na určité zásady, ať již budeme hovořit o zásadách zrakové hygieny nebo úpravách pracovního prostředí jedince. Tyto úpravy se týkají především vyšší světelné intenzity centrálního osvětlení, ale i doplňkového přisvícení, možnost využití doplňkové optiky, tedy lupy, turmonu nebo televizní lupy. Je nutné zařídit pravidelné střídání zrakové práce do blízka i do dálky. Je velmi žádoucí pohlídat si správné umístění sledovaného objektu v prostoru, dostatečnou velikost a barevný kontrast objektu, nebo například odstranění přemíry detailů. Je tedy často nutné zvětšovat všechny texty. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Slabozraké osoby je nutné soustavně ale přiměřeně rozvíjet v oblasti zrakového vnímání, do určité míry je nutné a žádoucí jejich nedostatky kompenzovat zbylými smysly i schopnostmi vyšších nervových funkcí. (Flenerová, 1985)

Tak jako u osob nevidomých, i tento handicap se promítá v pracovním uplatnění. U osob slabozrakých je komplikací i různá míra progresu zrakového postižení. V oblasti společenského života pak nejčastěji hovoříme o pocitech méněcennosti a frustrace.

1.2.4 Osoba s poruchou binokulárního vidění

„Binokulární vidění je získaná schopnost, která se začíná vyvíjet po narození s dozráváním sítnice a její žluté skvrny.“ (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Binokulární vidění je takový jev, při kterém se na stejných místech v sítnicích obou očí vytváří dva rovnocenné obrazy tak, že po splynutí vytváří prostorový vjem. Porucha binokulárního vidění vzniká tehdy, je-li vývoj binokulárního vidění narušen

i s podmínkou splnění normálních anatomických poměrů a funkčních předpokladů obou očí. Při naplnění základních předpokladů se binokulární vidění vyvíjí ve třech stupních: simultánní vidění, fúzi a stereopsi. První fází je simultánní percepce, což je nejjednodušší forma binokulárního vidění. Jedná se o schopnost vnímat obraz na sítnici obou očí. Druhou fází je fúze, při které je již obraz dokonaleji spojen v jeden vjem pravým i levým okem. Třetí, poslední fází, je stereopse, což je nejdokonalejší verze binokulárního vidění, pod kterou spadá i prostorové vnímání objektů. Při narušeném vývoji binokulárního vidění může docházet ke vzniku strabismu, amblyopie nebo narušení centrální retinální fixace. (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007)

Jelikož se amblyopie a strabismus používají nejčastěji, je nutné objasnit, o jaké vady zraku se konkrétně jedná.

V knize Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením se amblyopie popisuje jako „*snížená zraková ostrost při optimálním vykorigování bez viditelných známek nemocí oka.*“ (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 47)

Ludíková ve své knize popisuje, že amblyopie: „*je funkční vada zraku, při které se jedná o snížení zrakové ostrosti obvykle jednoho oka způsobené útlumem zrakového vnímání.*“ Dále uvádí, že: „*při amblyopii se obvykle nevyskytuje orgánová příčina (...).*“ (Ludíková, 1988, s. 21)

I Flenerová se ve své knize věnuje amblyopii, popisuje ji takto: „*Tupozrakost (...) je ve smyslu speciální pedagogiky funkční vada zraku, která se projevuje snížením zrakové ostrosti obvykle jednoho oka v důsledku útlumu zrakového vnímání.*“ (Flenerová, 1985, s. 8–9)

Jedná se tedy o funkční vadu zraku, při které je zraková ostrost snížena zpravidla u jednoho oka. Důležitý je fakt, že zraková ostrost daného oka může být snížena až na hranici praktické slepoty. Jedná se tedy o komplexní poruchu postihující hlavně centrální vidění, která se zlepšuje pomocí terapie pleoptikou – tedy výcvikem tupozrakého oka pomocí eliminace lepšího oka z vidění prostřednictvím okluze. Je nutné uvést, že po 10. roce života se již pozitivní efekty

terapie téměř nedostavují, nejvyšší úspěšnost je prokázána do 5 let věku. (Ludíková, 1988)

Strabismus neboli šilhání je popisován jako „*porucha vzájemné spolupráce očí.*“ (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 48) I touto problematikou se zabývala ve své knize H. Flenerová, která strabismus popisuje: „*Šilhavost (...) je ve smyslu speciální pedagogiky vada zraku, která se projevuje poruchou rovnovážného postavení očí a tím poruchou při zrakovém vnímání. (...) vzniká nejčastěji na základě nekorigované refrakční vady a následující tupozrakostí šilhajícího oka.*“ (Flenerová, 1985, s. 9)

Ludíková udává, že: „*šilhavost (strabismus) je porucha rovnovážného postavení očí. Osy obou očí nejsou rovnoběžné, obrázky v pravém a levém oku nevznikají na stejném místě na sítnici a nemohou tedy splynout, ale vznikne takto dvojitý obrázek (diplopie).*“ (Ludíková, 1988, s. 22) Stejně jako uvedla Flenerová i Ludíková souhlasně uvádí, že: „*Oko se takto může stát tupozrakým.*“ (Flenerová, 1985, Ludíková, 1988)

Podstata strabismu tedy spočívá v tom, že osy obou očí nejsou rovnoběžné, a proto obrázky promítnuté na sítnici obou očí nevznikají na totožném místě. Nedochozí tedy k úplnému překrytí obou obrázků, ale k tzv. diplopii, tedy dvojitému vidění, v jehož důsledku nemůže vzniknout prostorový vjem. Léčba strabismu by měla být opět zahájena v co nejranějším věku dítěte a spočívá ve vytvoření nebo obnovení binokulárních funkcí a dosažení paralelního postavení obou očí. Nejčastěji pak bývá léčba složená z prvků konzervativní terapie (vytvoření normální zrakové ostrosti obou očí, centrální fixace, optimálního stupně binokulárního vidění), a chirurgické terapie (navození normálního paralelního postavení očí a zlepšení podmínek pro rozvoj binokulárního vidění).

Práce s jedinci s binokulárními vadami zraku je obtížná nejen z hlediska zrakové práce, promítá se i do jiných oblastí. Jako zřejmý problém těchto vad je nutné zmínit pomalejší vytváření představ a pomalejší a nepřesné reakce na zrakové podněty, které mohou vést k nedostatečné kvalitě získaného podnětu, a tedy i k chybné reprodukci. V oblasti výchovně-vzdělávací jsou hlavním problémem psaní a čtení jedince. Osoby s poruchou binokulárního vidění jsou rychleji unavitelní

a často mají problémy s nadměrným slzení očí u zrakové práce. Tyto nedostatky mohou ovlivnit nejen výsledky edukačního procesu, souvisejí i s postavením a začleněním jedince do třídního kolektivu, jelikož se u těchto osob často objevují pocity méněcennosti a frustrace. (Röderová, Květoňová-Švecová, Nováková, 2007)

Klasifikace podle tohoto principu se používá nejen ve speciálně-pedagogickém odvětví, avšak pro tento obor je naprosto stěžejní. Od již získaných informací o těchto handicapech se dostáváme k různým kompenzačním činitelům, které jedince aktivně i pasivně začleňují do intaktního světa. Není pochyby, že právě díky tomuto konkrétnímu dělení a dlouhodobému sledování projevů, obtíží a progresivních znaků se edukační proces výchovy i vzdělávání potýká se studijními úspěchy a následným pracovním uplatněním osob se zrakovým postižením či znevýhodněním. (Finková, Růžičková, Stejskalová, 2010)

Tato kapitola měla za cíl ukázat a konkrétně vymezit jednotlivé definice zrakového postižení z různých oblastí a pohledů na daný druh postižení. Stěžejní je pro tuto práci kategorie rozdělení pro účely sportu, díky které se v další kapitole budeme lépe orientovat. Jelikož sportovní aktivity jsou velmi málo rozsáhlé do oblasti intaktní, vidící populace, i osoba se zrakovým postižením se o možnostech využití volného času nemusí dozvědět, pokud nemá dobrého přítele, lékaře, sociálního pracovníka nebo v případě nespolupráce s organizací SONS – Sjednocenou organizací nevidomých a slabozrakých. Pohyb a volné aktivity jsou však stěžejní nejen pro budoucí osobnostní rozvoj jedince, ale i pro jeho socializaci, získávání sebevědomí a rozvíjení samostatnosti.

2 Fotbal pro osoby se zrakovým postižením

Fotbal pro nevidomé je sportovní disciplína známá skoro ve všech koutech světa. Jedná se o takovou alternativu hry, které se mohou aktivně věnovat a účastnit i osoby s těžkým zrakovým postižením. Termín fotbal pro nevidomé je však méně známý pojem, a to z důvodu principu spojeného s parametry a pravidly hry, která jsou převzata z tzv. malého fotbalu neboli futsalu, nikoliv z tzv. velkého fotbalu. Jedinec hledající toto sousloví brzy zjistí, že hrát v 11 nevidomých osobách na hřišti by bylo velmi náročné nejen pro samotné hráče. Proto se častěji setkáme s názvem futsal pro nevidomé, který je spíše formou malého fotbalu, tedy futsalu, avšak upravený pro osoby se zrakovým postižením či znevýhodněním. Informace o pravidlech a samotné hře nalezneme níže, stejně tak jako přehled již zmíněného vyšetření a zařazení do konkrétních tříd sportovců.

2.1 Historie

Na počátku je nutné zmínit několik historicky významných událostí, které tento sport ovlivnily a do jisté míry i proslavily na celosvětové úrovni. Důležitým faktem je, že od roku 2004 se futsal pro nevidomé stal paralympijským sportem, přičemž první informace o futsalu pro nevidomé se datuje kolem 50. let 20. století, a to v zemi, která je kolébkou fotbalu nejen pro nevidomé – v Brazílii. První mezinárodní turnaj se však odehrál až v roce 1988 a to na území Španělska (Cadiz).

Významným mezníkem v historii fotbalu pro nevidomé je rok 1994, kdy došlo k ujednacení, a hlavně schválení mezinárodních pravidel hry, a při této příležitosti byla do řad Mezinárodní federace sportu pro nevidomé (IBSA) včleněna komise starající se přímo o futsal pro nevidomé. (Mayr, 2008)

Jak již bylo zmíněno, první paralympijské hry se hrály v roce 2004 a od té doby se drží tradice pořádání her v rozmezí 4 let. Nyní se paralympijské hry budou konat v r. 2020. Mimo jiné se fotbal s hráči s vizuálním typem postižením dostal na Mistrovství světa již v roce 1998. I toto sportovní vyžití se opakuje každé 4 roky, vždy bezprostředně po mistrovství světa ve fotbale intaktních osob. Poslední

mistrovství světa se tedy uskutečnilo v r. 2018 a následující bude opět za čtyři roky, tedy v r. 2022. (www.teiresias.muni.cz/futsal)

Je pravdou, že v České republice fotbal pro nevidomé není moc rozšířeným sportem. Hlavní příčinou je jednoznačně nevědomost laické veřejnosti. Je důležité zmínit, že s určitou osvětou v roce 2018 začala UEFA (United European Football Association), která v rámci projektu Equal Game začleňuje do fotbalového života nejen ženy a seniory, ale právě i osoby se zdravotním postižením, ať už se jedná o oblast somatického či smyslového handicapu. Mnozí fanoušci sportovních utkání tuto osvětu v podobě krátkého spotu vysílaného při fotbalových zápasech převážně mezinárodních či světových utkáních zaregistrovali. Samotný projekt má také webové stránky, jejichž prostřednictvím se mohou zapojit osoby s jakýmkoliv typem postižení či znevýhodnění. Jedinou podmínkou je vášeň pro fotbal. (www.equalgame.com)

2.2 Vyšetření zraku pro účely sportovního členění

Jak již bylo napsáno v dřívější kapitole, pro sportovní účely se využívá specifická klasifikace schválené Mezinárodní federací sportu pro nevidomé – Internacionál Blind Sports Federation (IBSA). V kategorii sportovního členění zrakového postižení se setkáme s dělením na skupinu B1, B2 a B3, kdy do skupiny na úrovni B1 spadají osoby nevidomé. Tato skupina hraje samostatnou a v pravidlech částečně odlišnou soutěž. Skupina hráčů na úrovni zrakového handicapu v oblasti B2 a B3 hraje soutěž stejnou, avšak s odlišnými pravidly než u sportovní úrovně B1. Aby mohl být jedinec se zrakovým postižením vyšetřen u specializovaných oftalmologů pro účely rozřazení do jednotlivých kategorií, musí nejdříve vyplnit formulář „*Medical Diagnostics Form*“. Pokud jej sportovec nepředloží, bude mu vyšetření zamítnuto. „*Výsledek vyšetření musí být zaznamenán v registračním průkazu ČSZPS (Český svaz zrakově postižených sportovců) a evidenční kartě, registrované jeho sekretariátem. Klasifikace zrakového postižení je kontrolována před výjezdem na význačné soutěže.*“ (Kudláček, 2014)

V dokumentu mezinárodní federace s názvem IBSA – Pravidla klasifikace a postupy z roku 2012 v překladu a v pozdějších úpravách z roku 2018 uvádí tato společnost jasné parametry pro zařazení osoby se zrakovým postižením do klasifikační třídy. Je zde zmiňováno, že klasifikace má dvě základní úlohy, které musí plnit, a těmi jsou jasné určení způsobilosti k určité soutěži a také již zmíněné rozdělení sportovců do specifických skupin pro sportovní soutěže.

IBSA řeší otázku způsobilosti jedinců se zrakovým postižením pro hru a tu následně člení na jednotlivá kritéria. Nejen na kritérium z oblasti vzniku zrakového postižení, která mohou být dle IBSA z příčiny genetické, z prenatálních vývojových příčin, po nemocích či zraněních. Dalším kritériem je popisováno v rozsáhlosti poškození zrakového systému (jedné nebo více částí), „*kteřé zahrnuje: postižení oční struktury/receptorů, postižení očního nervu/očních cest a postižení v oblasti mozku (zrakové centrum)*“. (IBSA, Classification, 2012)

V rámci kritérií jsou dle pravidel diagnostiky definovány jednotlivé zrakové kategorie, které „*(...) jsou založeny na oku s lepší zrakovou ostrostí, za užití nejlepší optické korekce (...) a/nebo zorným polem zahrnujícím centrální nebo periferní zóny.*“ (IBSA, Classification, 2012) V tomto případě se za korekci považuje využití korekčních brýlí nebo kontaktních dioptrických čoček. (IBSA, Classification, 2012)

Osoba se zrakovým postižením, která podstupuje klasifikační proces, má možnost si s sebou přivést doprovod, který však musí znát problematiku jeho postižení a výběr sportu, kvůli kterému bude klasifikační proces probíhat. Samozřejmostí je možnost požádat o překladatele v případě cizojazyčných účastníků procesu, kterého však musí zajistit sám sportovec. Samotné vyšetření sportovce a jeho hodnocení probíhá v předem určeném čase, ve kterém musí být jedinec připraven k posouzení klasifikační komisí. Nutné je přijít na místo klasifikace o 30 minut dřív, protože adept musí vyplnit nezbytnou dokumentaci. Jedinec se musí prokázat platným pasem nebo jiným dokumentem obsahujícím fotografii pro identifikační účely. Na počátku, ještě před zahájením vyšetření, musí zájemce o klasifikaci podepsat formulář „*Souhlas s klasifikací*“. V případě, že má jedinec se

zrakovým postižením takový zdravotní stav, kterým se zhoršuje jeho schopnost být klasifikován, může vedoucí klasifikátor určit nový termín pro klasifikaci s ohledem na své časové možnosti. (IBSA, Classification, 2012)

Personální zajištění klasifikační komise tvoří především mezinárodní klasifikátor, kterým je: „osoba pověřená IBSA ke klasifikaci sportovců, ale zároveň je členem klasifikační komise. (...) Mezinárodní klasifikátoři jsou školeni a certifikováni IBSA/ IPC v souladu se směrnicemi pro školení a certifikaci klasifikátorů. (...), klasifikátoři musí být buď oftalmolog (...) nebo optometrista (...).“ (IBSA, Classification, 2012)

V rámci Pravidel jsou pak rozděleny pravomoce klasifikátorů mezi vrchního klasifikátora, vedoucího klasifikátora a klasifikační komisi, kdy každý z nich má určité funkce. Vrchní klasifikátor: „je zodpovědný za řízení, administrativu, koordinaci a zavedení klasifikačních záležitostí v rámci IBSA.“ Vedoucí klasifikátor: „je zodpovědný za řízení, administrativu, koordinaci a za vedení klasifikačních záležitostí v rámci jednotlivých soutěží.“ V rámci klasifikační komise se hovoří o takovém týmu klasifikátorů, jehož členi jsou zvoleni pro jednotlivé soutěže, ke stanovení kategorií a statusů sportovců. Je důležité zmínit, že každá klasifikační komise musí mít minimálně dva klasifikátory z důvodu možných protestů a možnosti projednávání klasifikací. Další podmínkou je, že komise musí „zahrnovat alespoň jednoho oftalmologa (...) a vedoucí klasifikátor musí být oftalmolog se specializací na slabozrakost.“ (IBSA, Classification, 2012)

Mezinárodní dokument o pravidlech klasifikace IBSA a postupů klasifikace z roku 2012 specifikuje mimo jiné i vhodné prostory pro klasifikaci a jejich vybavení, které je nutné mít po celou dobu vyšetření v místnosti. V nových pravidlech z r. 2017 se však vyšetřovací předměty nejmenují. Pro laika je však nutné vysvětlit, že se používají tyto předměty:

- „Berkeleyho základní sada pro testování zraku (nebo-li STEs – Single Tumbling Es),
- LogMAR test Chart (illiterate „E“ – pro testování zrakové ostrosti na dálku),
- autorefraktometr,
- sada čoček s obrubou,
- měřič čoček,

- pravítko/míra 30 cm,
- štěrbinová lampa (s +90D nebo 78D čočkou),
- oftalmoskop (přímý),
- tangentsní obrazovka, terč a pole (nejlépe bílé),
- kapky rozšiřující (Tropicamide 0,5 %) a místní anestézie (Proparacaine 0,5 %).“
(IBSA, Classification, 2012)

Prostory, ve kterých probíhá klasifikace jednotlivých sportovců, musí mít jednu samostatnou místnost, která musí mít 2 stoly a 2 klasická křesla a 2 křesla vertikálně polohovatelná. Dále má kromě technického zázemí i specifické vybavení. Dle pravidel klasifikace IBSA sem patří:

- „Automatizovaná perimetrie (buď Goldmann VF Perimeter, Humphrey Field (pole) Analyser nebo Octopus Interzeag),
- Gonioskop (e.g. Sussman, Zeiss 4 mirror).“ (IBSA, Classification, 2012)

Je vhodné zmínit, že každá komise, která provádí klasifikaci jedince se zrakovým postižením, musí mít svou vlastní klasifikační místnost o velikosti minimálně 3 x 7 m, včetně společné čekárny a samostatné klasifikační kanceláře. Mezi jednotlivými místnostmi nesmí být rozdílné osvětlení, avšak je nutná možnost regulace intenzity osvětlení.

„Zraková klasifikace za účelem sportovního soutěžení není diagnostický proces, avšak podpůrný důkaz vztahující se k druhu a podstatě postižení je zásadně důležitý a musí být IBSA dodán před klasifikačním ohodnocením sportovce.“ (K samotnému vyšetření se využívá speciální optotypová tabule s logaritmickou progresí LogMAR, přičemž zkratkou MAR je myšleno „Minimal Angle of Resolution.“ Hovoříme tedy v překladu o minimálním úhlu rozlišení. Můžeme se však setkat s pojmenováním LogMÚR, což odpovídá českému překladu anglické verze výše popsané. Pro tuto práci budeme využívat anglickou zkratku LogMAR. (www.gatinel.com/log-mar-definition))

Hlavní výhodou tohoto typu vyšetření je fakt, že je normované. Jedná se o tištěné, světelné či projekční optotypové tabule, jejichž vyšetřovací vzdálenost je stanovena

na 4–6 m od pacienta. V případě malé místnosti je optotyp umístěn nad hlavu pacienta. V již zmíněné vzdálenosti 4 metrů pak na zdi visí zrcadlo právě ve výšce očí klienta. V kategorii B1 jsou osoby, u kterých je „zraková ostrost slabší než LogMAR 2.60.“ Kategorie B2 je specifická zrakovou ostrotí „v rozmezí LogMAR od 1.50 po 2.60 (včetně) a/nebo zorné pole zúžené na méně než 10 stupňů.“ Poslední kategorií je třída B3, ve které je „zraková ostrost v rozmezí od LogMAR 1.40 po 1 (včetně) a/nebo zorné pole zúžené na méně než 40 stupňů.“ (IBSA, classification, 2012) Můžeme tedy vidět, že oproti jiným klasifikacím, které jsme si mohli přečíst v první kapitole, je skupina označená jedničkou nejzávažnější a kategorie s číslem tři naopak označuje nejmenší míru handikepu. Podle Kleblové a Štréblové je zřejmé, že klasifikace zrakového postižení pouze podle ostrosti vidění a rozsahu zorného pole je zcela nedostačující. „Žádoucí stanovení objektivnější diagnostiky je možné získáním údajů o dalších zrakových funkcích jako např.:

- kontrastní citlivost (světloplachost, šeroslepost),
- schopnost rozlišovat barvy (barvoslepost),
- vnímání hloubky,
- schopnost lokalizovat,
- schopnost fixovat předměty,
- schopnost sledovat je v pohybu apod.“ (Keblová, 1996, 2001; Štréblová, 2002 aj. in Janečka, Bláha, 2013).

Samotné vyšetření probíhá u vybraných oftalmologů ČSZPS (Český svaz zrakově postižených sportovců). Dle aktuálních informací daného svazu jsou k letošnímu roku (tedy k roku 2019) touto klasifikací pro sportovní účely pověřeni dva lékaři v České republice – MUDr. Olga Látalová pro oblast Moravy a MUDr. Filip Beránek spravující oblast Čech. (ČSZPS, 2015)

Hlavním předmětem zkoumání je zraková ostrost a zorné pole jedince se zrakovým postižením, vždy však záleží na typu postižení. Vízus nebo-li zraková ostrost bývá vyšetřována nejčastěji pomocí Snellových optotypů nebo pomocí tabulí LogMAR.

„V ordinaci vyšetřujeme zrakovou ostrost do dálky na optotypech pro vyšetřovací vzdálenost 5 nebo 6 m různého typu: Snellenovy (písmena), Pflügerovy háky, Landoltovy prstence, obrázkové pro předškolní věk. Hodnoty centrální zrakové ostrosti do dálky, zjištěné na optotypech, vyjadřujeme zlomkem nebo desetinným číslem. Číselník zlomku udává vzdálenost, ze které pacient čte (5 či 6 m), jmenovatel pak řádek, označený číslem vzdálenosti, ze které by jej přečetlo normální oko. Plná zraková ostrost je vyjádřena zlomkem 6/6 nebo číslem 1 (v anglosaských zemích se tyto vzdálenosti udávají ve stopách, a tak normální hodnota je zlomek 20/20). Pokud vyšetřovaný přečte ze 6 m jen největší znak optotypů, je zraková ostrost 6/60 nebo 0,1. Nepřečte-li ani ten, zkracujeme vyšetřovací vzdálenost a zraková ostrost pak klesá na 5/60 až 1/60, nebo dááme pacientovi počítat prsty, ukazované na tmavé podložce ($V = \text{prsty na 2 m}$, tj. asi 2/60). Další pokles pak v sestupné řadě vyjadřují tyto zavedené termíny: prsty před okem, pohyb před okem, světlocit se správnou nebo chybějící projekcí světla a poslední hodnota je amauróza čili $V = 0$. Při zkoušce světlocitu je nutno druhé oko vždy spolehlivě zakrýt dlaní (nikoliv prsty!) a osvětlení vyšetřovaného oka (nejlépe oftalmoskopem) je dobře několikrát opakovat a výsledek zároveň korelovat s reakcí zornice.“ (Otradovec, 2003, s. 58)

Vzhledem k okolnostem, že klasifikace pro sportovní účely se udává v parametrech naměřených na optotypu LogMAR, je vhodné vysvětlit zákonitosti tohoto optotypu. Tabule LogMAR s českou verzí LogMÚR jsou popisovány: „tabule jsou konstruovány tak, že mají 14 řádků s rozsahem od $\log MÚR = 1$ až po $\log MÚR = 0,3$, tj. od zrakové ostrosti 0,1 až po zrakovou ostrost 2. Hodnocení zrakové ostrosti na logMÚR umožňuje přepočítat počet správně přečtených optotypů z posledního řádku. Použití této umožňuje určit prahovou zrakovou ostrost u osob s nízkými hodnotami zrakové ostrosti. Prahová zraková ostrost zjištěná logMÚR tabulemi bývá asi o dva normalizované řádky vyšší než celořádková. (...) Je-li v řádku 10 optotypů a vzdálenost mezi řádky činí 0,1 logMÚR, pak má každý optotyp hodnotu 0,01 logMÚR. Přečte-li jedinec správně celý řádek označený 0,2 logMÚR a z dalšího řádku (0,1 logMÚR) ještě tři optotypy, je možné určit jeho výsledný logMÚR podle vztahu $0,2 - (3 \times 0,01) = \log MÚR 0,17$. Vztah mezi logMÚR a log V (vízu) je $\log MÚR = -\log V$.“ (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 53)

„Zorné pole je oblast, kterou oko vidí určitý fixující bod. Normálně dosahuje zorné pole je 90° temporálně, nazálně nahoře 60° a dole 70°. Zorné pole obou očí se v rozsahu asi 60° kolem fixačního bodu překrývají.“ (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 55)

Zorné pole bývá vyšetřováno *„perimetrem pomocí bílých a barevných světelných bodů v úhlových stupních. Pacient fixuje vyšetřovaným okem bod přímo před sebou a oznamuje, ve kterých částech prostoru vidí pohybující se značku a kdy mu již ze zorného pole zmizela.“* (www.cazhs.webnode.cz/klasifikace)

„Orientační vyšetření zorného pole se dá realizovat tzv. konfrontační zkouškou, kdy se oftalmolog posadí proti vyšetřovanému do vzdálenosti 1 m a při zakrytí jednoho oka se dívá do oka vyšetřovaného. Prstem pohybuje od periferie do centra a srovnává údaje o zahlédnutí prstu, které udává vyšetřovaný se svými. K přesnému vyšetření zorného pole lze využít různé druhy perimetrie (ruční perimetry, Maggioreův perimetr, Kulový perimetr, Goldmanův perimetr, ...).“ (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 55)

Je zřejmé, že vyšetření osoby se zrakovým postižením je velmi zodpovědná činnost, kterou by neměl provádět oftalmolog bez dostatečné zkušenosti. Pro tyto účely IBSA i ČSZPS volí konkrétní lékaře pro danou sportovní oblast. Tato vyšetření pak jedinci určí do jaké kategorie spadají a tím i jaký typ soutěží budou moci hrát v závislosti na svém druhu postižení. V České republice je však upřednostňován fotbal pro skupiny B1, o ostatních skupinách se v rámci ČR IBSA ani jiné organizace včetně fotbalových klubů osob se zrakovým postižením nevyjadřují. Po vyšetření a určení kategorie pak jedinec může začít hrát za vybraný klub.

2.3 Základní požadavky na hru

Herní podmínky jsou v každém sportu odlišné, avšak ve fotbalu obecně platí podobné či stejné podmínky a požadavky jak pro intaktní populaci, tak pro osoby s handicapem. V druhém zmíněném případě se však vyskytují jisté odlišnosti, které jsou pak blíže specifikovány a popsány, aby nedocházelo k nejasnostem. V této části kapitoly si rozebereme jednotlivé parametry, které fotbal pro nevidomé specifikují.

Za hlavní dělení byla zvolena oblast materiálních a oblast personálních faktorů, do kterých jsem zařadila jednotlivé podstatné segmenty daného sportu.

Lidské faktory

Fotbal je kontaktní hra založená na aktivní či pasivní interakci osob nejen se zrakovým postižením, ale i osob intaktních. V rámci fotbalu pro nevidomé je však nutné zmínit, že kromě hráčů v poli, brankáře a rozhodčích se do hry pasivně zapojují i trenéři a navigátoři vyskytující se za brankou soupeře či po straně mantinelů, jejichž přítomnost při hře je nepostradatelná. Jednotlivé funkce mají svá specifika, která si následovně popíšeme.

Trenér – je v zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících v aktuálním znění (dále jen zákon č. 563/2004 Sb) definován jako osoba, která se podílí na výchově a vzdělávání. V § 2 je upřesněno, že: *„Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně-pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu.“* Je tedy pedagogickým pracovníkem vykovávajícím přímou pedagogickou činnost.

Dále je § 21 upravena i náležitost jeho vzdělání: *„Trenér získává odbornou kvalifikaci:*

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů tělesné výchovy a získáním osvědčení nejméně II. třídy trenéra příslušné specializace,*
- b) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu ve studijním oboru tělesná výchova a sport a získáním osvědčení nejméně II. třídy trenéra příslušné specializace,*
- c) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti zaměřené na tělesnou výchovu a sport a získáním osvědčení nejméně II. třídy trenéra příslušné specializace,*
- d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na sportovní, tělovýchovné*

a pohybové činnosti a získáním osvědčení nejméně II. třídy trenéra příslušné specializace, nebo

e) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání nebo středním vzděláním s výučním listem získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání a trenérskou školou tělovýchovných fakult vysokých škol a získáním osvědčení nejméně II. třídy trenéra příslušné specializace.“
(Zákon č. 563/2004 Sb.)

„Pojem trenér se běžně využívá v řadě kontextů, a označuje konkrétní povolání s dlouhou tradicí. V českém prostředí je výraz trenér vztahován téměř výhradně ke sportovní edukaci, i když původní anglický termín „trainer“ má v anglicky mluvících zemích poněkud širší využití. Trenér:

- 1. připravuje někoho vykonávat speciální práci nebo činnost,*
- 2. pomáhá někomu provozovat pravidelně sport před závody nebo zápasem,*
- 3. učí zvířata chovat se určitým způsobem nebo podávat nějaký výkon.“* (Macmillan English Dictionary 2002, s. 1527 in Martinec, DP, 2008).

Rychtecký ve své knize Didaktika školní tělesné výchovy popisuje, že při řízení sportovní tělovýchovné jednotky z pohledu trenéra jde o „*vědomé, racionální a zdůvodněné pokyny a zásahy do tréninku, při nichž se uplatňují aspekty psychologické, pedagogické (didaktické) a technologické*“. (Fialová, Rychtecký, 1998, s. 225) Trenér na sebe přebírá různé sociální role a jeho „*pracovní aktivity mají teoretický i interakčně-praktický charakter*“ (Svoboda, 2003, s. 137)

Jak se stát trenérem klasického fotbalu pro intaktní jedince nalezneme téměř všude. Stačí si jen dát trochu práce a konstruktivně prohledat internetové stránky se zaměřením na daný sport. Informovanost v rámci přístupnosti trenérské licence pro zájemce o trenérství v oblasti sportu osob se zrakovým postižením není žádná. Ani po prozkoumání mezinárodních internetových stránek IBSA nebyl nalezen ani jeden odkaz na nynější trenérské zkoušky, případně školení. Vyplývá z toho jakási benevolence, při níž může být trenérem takřka kdokoliv. Ve skutečnosti to tak však nefunguje. Pro post trenéra, nejen u intaktních osob, je nutné zajistit školení

odpovídající rozsahu náročnosti daného oboru. Pro intaktní osoby se jedná většinou o pár víkendů strávených ve společnosti dalších amatérů, fotbalových milovníků, s cílem získat více informací a hlavně zkušeností. Pro osoby se zrakovým postižením jde však hlavně o přenos zkušeností. Informovanost v oblasti handicapů a znalosti rozdělení do skupin v rámci zrakového postižení je stěžejní. Je podstatné znát, jak osoba s daným znevýhodněním vidí, jak reaguje a podle toho pak trenér může vytvářet požadavky a pokyny pro osoby se zrakovým postižením. Při kontaktování jakékoliv organizace pro sportovce s nějakým postižením osobu odkážou na vedoucího nějaké sportovní organizace, která je schopna pomoci při „*vytvoření*“ nového trenéra. Nutností je, aby si každý člověk, který se chce stát trenérem osob s postižením, vyzkoušel tréninkové jednotky v rámci sportovních klubů, a získal tak alespoň dostatečné zkušenosti a znal nutné podmínky pro vedení vlastního týmu. Jedná se však o časově náročnou činnost, optimální doba „*zaškolení*“ trvání je cca půl roku, kdy jedinec je nejdříve součástí týmu a postupně se vypracovává na pozici trenéra a zkouší si jednotlivá cvičení, vedení tělovýchovných jednotek, a hlavně komunikaci s osobami s postižením.

Jak již bylo zmíněno výše, momentálně nejsou stanoveny podmínky ani vypsány kurzy pro získání trenérské licence pro trenéry osob se zrakovým postižením.

Navigátor – další neodmyslitelnou postavou zaštiťující funkčnost fotbalového utkání je navigátor. Hlavním působištěm navigátora je prostranství za brankou soupeře. Během fotbalové utkání svého týmu má největší zodpovědnost, jelikož jeho úkolem je za pomoci hlasu, tedy hlasové navigace nasměrovat útočníky do nejlepší střelecké pozice, aby mohli tak následně svou útočnou akci úspěšně zakončit vsítním míče do branky. Podmínkou je, aby navigátor nebyl v oblasti zrakového deficitu na hranici popisovanou Krausem – tedy v oblasti ireverzibilního poklesu zrakové ostrosti na lepším oku pod 6/18 (...). (Kraus, 1997, s. 317) Navigátorem pak může být muž, avšak pro jinou, výraznější frekvenci hlasu je povoleno, mnohdy i doporučováno mít v týmu navigátorku – ženu. V případě pokutových kopů pak

navigátor zvukově ohraničí branku protihráče. Ohraničení probíhá tak, že navigátor nějakým kovovým předmětem dle vlastního uvážení (užívají se klíče, lžička, ...) poklepe na vnitřní strany pravé i levé tyče za komentáře vlastními slovy a následně zvukově označí i střed branky, aby hráč se zrakovým postižením mohl co nejlépe vytušit, do kterého místa má střelu směřovat.

Brankář – Votík a Zalabák popisují, že: *„brankář je hráč s velkou osobní zodpovědností, jeho post a role s ním spojená má rozhodující význam pro průběh zápasu. (...) Tato role (...) ve srovnání s ostatními hráči vyžaduje odlišné somatické předpoklady a předpoklady v oblasti psychických vlastností.“* Oblastí somatických předpokladů pak autoři zdůrazňují výšku nad 185 cm a korespondující váhu. Oblast psychických vlastností specifikují jako: *„psychickou vyrovnanost, schopnost koncentrovat se na hru, dále odvahu, rozhodnost, silnou vůli, rychlou reakci, zodpovědnost a sebedůvěru včetně hráčské inteligence“*. (Votík, Zalabák, Bursová, Šrámková, 2011, s. 73.)

Jedná se tedy o osobu, která se vyskytuje v brankovišti a snaží se zabránit vsítní míče do branky. U intaktní populace se jedná o předem určeného hráče, který je barevně odlišen, avšak nemusí zastávat pouze pozici brankáře, může se aktivně zapojovat do hry a plynule přecházet do pozice tzv. libera a hrát tedy konstruktivně na postu obránce. U fotbalu pro osoby nevidomé to takto bohužel nefunguje. Nepísané pravidlo, že je brankář součástí týmu a předem se určuje, je podpořeno tím, že brankář je v celém hracím poli jediný aktivní hráč, který je bez zrakového postižení. Brankář tedy jako jediný vidí, a tím pádem si i koriguje hru ve své obranné třetině hřiště. Zásadním pravidlem je, že brankář se může pohybovat po brankovišti, stejně jako u intaktního fotbalu, avšak jeho pole působnosti je značně zmenšeno. U intaktního fotbalu může brankář vyběhnout klidně až k brance soupeře. U fotbalu pro nevidomé nesmí opustit brankoviště, které musí být jasně a zřetelně vyznačeno. Rozměry brankoviště jsou standardně 2 x 5,82 m-1 metr doleva i doprava od obou brankových tyčí a dva metry dopředu směrem ke středu hřiště. Při překročení linie dochází k faulu a pokutovému kopu. Bližší informace o faulech a sankcích naleznete v pravidlech fotbalu.

Rozhodčí – může být opět muž i žena. FAČR popisuje rozhodčího jako osobu, která „*uplatňuje Pravidla fotbalu; řídí utkání ve spolupráci s ostatními rozhodčími; měří dobu hry; dělá si poznámky o utkání a poskytuje příslušnému řídicímu orgánu zprávu o utkání, včetně informací o disciplinárních opatřeních a jakýchkoliv jiných mimořádných událostí, ke kterým došlo před, během nebo po utkání; signalizuje způsob navázání hry a dohlíží na navázání hry.*“ (FAČR, 2018, str. 48) Kromě pravidel hry a signalizace dále určuje nutnou přítomnost typických atributů – tedy povinné vybavy, kterou činí: „*píšťalka, hodinky, červená a žlutá karta, notebook nebo jiné prostředky k uchování záznamů o utkání.*“ Jako ostatní vybavu pak nejčastěji popisuje: „*zařízení pro komunikaci s ostatními rozhodčími – pípací praporky, komunikátory atd., zařízení k monitorování fyzického výkonu*“ (FAČR, 2018, s. 51) Školení rozhodčích probíhá při vypsání řádného termínu FAČR, na který se zájemce musí přihlásit a vykonat požadované zkoušky.

U osob se zrakovým postižením však nenalezneme školicí centra uzpůsobená získávání platných licencí rozhodčího fotbalu pro fotbal osob se zrakovým postižením. V podmínkách České republiky je tato sportovní funkce stejně komplikovaná jako oblast trenérství, jelikož nikde není stanoveno, co má člověk udělat, aby se stal trenérem u osob se zrakovým postižením. Lze tedy říci, že pro rozhodcovskou činnost u sportu pro osoby se zrakovým postižením je nutná hlavně zkušenost s daným druhem postižení a optimálně i získaná licence dle specifik a podmínek FAČR. (FAČR, 2018)

Ve fotbalovém utkání vidících hráčů zajišťují průběh celkem čtyři aktivní rozhodčí. Jedná se o hlavního rozhodčího, dva asistenty rozhodčího vyskytující se na pomezí hrací plochy a čtvrtého rozhodčího, který zajišťuje např. střídání hráčů, jejich výstroj, kvalitu míčů atp. Mimo jiné mohou být přítomni i dva brankoví rozhodčí. V rámci modernizace se dnes můžeme setkat i s videorozhodčími. (FAČR, 2018)

Ve fotbale pro osoby se zrakovým postižením se využívají 3 rozhodčí, přičemž dva rozhodčí řídí hru přímo na hřišti, třetí pak mimo hřiště. Hlavní rozhodčí má

v utkání plnou pravomoc uplatňovat aktuální pravidla hry v zápasu, ke kterému byl vybrán asociací IBSA. Hlavní rozhodčí dále:

- „nechá pokračovat ve hře v případech, kdy je přesvědčen, že by přerušением hry poskytl výhodu družstvu, jež se provinilo; nemá-li výhoda předpokládaný účinek, potrestá rozhodčí původní přestupek;
- provádí záznam o utkání a poskytuje jej oprávněným autoritám; záznam obsahuje informace o jakémkoliv opatření vůči hráčům, navigátorům za brankou a/či týmovým činovníkům, stejně tak o incidentech, které se staly před, v průběhu či po utkání;
- působí jako časoměřič v případě, že oficiální časoměřič není přítomen;
- zastaví, přeruší nebo ukončí zápas v případě porušení pravidel nebo z důvodu jakéhokoliv zásahu vnějšího vlivu;
- trestá napomenutím či vyloučením hráče, navigátory za brankou či týmové činovníky, kteří se provinili;
- zajistí, aby se žádná neoprávněná osoba nedostala na hřiště;
- přeruší hru, pokud je dle jeho názoru hráč vážně zraněn, a postará se o to, aby byl co nejrychleji odnesen z hřiště;
- nechá pokračovat ve hře až do okamžiku přerušení, jestliže je dle jeho názoru hráč zraněn pouze lehce a nehrozí nebezpečí, že na něj ostatní hráči šlápnou;
- zajistí, aby hrací míč splňoval požadavky;
- má zahájit hru, kdykoliv byla přerušena;
- za pomoci oznamovatele má zajistit ticho v okolí hracího prostoru;
- měl by činovníkům přítomným u stolu časoměřiče zřetelně nahlásit, ať už verbálně či za pomoci signálů, jakoukoliv akci, která se stala v průběhu zápasu;
- má zkontrolovat vybavení hráčů před zahájením zápasu, při střídání, po každém oddechovém času, na začátku druhého poločasu, a když to považuje za nutné;
- musí zajistit, že hráči nosí klapky, pásky přes oči a ochranné helmy předepsaným způsobem, a to v průběhu všech fází zápasu; může požádat osobu odpovědnou za utkání, aby hráči klapky či ochrannou helmu vyměnil;

- *uplatňuje pravidlo týkající se území pro navigátory:*
  1. *území: obranná třetina (pro brankáře)*
  2. *území: střední třetina (pro trenéra)*
  3. *území: útočná třetina (pro navigátora za brankou).“ (IBSA, Football, 2017)*

Druhý rozhodčí se pohybuje na druhé straně hrací plochy než první, hlavní rozhodčí. Oproti třetímu rozhodčí je také vybaven píšťalkou. Je tedy zřejmé, že druhý rozhodčí pomáhá řídit hru v souladu s aktuálními pravidly hry. Dále také *„kontroluje dodržení dvou minut, je-li jeden nebo více hráčů vyloučeno a není-li přítomen časoměřič; kontroluje dodržení jedné minuty v průběhu oddechových časů, není-li přítomen časoměřič.“ (IBSA, Football, 2017)*

Úkolem třetího rozhodčího je *„nahradit rozhodčího nebo druhého rozhodčího, není-li jeden z nich schopen pokračovat v řízení utkání; asistovat při střídání během zápasu; kontrolovat vybavení náhradníků, než vstoupí na hřiště; (...); informovat rozhodčího nebo druhého rozhodčího o nevhodném chování kohokoliv na lavičkách náhradníků; evidovat žluté karty.“ (IBSA, Football, 2017)*

Hráč – neboli se zrakovým postižením je rozhodující míra zrakového postižení, tedy vízus pod 6/18, který je definován v mnoha publikacích jako hranice slabozrakosti. Jakmile známe výsledky vyšetření jedince a je nám známo jeho zorné pole i zraková ostrost, můžeme jedince zařadit do tělovýchovné jednotky. Zásadním důvodem pro vyšetření a začlenění jedince do skupiny podle zrakového postižení v oblasti sportu je zařazení do odpovídajícího typu soutěže. Vyšetření probíhá pod záštitou specializovaných lékařů.

Pro fotbalisty je povinnou výbavou jednotná barva dresů pro celý tým s odlišnou barvou dresu pro brankáře a rozhodčího. Je důležité zmínit, že protihráči musí mít také odlišnou barvu, aby se hráči ostatním účastníkům nepletli. Kromě horní části – dresu s rukávy a spodní části – trenýrek, u gólmana jsou povoleny tepláky, se používají štlupny – vysoké ponožky, které zakrývají holenní chrániče. Ty musí být vyrobeny z vhodného materiálu pro dostatečnou ochranu. Nedílnou součástí jsou kopačky – u osob se zrakovým postižením se však jedná většinou

o kopačky – turfy, které mají menší velikost a vyšší četnost kolíků na podrážce boty. Není vhodná sálová obuv pro jednoduitost podešve, která v rámci kluzkého materiálu způsobuje četné pády, a tak zvyšuje možnost zranění. Hráči dále nesmí nosit šperky, které by mohly vést ke zranění sebe sama nebo spoluhráče. (FAČR, 2018)

Zásadní odlišení nastává v oblasti hlavy, kdy jedinec se zrakovým postižením je povinen mít zalepené obě oči okluzorem (náplastový okluzor) nebo gázou a náplastí tak, aby byl zcela vyřazen zrakový vjem – aby hráč neviděl a byly tak dodrženy jednotné podmínky pro všechny hráče. Dále se zalepení očí podporuje klapkami, které se posadí na zalepené oči. Klapky musí být dle pravidel IBSA z r. 2017 vyrobeny ze savého materiálu s polstrováním na přední straně a ve spánkové (temporální) oblasti. Nejčastěji používané klapky jsou klapky Targe a Goalfix. Pro některé země se stala podmínkou i ochranná helma hlavy, není však vyžadována ve všech státech a týmech světa, proto je tedy nepovinnou výbavou. Vzhledem k náročnosti a závažnosti možných úrazů hlavy český tým reagoval povinností přítomnosti této helmy na hlavě hráče se zrakovým postižením. (IBSA, Football, 2017)

Mezi osoby zajišťující plynulost fotbalových utkání patří dle IBSA také časoměřič, zapisovatel a oznamovatel. Dle pravidel schválených asociací IBSA musí být časoměřič vybaven vhodnými hodinkami nebo stopkami. Jeho hlavním úkolem je dodržení doby trvání zápasu podle stanovené hrací doby tím, že: *„spustí čas na hodinkách (stopkách), když je utkání zahájeno; zastaví čas na hodinkách (stopkách), pokud rozhodčí signalizuje: volný kop, autový kop, výhoz brankáře, rohový kop, oddechový čas rozhodčích, oddechový čas některého z týmů, ošetření zraněného hráče, střídání, pokutový kop nebo druhý pokutový kop, gól. Časoměřič znovu spustí čas na hodinkách (stopkách), jakmile rozhodčí oznámí píšťalkou opětovné zahájení hry.“* Dále kontroluje dodržení časových limitů stanovených pro oddechový čas (1 minuta), čas po vyloučení hráče (2 minuty) a oznamuje jiným zvukovým signálem než píšťalkou rozhodčího konec prvního poločasu i celého utkání. (IBSA, Football, 2017)

Zapisovatelem se rozumí taková osoba, která dle pravidel IBSA schválených r. 2017: „zaznamenává, kolik oddechových časů každému družstvu ještě zbývá, informuje o tom rozhodčí a družstva a oznamuje oddechové časy vyžádané trenéry týmů; pro každý poločas zvlášť eviduje prvních pět akumulovaných faulů každého družstva; ve chvíli pátého akumulovaného faulu pro družstvo na tuto skutečnost upozorní viditelným znamením umístěným na stolu časoměřiče; eviduje aktuální prvních pět osobních faulů každého hráče v průběhu celého zápasu; zapisuje čísla hráčů, kteří vstřelili gól; zaznamenává jména a čísla hráčů, navigátorů za brankou a týmových činovníků, kteří jsou napomenuti či vyloučeni.“ (IBSA, Football, 2017)

Oznamovatel má pak za úkol korigovat systém pro informování veřejnosti, který „má být umístěn na stůl časoměřiče; má být použit pro oznámení o přerušení hry a o událostech během zápasu (fauly, střídání, oddechové časy a další situace, které se během zápasu mohou stát, např. střídání, která nastala během oddechového času či poločasové přestávky); za používání systému (...) je odpovědný oznamovatel; má být použit v případě žádosti, aby diváci zůstali potichu v souladu s instrukcemi podávanými rozhodčími zápasu.“ (IBSA, Football, 2017)

Materiální a jiné faktory

Kromě lidských faktorů ovlivňujících hru máme i faktory materiální a jiné, které je nutné dodržovat pro správné provedení hry. Kromě povinné výbavy hráče, kterou jsme si popsali výše, sem patří speciální míč, přítomnost mantinelů a odpovídajících branek a v neposlední řadě samotné hřiště, které se také liší od klasického hřiště. Jednotlivé faktory si níže vysvětlíme, aby byla více zřejmá odlišnost.

Fotbalové hřiště – neboli hrací plocha, na které se hraje fotbal pro nevidomé, je daleko menší než klasické fotbalové hřiště. V této oblasti se vychází z malé kopané – hřiště je vytvořeno dle požadavků a pravidel malého fotbalu a upraveno pravidly vytvořenými a schválenými asociací IBSA. Hřiště by pro své akustické požadavky mělo být odkryté, v případě nepříznivého počasí je však nutné zajistit náhradní prostory, které musí být zkontrolovány a schváleny delegátem IBSA.

Rozměry hrací plochy jsou pevně stanoveny a pro lepší představu si popíšeme jednotlivé strany, které podpoříme i vizuálním vjemem. Hrací plocha by měla být vyrobena z „cementu, trávy nebo umělé trávy“. Její povrch musí být „hladký, rovný a nedrsný (neabrasivní). Beton či asfalt jsou zakázány.“ (IBSA, Football, 2017)

Na hřišti můžeme najít čáry o tloušťce 8 cm, které vizuálně ohraničují hrací plochu. Velmi důležitými pojmy v této oblasti jsou tzv. dotyková čára a tzv. branková čára. V případě dotykové čáry hovoříme o dvou delších hraničních čarách, které mají být vytvořeny z mantinelů po celé délce hrací plochy a zároveň přesahují o jeden metr brankovou čarou na obou stranách hřiště. Brankovou čarou se rozumí kratší čáry na straně brankovišť. (IBSA, Football, 2017)

Velikost hrací plochy vymezené nejen pro mezinárodní zápasy je 40 m na délku a 20 m na šířku. Hřiště bývá ohraničeno mantinely nebo plotem, avšak oplocení je horší variantou, protože mohou způsobit úraz. Hrací plocha se skládá ze tří částí – obranné, středové a útočné třetiny. Každou třetinu má na starost jeden z intaktních členů týmu – obranná část spadá do kompetencí brankaře, prostřední část hřiště je pod záštitou trenéra a v útočné linii se o fotbalisty svého týmu stará navigátor za brankou soupeře. Samozřejmostí je vyznačení půlící čáry a středového kruhu, ve kterém se standardně rozehrává nová hra či hra po vstřelení gólu. (www.teiresias.muni.cz/futsal)

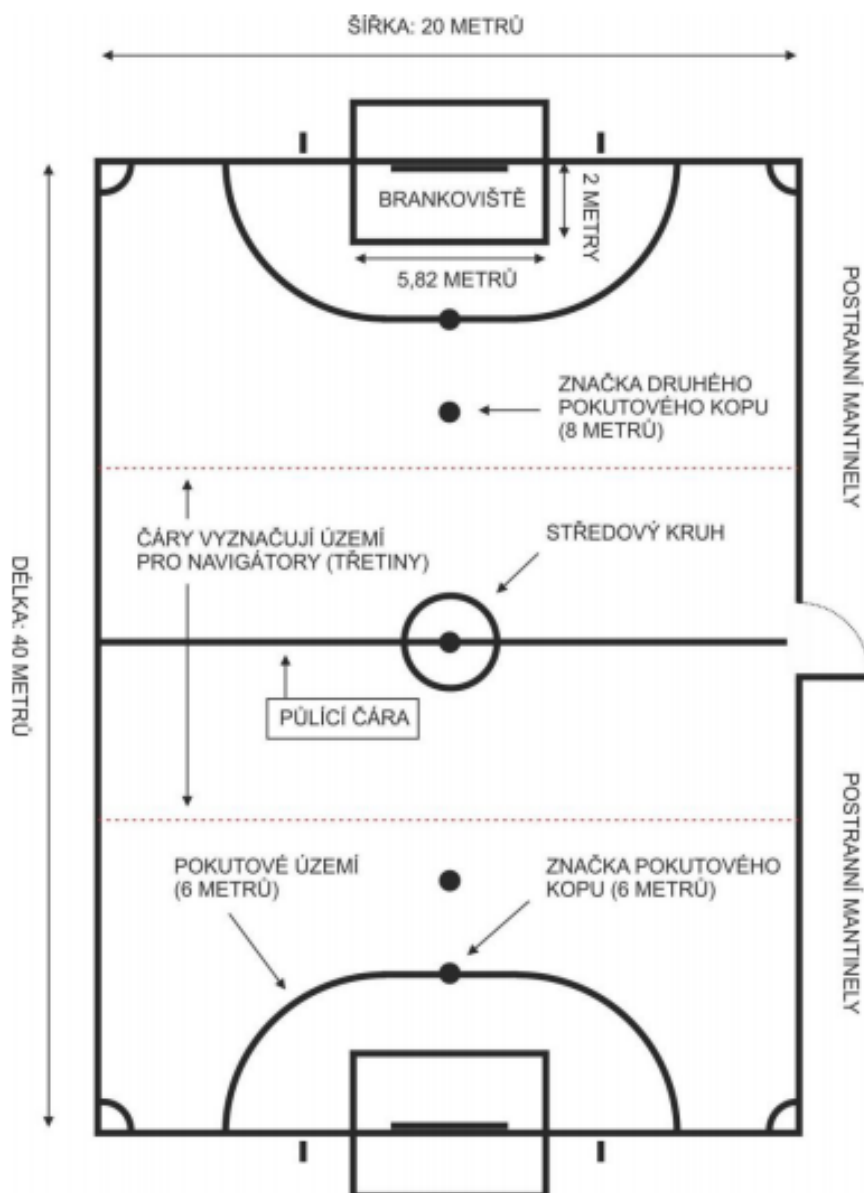
Jak již bylo zmíněno výše, brankoviště není rozděleno na pokutové území skládající se z tzv. „velkého a malého vápna“, jako tomu bývá v klasickém velkém fotbale. Zde je podstatné pouze brankoviště, které je omezeno více než vápno v malém fotbale. Hovoříme o ploše 2 x 5,82 m, kdy vpravo i vlevo od brankové tyče je rozšířeno na 1 m a směrem ke středovému kruhu o 2 m. V případě, že na hrací ploše není toto území zaznačeno pevně, jde jej naznačit pomocí pásky, která se však po prvním kontaktu s hráčem neodlepí či nezničí.

V brankovišti je pevně ukotvena brána, která je stabilně vymezena vnitřní vzdáleností mezi tyčemi 3,66 metrů a vzdáleností od vnitřního okraje břevna k zemi 2,14 metrů. Zásadní podmínkou je volný prostor za brankou pro navigátora,

který je vymezen prostorem 2,91 od branky k zadnímu mantinelu a 5,82 m na šířku brány.

Pokutové území je takové území, které je ve vzdálenosti 1,58 m od středu brankové čáry směrem k pravému i levému mantinelu, kde jsou naměřeny první značky. Pomyslná čára 6 metrů dlouhá je pak vedena od těchto značek pod pravým úhlem vzhledem k brankové čáře. Z bodu na konci těchto čar jsou vyznačeny čtvrtkruhy směrem k bližšímu mantinelu se středem v dané značce a poloměrem 6 metrů. *„Horní část obou čtvrtkruhů se propojí čarou dlouhou 3,16 m, která je rovnoběžná s brankovou čarou mezi oběma značkami. Prostor vymezený těmito čarami a brankovou čarou se nazývá pokutovým územím“* (IBSA, Football, 2017)

Další odlišností je přítomnost dvou vzdálenostních bodů pro sankci faulů. Značka pokutového kopu je zaznamenána na povrchu ve vzdálenosti 6 m od středu brankové čáry mezi oběma tyčemi branky a kolmo na ně. Nachází se zde i druhý pokutový kop vycházející ze stejné pozice, avšak prodloužen na vzdálenost 8 m. Pro představu je přidán obrázek pod odstavcem týkající se poslední části hrací plochy (IBSA, Football, 2017)

Obrázek 1. Hrací plocha (IBSA, Football, 2017)

Mantinely – jsou neodmyslitelným, avšak velmi těžko splnitelným materiálním faktorem. Pro jejich finanční náročnost se nevyskytují na všech hřištích, a tak se některá hřiště stávají pro osoby se zrakovým postižením velmi nevhodná pro sportovní aktivitu. Jak již bylo zmíněno výše, mantinely těsně souvisí s ohraničením hřiště, mají tedy také minimální a maximální rozměry, které pevně kopírují velikost hřiště. Jsou postaveny vedle pomezních čar. Přítomnost mantinelů je sěžejní pro bezpečnou hru, jelikož osoby zařazené do soutěží a tělovýchovných fotbalových jednotek nemají zrakovou podporu, musí být jasně dáno ohraničení. Mantinely mají být optimálně do výšky pasu, aby při nárazu jedince nedošlo k poranění v oblasti

hlavy. Ve schválených pravidlech IBSA z r. 2017 je požadovaná délka mantinelů 1 m až 1,20 m s odklonem maximálně 10° od hrací plochy. Jednoznačným přínosem je také možnost rychlejší a lepší orientace na hřišti pomocí hmatového a sluchového vjemu. Dále také můžeme zmínit fakt, že podporuje lepší plynulost hry, jelikož se nehraje na autová vhazování, a tak není nutné nahánění míče mimo vymezenou hrací plochu. (IBSA, Football, 2017)

Míč – je jednou ze základních podmínek pro hru fotbalu. Jelikož však nehovoříme jen o intaktním fotbalu, je nezbytné zmínit, že i pro osoby se zrakovým postižením jsou speciálně upravené míče – ozvučené míče. Míč s účelem fotbalové hry pro nevidomé či futsalu se vytváří s variantou menšího odskoku míče od země. Podle oficiálních pravidel daných asociací IBSA se používá míč o obvodu 60–62 cm a váhou od 510 do 540 g. Tlak míče je předepisován na 0,4 až 0,6 atmosfér – tedy 400–600 g/cm² na úrovni moře. Ozvučení míče je způsobeno speciálním zvukovým systémem – několik kovových kapslí, vsíťých do stěn míče, které jsou naplněny malými kovovými kuličkami, které se při pohybu míče nárazem dotýkají kovových stěn v míči a tím se vytváří potřebný zvuk. Je důležité zmínit, že pokud nastane situace, kdy míč přestane vydávat zvuk, není nutné přerušovat hru, jelikož se nejedná o porušení pravidel. Situaci vždy řeší rozhodčí v místě zastavení míče, a to mírným pohnutím – zahýbáním míče, který pak vydá potřebný zvuk nutný pro orientaci hráčů. (IBSA, Football, 2017)

Ozvučené míče se dnes vyrábí hlavně v Brazílii, Pákistánu a Dánsku, avšak životnost a kvalita míčů se liší. Mezi známé značky, které vyrábí míče pro osoby se zrakovým postižením, patří i značka Umbro z Velké Británie. Cenové rozmezí míčů se pohybuje od ceny nákladu spojených s dopravou až po 36 EUR. (www.teiresias.muni.cz/futsal)

Voy – „*V utkání dochází k mnoha interakcím mezi jednotlivými spoluhráči navzájem a k interakcím mezi hráči jednoho družstva a soupeřem. (...) Interakci mezi soupeři a spoluhráči navzájem můžeme chápat jako vztahy mezi prvky.*“ (Titz, DP, 2005) Stejně jako ve fotbalu intaktních, i fotbal pro nevidomé v sobě skrývá jistou část interakcí mezi

hráči se zrakovým postižením. Aby se zamezilo nechtěným zraněním a hra se přizpůsobila požadavkům na přítomnost zvukových podnětů, IBSA určila jako jedno ze základních pravidel hry říkání slova „VOY“ v takové situaci, kdy se hráč se zrakovým postižením ocitne v defenzivní hře, tedy snaží-li se přiblížit k hráči s míčem za rychlého a hlasitého opakování daného slova. Neplnění tohoto pravidla se váže k penalizaci osobní i týmové. Penalizace druhým pokutovým kopem se nařizuje v případě čtvrtého a dalšího týmového faulu. V případě prvního pokutového kopu, tedy kopu ze 6 m, jde o pátý osobní faul hráče, při kterém musí faulující hráč opustit hřiště. (IBSA, Football, 2017)

Hrací doba – má hrající týmy mají v utkání nárok na tzv. oddechový čas, který je vymezen na dobu jedné minuty na každý poločas. Pro udělení oddechového času musí být splněny podmínky určené pravidly IBSA:

- „trenéři družstva jsou oprávněni požádat časoměřiče o oddechový čas;
- o oddechový čas může družstvo požádat kdykoli, ale pouze v případě, že je v držení míče;
- časoměřič oznámí oddechový čas při přerušení hry, a to s pomocí píšťalky nebo jiného akustického signálu odlišného od píšťalky rozhodčího;
- v průběhu oddechového času musí hráči zůstat na hrací ploše; jestliže si chtějí vyslechnout informace od týmových funkcionářů, mohou se přemístit k mantinelu na místo poblíž lavičky náhradníků; funkcionář udávající instrukce nemůže na hřiště vstoupit (výjimkou je navigátor za brankou, který může během oddechového času vstoupit na hřiště);
- družstvo, které v prvním poločase nepožádalo o oddechový čas, má ve druhém poločase stále nárok pouze na jeden oddechový čas.“ (IBSA, Football, 2017)

Počet hráčů – je z dalším rozdílem oproti klasickému fotbalu. Na hřišti se ve stejný čas pohybují dva týmy o nejvýše pěti aktivních hráčích v jednom týmu, kteří jsou zcela nevidomí (zařazeni do kategorie B1 v případě hry pro skupinu B1 nebo do kategorie B2 či B3 podle typu soutěže) a zcela vidící či částečně vidící brankář (spadající do kategorie B2 či B3). Každý tým by měl být složen maximálně z 15 členů,

které IBSA vymezuje jako tým složený z „osmi hráčů do pole, dvou brankářů, navigátora za brankou, trenéra, asistenta trenéra, doktora a fyzioterapeuta.“ (IBSA, Football, 2017)

Trenér může hráče v hřišti střídat. IBSA vymezuje, že „maximální povolený počet náhradníků jsou čtyři hráči do pole a jeden brankář.“ Všichni musí splňovat již zmíněné požadavky a pravidla v oblasti zrakového handicapu. V zápase je možné vystřídat hráče maximálně šestkrát v každém poločase. Důležité je zmínit, že hráč, který byl vystřídán ze hry, může být do hry vrácen. Je tedy povoleno tzv. hokejové střídání, při kterém jedinec v libovolném časovém úseku vystřídá svého spoluhráče. Probíhá vždy při zastavené hře. Střídání hráčů se zrakovým postižením je však časově náročnější z důvodu nutné asistence při přesunu hráčů na hrací plochu a zpět za mantinely hřiště. Tuto pomoc většinou poskytuje třetí rozhodčí, který se vyskytuje mimo vymezené hrací pole. (IBSA, Football, 2017)

Tato kapitola nám nabídla kompletní popis nejdůležitějších parametrů a úprav fotbalu pro osoby se zrakovým postižením. Pro tyto osoby je možnost sportu důležitou formou socializace. I přes častou hyperprotektivní a ochrannou výchovu rodičů je nutné vnímat možné aktivity jako činnost vedoucí k osamostatnění dítěte či dospělého se zrakovým postižením. Fotbal jako sport je velmi rozšířený a populární nejen u intaktní populace. I když tento sport procházel dlouhým vývojem, stal se velmi oblíbenou činností, kterou si díky upraveným pravidlům mohou zahrát i osoby se zrakovým postižením. I přesto se ale nejedná o primární sport zacílený na aktivitu osob se zrakovým postižením. Možnosti dalších sportů nám poskytne následující kapitola.

3 Sportovní aktivity pro osoby se zrakovým postižením

Fotbal pro osoby se zrakovým postižením je pro děti i dospělé oblíbenou aktivitou. Informovanost o možnosti zapojení se do této sportovní činnosti je nízká, přesto si oblibu získal, a to nejen díky své podobnosti s klasickým fotbalem pro intaktní populaci. Fotbal pro osoby s vizuálním typem postižení se může zdát náročný pro potřeby větší pohyblivosti hrajících jedinců. Sport s menší nutností pohybové aktivity, kdy jedinec neběhá ve vertikální poloze, ale obsazuje spíše místo v horizontální úrovni, se zabývá tzv. goalball, který je další velmi vyhledávanou aktivitou dětí se zrakovým postižením. V následující kapitole si tedy popíšeme jednotlivé odlišnosti tohoto sportu.

3.1 Goalball

Hrou, která se označuje názvem goalball, se rozumí právě taková kolektivní hra, která se hraje většinou v sále či tělocvičně a je určena právě osobám se zrakovým postižením. Na rozdíl od fotbalu se tato aktivita odehrává na zemi, tedy v leže nebo v kleče. Pohyb je tedy velmi usnadněn, možnost úrazů je stejná.

3.1.1 Historické vymezení

Historie vymezuje vznik goalballu na období po 2. světové válce, přesněji se datuje na rok 1946, kdy Hanz Lorenzen původem z Rakouska a Sett Rendle pocházející z Německa začali využívat goalballu jako prostředku k rehabilitaci pro zraněné vojáky, nejčastěji letce se zrakovým postižením. (www.ibsasport.org/goalball)

Velmi častá však byla i somatická postižení zapříčiněná nutnou amputací končetin. Jelikož se často jednalo o mladé muže, kteří měli celý život ještě před sebou, bylo tedy stěžejní probudit v nich nějaký zájem a chuť k životu. Touto sportovní aktivitou, která vychází z upravených pravidel fotbalu, se již zmíněnému cíli přiblížili nejvíce. Pro podporu sluchového vjemu a možnou orientaci a lokalizaci se do míčů vkládal hrášek, který vydával vně míče zvuk. (Bruchterová, BP, 2010)

Goalball jako týmová hra se stala velmi oblíbenou a celosvětově známou aktivitou. Důkazem je zařazení goalballu mezi paralympijské sporty, který byl k nim připsán v roce 1976 v Torontu. Téměř o dva roky později se v Rakousku konalo první goalballové mistrovství světa. Je důležité zmínit, že stejný rok, tedy rok 1978, se považuje za počátek tohoto sportu na území České republiky. U mladistvých nedosahujících 18 roků, tedy žáků základních škol, se vytváří juniorské týmy, které hrají své zápasy formou turnajových utkání. (www.ibsasport.org/goalball)

Abychom mohli tuto hru s dětmi, ale i dospělými se zrakovým postižením hrát, je nezbytné chápat alespoň základní pravidla, která stejně jako ve fotbale a jiných sportech pro osoby se zrakovým postižením upravuje IBSA. Jednotlivá pravidla si dále rozebereme.

3.1.2 Pravidla hry

Podle pravidel aktualizovaných asociací IBSA z roku 2014 a 2018 se pravidla rozdělují na tři jednotlivé části, přičemž část A je určení obsahu hry, část B upravuje soutěžnímu řád a poslední část C specifikuje směrnice pro rozhodčí. V jednom utkání soupeří dva týmy o maximálním počtu tří členů se zrakovým postižením. V prostoru lavičky může být celkem maximálně devět hráčů včetně těch hrajících. Pro soutěž se vymezují dvě úrovně kategorií – první kategorií je oddělenost mužů a žen v utkáních, druhou kategorií je klasické členění podle zrakového postižení, tedy rozdělení na kategorie B1, B2, B3. Jednotliví hráči mají přelepené oči, přes které mají nasazené lyžařské brýle polepené černou páskou pro navození jednotných podmínek všem hráčům utkání. Zároveň mají plnit funkci ochranné pomůcky. (IBSA Goalball, 2018)

Hrací plocha při goalballu je stejného tvaru jako u kterýchkoliv jiných míčových her – tedy ve tvaru obdélníku a je rozdělena půlící čarou na dvě poloviny. Nejedná se však o jediné dělení hřiště, můžeme zde, stejně jako u fotbalu popsaného v předešlé kapitole, najít tři části, které rozdělují hřiště na pásmo neutrální (středové), pásmo obranné a pásmo útočné závislé na jednotlivých týmech. IBSA

stanovila hrací plochu o velikosti 18 metrů na délku a 9 metrů na šířku. Obrovský rozdíl se vyskytuje v oblasti branky a brankoviště. Ve fotbale, jak jsme již mohli číst v předešlé kapitole, je branka velikostně postavena měřitelnými parametry ve vzdálenosti mezi vnitřními tyčemi 2,14 m na 3,66 m. V goalballu hovoříme o zcela odlišném tvaru, který je velikostně vymezen při měření od vnější hrany břevna po nejbližší zadní stranu branky mírami 9 m do šíře, 1,3 m do výše a hloubkou odpovídá nejméně 50 cm. (IBSA Goalball, 2017)

Pravidla, schválená sportovní asociací IBSA, vymezují kromě hrací plochy včetně brankoviště i ošacení týmů nebo parametry specifikující míč. Jedná se tedy o základní hrací pomůcku. Velikostně je míč vymezen průměrem 24–25 cm, obvodem 75,5–78,5 cm a váhou musí odpovídat 1250 g s tolerancí 50 g navíc. Zvukový systém míče má dvě rolničky a 4 cvočky naplněné otvory v horní a dolní polokouli. Mimo jiné se určuje také barva, kterou IBSA stanovila na modrou. (IBSA Goalball, 2017)

Personální osazení hrací plochy i „nehrací“ plochy, jak bylo napsáno i výše, tvoří tři aktivní hráči na hřišti. Na střídacích lavičkách, které se vyskytují z obou stran vedle stolku pro rozhodčí, jsou také vždy nejvýše tři střídající hráči jednoho týmu. Mimo jiné zde může každý tým mít další tři nehrající členy týmu – většinou jsou to trenéři. Hráči musí mít zalepené obě oči pomocí gázy či okluzorů a překryty klapkami (brýlemi). Ošacení celého týmu je dle pravidel stanovených IBSA jednotné pro celý tým. Zásadním rozdílem oproti fotbalu je, že z týmu se nevyčleňuje brankář, všichni hráči jsou si rovni jak v postavení ve hře, tak v přítomnosti zrakového postižení. Průběh každé hry zajišťují dva hlavní rozhodčí, čtyři brankoví rozhodčí, jeden zapisovatel, časoměřič a speciální zapisovatel hodů. Povinnosti hlavního rozhodčího i ostatních osob pomáhajících při chodu hry je určen v Příručce pro osvědčení rozhodčích IBSA. (IBSA Goalball, 2017)

Jednotlivá utkání se rozdělují na dva poločasy o délce deseti minut. Utkání zahájí hlavní rozhodčí položením míče na postranní čáru losováním určeného týmu, hvízdnutím do píšťalky a zvoláním slova „hra“. Mezi jednotlivými poločasy je

stanovena pauza minimálně 5 minut. Pokud je po uplynutí základní hrací doby nerozhodný výsledek hry, utkání se prodlužuje o dva třiminutové poločasy. Tým, který vstřelí gól jako první, vyhrává celé utkání a hra je po vzoru hokeje pro intaktní osoby ukončena. Pomoc při orientaci v prostoru hrací plochy je povolena pouze bránícímu hráči, který byl před trestnou situací odveden z hrací plochy. V případě dopomáhání jinému hráči než výše popsanému, je tato aktivita posuzována jako osobní zdržování hry. Během řádné hrací doby může každý tým využít až tři oddechové časy a jeden oddechový čas navíc při prodloužení řádné hrací doby vždy v řádu 45 vteřin sloužící především k taktické úpravě hry trenérem. O oddechový čas vždy žádá trenér nebo hráč hlavního rozhodčího, využít jej mohou obě strany. V případě, že jeden z týmů poruší pravidla, připadá míč druhému týmu. Nejčastěji tomu tak je v případech předčasného hodů, přešlapu, přihrávky do autu, tzv. mrtvého míče nebo přehození míče přes polovinu. Jednotlivé prohřešky, včetně jejich sankcí, jsou stanoveny v pravidlech hry. (www.ibsasport.org/goalball)

Goalball je tedy kromě fotbalu velmi oblíbenou a hranou aktivitou nejen dětí, ale i dospělých se zrakovým postižením. Jednotlivé hry mají podobná pravidla, avšak odlišnosti jsou patrné. Z pedagogického hlediska je na místě říct, že oproti fotbalu pro nevidomé je goalball jednodušší hlavně pro personální náročnost. Při fotbale pro nevidomé je nutné mít vždy alespoň vidícího trenéra, gólmana a navigátora za brankou, kteří se snaží zajistit co nejlepší pozice pro obranu i útok s cílem vstřelit branku. Samozřejmostí jsou dva týmy, které musí mít stejné podmínky. Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, pedagogičtí pracovníci často vnímají fotbal ve vyučovacích hodinách jako nevhodnou záležitost. Je však nutné zmínit, že do navigátorské činnosti se můžou zapojit i děti vidící. Tím je možné vyřešit nedostatek pedagogických pracovníků. V goalballu je personální zajištění méně náročné, jelikož na hrací ploše mají všichni stejné zrakové podmínky. Z tohoto důvodu je goalball pro vzdělávací systém velmi často upřednostňován. Není jedinou sportovní aktivitou, proto si v následující kapitole uvedeme a vysvětlíme další sporty pro osoby se zrakovým postižením. (www.sport-nevidomych.cz/goalball)

3.2 Showdown

Dalším velmi oblíbeným sportem u osob se zrakovým postižením je tzv. showdown, který spočívá v úpravě pravidel a nápodobě ping pongu. Showdown, neboli aplikovaný stolní tenis, je kolektivní hra určená pro dva až čtyři hráče. Hlavním cílem hry je odpálení, zvuk vydávajícího míčku přes stůl pod středovou deskou rozdělující hrací prostor a zároveň trefit míček do branky soupeře. (Bendová, Jeřábková, Růžičková, 2006) Samozřejmostí je, že soupeř se tomuto skórování snaží zabránit. V následující podkapitole si objasníme historické vymezení showdownu a poté i jeho pravidla, která je nutné znát alespoň okrajově pro realizování samotné hry. (www.sport-nevidomych.cz/showdown)

3.2.1 Historie showdownu

V této kapitole si objasníme zásadní data a údaje z historie showdownu. Na počátku je nutné zmínit, že do českého prostředí se showdown dostal v roce 1982 po své premiéře na Paralympijských hrách v holandském Arnheimu roku 1980, kdy se následně rozšířil do Evropy i USA. Samotná hra pocházející z Austrálie byla v 70. a 80. letech minulého století popsána a upravena kanadskou asociací pro osoby se zdravotním postižením. V českých zemích se první oddíl zrodil v roce 1983 pod názvem TJ Zora Praha. V roce 1989 vznikl i druhý oddíl TJ Karko Ústí nad Labem. Třetím oddílem se pyšnilo Slovensko, jehož tým se jmenoval SK Eurocommerce Bratislava, dnes SK Dinosaurus Bratislava. Vznik tohoto oddílu byl důležitý, jelikož umožnil pořádat mistrovská utkání. První mistrovství na našem území bylo uspořádáno 10. října 1992 v Praze. V České republice se začala pořádat mistrovství od roku 1993 s příchodem mezinárodních styků. Již v roce 1995 vzniklo 5 oddílů hrajících zmíněnou hru. Stejně jako ve fotbale, i v showdownu je řízením pověřen speciální výbor – Výkonný výbor sekce showdownu, který je řízen Českým svazem zrakově postižených sportovců, o. s. V roce 1998 vznikla i mezinárodní komise spadající pod IBSA. Útlum nastal v roce 1999, kdy byla Česká republika pověřena pořádáním prvního mistrovství Evropy v showdownu. Bohužel se však

neuskutečnilo z důvodů technických, finančních, a nakonec i organizačních. Je zcela zřejmé, že kvůli tomu se oddálilo přidání showdownu mezi výkonnostní sporty, a tak i zařazení mezi jiné paralympijské hry. (www.showdown.brailnet.cz/historie)

I přesto se konají různé turnaje a mezinárodní soutěže zaměřené právě na showdown. Je důležité zmínit, že v roce 2002 a následně každý sudý rok se pořádá mistrovství Evropy v showdownu a od roku 2005 se každé čtyři roky pořádá i mistrovství světa. Zajímavou informací nejen pro olomoucké rodáky je, že první mistrovství se konalo právě v Olomouci. Můžeme také zmínit, že v letošním roce bude zmíněné mistrovství uskutečněno v Olomouci. (www.nevidomimezinami.cz/showdown)

3.2.2 Pravidla hry

Stejně jako v jiných sportech, i showdown má svá pravidla, která je nutné alespoň okrajově znát pro plynulý chod hry. Stejně jako u již zmíněného fotbalu pro osoby se zrakovým postižením, tak i u showdownu upravuje pravidla mezinárodní asociace IBSA s překladem do českého jazyka zaštitěným Českým svazem zrakově postižených sportovců. Celá pravidla jsou rozdělena do čtyř oddílů. První obsahuje definice základních pojmů, druhá část specifikuje pravidla hry jako takové. Ve třetí části se zpřesňuje vybavení nutné ke hře. Čtvrtá část zajišťuje pravidla v rámci tříčlenných družstev. (IBSA, 2018)

Tak jako ve fotbale je ohraničený prostor pomezními čarami, tak i showdown má vymezenou svou hrací plochu. Jedná se o speciálně stavěný vodorovný stůl, který je rozdělen středovou deskou nad hrací plochou na dvě strany. Kontaktní deska, která se vyskytuje na obou zadních mantinelech ohraničuje hrací plochu kolem stolu. Rozměry vnitřních částí mantinelů jsou na délku 366 cm (+- 5 mm) a na šířku 122 cm (+- 5 mm). Výška hrací desky od podlahy místnosti je 78 cm. Mantinely musí být 14 cm vysoké a branky (půlkruhy) musí splňovat normu průměru 30 cm a hranice brankoviště je vyznačena 10 cm ke středu hrací plochy. Další velmi důležitou součástí jsou hrací pálky, které jsou taktéž normované

pravidly. Jedná se o pálky z tvrdého, avšak hladkého materiálu s celkovou délkou 30 cm. 20centimetrová čepel má šířku 7,5 cm. Je vhodné zmínit, že čepel pálky může být zaoblená nebo hranatá. Co se týká míčků, zásadním parametrem je slyšitelnost míčku, tedy zabudování zvukového systému uvnitř míčku. Míček musí mít průměr 6 cm a musí být vyroben z hladkého, ale tvrdého materiálu. (IBSA, Showdown 2018)

Personálním zajištěním hry je pověřen hlavní rozhodčí, který je zcela vidící. Jeho úkolem je zajistit dodržování pravidel během hry, před ní i po ní, dále oznamovat píšťalkou zahájení utkání a přerušení hry jedním hvizdem, vstřelení gólu dvěma hvizdy a ukončení zápasu nebo setu jedním dlouhým hvizdem. Také má na starost kontrolu vybavení a oděvu. Druhý rozhodčí je pověřen doplňkovou činností, jako je měření uplynulého času, oddechového času, dále počítá skóre a podání jednotlivých týmů. (IBSA, Showdown, 2018)

Zásadní informací zmíněnou v Pravidlech showdownu z roku 2018 je pravidlo výhry utkání právě tím hráčem, *„který jako první dosáhne jedenácti bodů s rozdílem minimálně dvou bodů nad soupeřem“*. Pro hráče je pozitivní, že se nepoužívá žádný časový limit, pokud organizátor místních turnajů nestanoví jinak. V případě mistrovských utkání je časový limit hry zcela zamítnut. Jediné časové omezení, které se ve hře objevuje, je časový limit pro výměnu stran činící jednu minutu. Stejně jako ve fotbale i goalballu je možnost využít oddechový čas v rozsahu jedné minuty během každého setu. Zajímavostí je pravidlo nutného uspokojení vylučovacích potřeb, které je zajišťují takto: *„Jestliže rozhodčí hráči povolí návštěvu toalety, časový limit pro návrat ke stolu je pět (5) minut. Jestliže se hráč nevrátí v časovém limitu, prohrává zápas kontumačně.“* (IBSA, Showdown, 2018)

V rámci pravidel upravených roku 2018 se vymezuje i skórování a bodové hodnocení hry. Uvádí se, že za vstřelení gólu se uděluje dva body. Dále se uděluje jeden bod soupeři hráče: *„(...) který trefí míček do středové desky a zastaví tak jeho pohyb vpřed. (...), který odpálí míček přes středovou desku, (...) se v hracím prostoru dotkne míčku jinou částí těla než pálkou nebo úderovou rukou, (...) pálkou nebo úderovou rukou způsobí, že míček opustí hrací prostor, (...) zachytí a zastaví míček na více než dvě (2) vteřiny tak, že se*

míček stane neslyšitelným pro soupeře (...), který odpálí míček tak, že se dotkne vrchu kontaktní desky.“ Mimo jiné zajišťuje i zákaz kontaktu s míčem na území brankoviště. „(...) Jestliže se míč v brankovišti dotkne pálky nebo úderové ruky a jde přímo do branky, jedná se o gól a dva (2) body jsou uděleny soupeři. Jestliže se míč dotkne pálky nebo úderové ruky a následně se dotkne jiné části těla, je to nedovolený dotek a jeden (1) bod je udělen soupeři. Jestliže se míč dotkne pálky nebo úderové ruky a odrazí se kamkoliv jinam, na stůl nebo ven ze stolu, jedná se o nedovolenou obranu a jeden (1) bod je udělen soupeři na základě první věty tohoto pravidla: V brankovišti není dovolen jakýkoliv kontakt s míčem.“ (IBSA, Showdown, 2018)

Pravidla dále upravují i oděv a vybavení hráče, kdy hovoří o tričku s rukávy ne delšími než po lokty. Dále povolují speciální chrániče ruky zakrývající kromě ruky i 6 cm paže. Mimo jiné uvádí pravidlo týkající se oblasti hlavy: *„Hráči musí mít nasazenou neprůhlednou ochranu očí (masku), která jim zcela zakryje zrak. Jediné schválené typy jsou zatemněné brýle na sjezdové lyžování nebo odpovídající alternativy jako goalballová maska. Obruba brýlí musí být vycpána pěnou nebo silikonovým materiálem, aby se zcela zamezilo průchodu světla.“ (IBSA, Showdown, 2018)*

Samotná pravidla showdownu jsou obsáhlá. K nalezení jsou v originální anglické verzi i přeložené verzi na internetových stránkách IBSA nebo ČSZPS (Český svaz zrakově postižených sportovců). Je důležité zmínit, že showdown spolu s goalballem je sport přímo určený osobám se zrakovým postižením.

Škála sportovních aktivit pro osoby intaktní je velmi široká a rozmanitá, proto se některé sportovní aktivity začaly transformovat i pro osoby s různými typy postižení. Pro účely sportu osob se zrakovým postižením si popíšeme další možné aktivity v rámci následující kapitoly.

3.3 Sportovní aktivity upravené pro osoby se zrakovým postižením

Jelikož byly sporty pro osoby se zrakovým postižením i přes značný vývoj omezeny na pouhý goalball a showdown, potřeby a tužby zrakově hendikepovaných

osob nejen po pohybu, socializaci, ale i po aktivním životním stylu vedly k takovému řešení, které specificky upravuje sportovní aktivity zacílené na intaktní populaci pro osoby s jakýmkoliv zrakovým postižením. V této podkapitole si tyto aktivity popíšeme.

Sportovními činnostmi s upravenými pravidly a podmínkami hry se zabývá nejen Český svaz zrakově postižených sportovců ČSZPS, ale i hojně zmiňovaná IBSA (Mezinárodní asociace sportu pro nevidomé). IBSA na svých internetových stránkách popisuje možné sporty následovně podle abecedy: atletika, fotbal, goalball, judo, ninepin bowling, powerlifting, střelba, showdown, plavání, tenpin bowling a torball. Mimo jiné IBSA zařazuje pravidla šachu. Fotbal, goalball i showdown jsme blíže zmiňovali již v předchozích kapitolách, takže problematiku těchto tří sportů již rozebírat nebudeme. Zbylé sporty však podrobněji popíšeme v rámci základní informovanosti populace. (www.ibsasport.org/sports)

Prvním sportem v abecedě podle asociace IBSA je atletika vhodná pro všechny kategorie zrakového postižení. Pravidla jednotlivých soutěží vymezila IBSA ve spolupráci s IAAF (Mezinárodní asociace atletických federací – International Association of Athletics Federations). Jedná se převážně o běh ve vzdálenosti 60 m až po vzdálenosti maratonu. Osoba se zrakovým postižením běhá v doprovodu traséra, který jí pomáhá v orientaci formou zvukových signálů, slovním doprovodem nebo krátkou smyčkou spojující ruce traséra a osoby se zrakovým postižením. ČSZPS dále uvádí, že: *„slabozrací při běhu na dráze běhají v menším počtu podél zřetelně vyznačených čar.“* (www.sport-nevidomych.cz/atletika)

Mimo běh pak obě organizace zaměřené na sport u osob se zrakovým postižením popisují i skoky do výšky či do dálky při hlasové asistenci naváděče a vrhačské disciplíny, kdy je nutné dostatečně ukázat směr odhodu objektu. (www.ibsasport.org/athletics)

Judo modifikované pro osoby se zrakovým postižením je stejně jako atletické disciplíny zařazeno mezi sportovní aktivity na paralympijských hrách. Zásadní rozdíl oproti ostatním sportům je rozdělení jedinců se zrakovým postižením nikoliv

podle závažnosti jejich postižení, ale podle váhové kategorie. Je tedy zřejmá prioritní informovanost v oblasti hmotnosti jedince, nikoliv v oblasti jeho postižení. (www.sport-nevidomych.cz/judo)

I přesto však musí být jedinec zařazen do klasifikační třídy pro účely sportu schválené a upravované asociací IBSA. Samotná pravidla dané aktivity jsou upravována asociací IBSA, konkrétně pak úřední oblastí IBSA Judo. (www.ibsasport.org/judo)

Bowling jako takový je oblíbenou hrou nejen u osob se zrakovým postižením. V rámci speciálních úprav rozlišujeme dvě varianty nazývané v cizojazyčných zemích jako tzv. ninepin verzi a tzv. tenpin verzi. (www.ibsasport.org/sports)

V rámci první zmiňované modifikace se rozděluje hra mužů, jejichž tým tvoří dva hráči z každé kategorie B1, B2 a B3. Hra žen je upravena nutnou přítomností jedné hráčky kategorie B1 a B2. Hráči musí mít na trati trenéra, který poskytne ústní radu hráči se zrakovým postižením. Hráči kategorie B3 mají privilegium přítomnosti asistenta či traséra dávající nezbytné rady hráčům. (www.ibsasport/ninepin-bowling)

Verze „tenpin“ „tenpin“ je dle internetových stránek asociace popisována jako rekreační hra pro osoby nevidomé i slabozraké. Pro účely tohoto sportu je důležitá buď mechanická pomoc, nebo pomoc druhé osoby. (www.ibsasport.org/tenpin-bowling)

V prvním případě jde o přítomnost speciálních vodících kolejnic nejčastěji ze dřeva, které pomáhají v orientaci při hře. Daná pomůcka je vedena od umístění bowlingových koulí pro danou dráhu až k pokutované čáře při přešlapu, ohraničuje tedy samotný začátek bowlingové dráhy. Hráč, který potřebuje pomoc vodící linie, po ní klouže jednou rukou, ve druhé drží bowlingovou kouli. (www.ibsasport.org/ninepin-bowling) Druhou možností je pomoc jiné osoby prostřednictvím zvukového či hlasového signálu. V obou případech je potřeba, aby vidící asistent informoval hráče o počtu a umístění shozených kuželek. (www.ibsasport.org/tenpin-bowling)

Powerlifting je sportovní aktivita silového charakteru. Je možné říci, že se jedná o zvedání činek ve třech různých způsobech – „squat“ je držení činky se závažím u klíčních kostí a jak již z názvu můžeme pochopit, jedná se o dřepování s takto umístěným závažím, „bench press“ můžeme chápat jako zvedání činky v leže, kdy se střídá pozice činky opírající se o hrud' s pozicí předpažených rukou svírajících činku. Pojmem „deadlift“ pak rozumíme zvednutí činky ze země do úrovně spuštěných rukou podél pasu. Jednotlivé soutěže se pak mohou skládat z jedné nebo více výše zmíněných disciplín. Osoby se zrakovým postižením jsou zde rozdělovány do kategorií podle pohlaví, věku a tělesné hmotnosti. Pro nejlepší výsledek je umožněno každému hráči využití tří pokusů, při kterých se počítají jen nejlepší výsledky. Velkou výhodou je skutečnost nízké nákladovosti daného sportu, který může jedinec vykonávat doma i v posilovně za doprovodu svých přátel. (www.ibsasport.org/powerlifting)

Jednou z méně bezpečných aktivit upravených pro osoby se zrakovým postižením je střelba. Pro střelecké sportovní účely se využívá standardní střelecké vybavení upravené přidáním speciálního elektrického audio zaměřovacího zařízení. Zaměřovací zařízení detekuje cílový bod a za pomoci sluchátek osoba se zrakovým postižením slyší různé tóny specifické pro jednotlivé vzdálenosti od cílového bodu. (www.ibsasport.org/shooting) V případě soutěžních utkání je osobě se zrakovým postižením povolena přítomnost a hlasová pomoc asistenta. Mimo klasické střelné zbraně se můžeme setkat i s verzí lukostřeleckou. (www.sport-nevidomych.cz/strelba)

Plavání je výbornou individuální aktivitou určenou pro všechny věkové kategorie. APA UPOL na svých webových stránkách rozděluje závodní plavání na didaktické plavání, které se zabývá: *„metodickými postupy, kterými bychom se měli řídit, aby zrakově postižený jedinec zvládl bezproblémový lokomoční pohyb ve vodním prostředí.“* Druhu možností je závodní plavání zabývající se *„výkonnostním plaváním, které obnáší svá specifika. V drahách plave méně plavců, než je tomu v klasickém plaveckém klubu, aby se*

zajistila maximální bezpečnost. Plavci, kteří chtějí závodit na národní a mezinárodní úrovni, musí mít platnou klasifikaci.“ (www.apa.upol.cz/plavani)

Rozdělení plavců se zrakovým postižením je stanoveno podle pravidel asociace IBSA na kategorie B1, B2 a B3. Pro soutěže v plavání se využívají různé disciplíny počínaje štafetovým plaváním, při kterém trenér napomáhá při předání štafetového kolíku. Dále se zmiňují kategorie dle plaveckých stylů – tedy volný plavecký styl, znak, prsa, motýlek a v poslední řadě polohový závod. Pro lepší plavecký styl a celkovou plaveckou aktivitu je při každé dráze přítomen asistent. Na obrátce se pak vyžaduje pomoc druhého asistenta. Personální nároky jsou tedy vyšší než u vzpírání činek, avšak aktivita je mezi osobami se zrakovým postižením velmi oblíbená. (www.ibsasport.org/swimming)

Sportovní aktivitou nazývanou torball se rozumí týmová míčová hra vyžadující rychlý pohyb osob se zrakovým postižením vhodný jak pro ženy i muže všech věkových kategorií. Jedná se o hru s ozvučeným míčem, které se účastní celkem šest aktivních hráčů rozdělených do dvou týmů pohybujících se v obdélníkové hrací ploše. Cílem hry je vhodit míč do soupeřovy branky za brankovou čáru a zároveň zabránit útočícímu týmu skórovat. Je důležité zmínit, že oproti jiným sportům je váha míče pouhých 500 g, což vede k vyšší rychlosti pohybu míče. Je tedy nutné soustředění a rychlé reakce všech aktivních účastníků. Asociace IBSA zabývající se mimo jiné i historií sportů pro osoby se zrakovým postižením spojuje vznik goalballu s torballem, jehož váha míče bývala dva kilogramy. Nápodoba je velmi zřetelná, nejen v počtu hráčů, ale i v hrací ploše včetně rozměrů branek. (www.ibsasport.org/torball)

Sportovní aktivity pro osoby se zrakovým postižením procházely různými vývojovými stupni. V nynějším století lze říct, že oblast sportu je propracovaná a bohatá převážně díky možné nabídce aktivního zapojení se do zábavních aktivit. Vývoj sportu pro osoby se zrakovým postižením však jistě není zcela ukončen, protože se neustále sportovní aktivity pro intaktní populaci vyvíjejí, a tak se nabízí

řada dalších nových možností úprav či specifikací jiných her.
(www.nevidomimezinami.cz/sport)

Tato kapitola nám objasnila možné aktivity nejen pro dospělou část populace, ale i pro dětské sportovní nadšence, kteří nemohou kvůli svému handicapu plně sportovat. Nejen u zde zmíněných sportů, ale i ve fotbale pro osoby se zrakovým postižením je důležité dbát na individuální osobnost jedince a realizování individuálních poznatků v rámci jednotlivých možných sportovních aktivit. U dětí je důležitá obliba sportovních aktivit. Dané téma je více rozebráno v následující části, která je zaměřena na metodologickou oblast.

4 Úvod do praktické části

Fotbal pro osoby se zrakovým postižením je velmi perspektivní hra kategorizovaná podle závažnosti a typu postižení. Osobně se domnívám, že je důležité, aby děti s daným typem postižení vykonávaly nějakou pohybovou aktivitu, protože pohybová činnost má blahodárný vliv nejen na tělo, ale i na psychickou stránku člověka. Pro účely této závěrečné práce byl za stěžejní sport vybrán fotbal, protože fotbal je velmi oblíbenou činností nejen autora, ale i obyvatel na celém světě. Avšak není podstatné, jaký sport budou dané děti vykonávat, hlavní myšlenkou sportovních aktivit je to, aby se děti, v dnešním světě řešící dětskou obezitu, hýbaly.

Podle internetových stránek týmu Avoy MU Brno se na území České republiky aktivně a plnohodnotně účastní fotbalových aktivit dva týmy hráčů se zrakovým postižením. Prvním týmem je již zmíněný Avoy MU Brno založený v roce 2008, druhý aktivní tým je BSC Praha založený v roce 2009. Snahy o vznik dalších týmů, především pak v Ostravě a Jihlavě, byly hned na počátku ukončeny nepravdělností a laxností možných hráčů i trenérů. Posledním zmiňovaným týmem je SK Homér Praha, který vznikl v roce 2013, ale jeho aktivita byla také poměrně brzy ukončena. (www.teiresias.muni.cz)

Velmi nízký výskyt týmů s hráči se zrakovým postižením se promítl i do dané práce, hlavně v oblasti výzkumu. Prvním možným cílem bylo utvoření sportovního kroužku zaměřeného na fotbal pro děti se zrakovým postižením v rámci školy pro osoby se zrakovým postižením pro oblast Olomouckého kraje – SŠ, ZŠ a MŠ prof. Vejvodského v Olomouci–Hejčíně. I přes snahu a osobní komunikaci byl zmíněný návrh zamítnut z vnitřních důvodů školy. Práce s dětmi se zrakovým postižením v rámci Olomouckého kraje byla tedy vyřazena, a tím i možná spolupráce s brněnským týmem v oblasti přátelských utkání i tréninkových jednotek.

Brněnský tým Avoy MU Brno byl účelům dané práce velmi otevřený komunikaci bylo možné zařazení se do trenérského týmu, samozřejmě hlavně pro

oblast pozorování a možnou pomoc v rámci získaných dovedností. Díky této skutečnosti vznikl druhý cíl práce, kterým bylo uspořádání dvou fotbalových zápasů o délce dvou poločasů. Jeden tým by byl složen z dětí se zrakovým postižením pravidelně trénující v prostorách tělocvičny. Druhý tým by byl obsazen dětmi hrajícími intaktní fotbal. Pro účely daného výzkumu by pak děti intaktní měly zalepené oči, aby byly zachovány jednotné podmínky pro všechny hráče. Hlavní myšlenkou výzkumu bylo pomocí pozorování získat informace o motorických dovednostech, práci s míčem a také o přizpůsobivosti dětí. Dané pozorování však nebylo možné uskutečnit hned ze dvou důvodů. Prvním byl velmi nízký počet hráčů dětského věku se zrakovým postižením. Druhým důvod byl obrovský věkový rozdíl svěřenců intaktního fotbalu a hráčů se zrakovým postižením, přičemž hovoříme o věkovém rozdílu až 6 let. (Děti intaktní narozené roku 2010 a 2011, děti se zrakovým postižením se vzdělávají na základní škole na 1. stupni vzdělávání, tedy s rokem narození v období let 2004–2007)

Dalším nerealizovanou myšlenkou pak bylo vytvoření sady tréninkových jednotek zaměřených na fotbal pro osoby se zrakovým postižením, při kterém by byl trénovaným materiálem dětský tým intaktního fotbalového klubu s podmínkami pro osoby se zrakovým postižením – tedy s klapkami a hlasovými navigátory či asistenty. Bohužel ani tento nápad nebylo možné uskutečnit pro minimální přínos do oblasti fotbalu osob se zrakovým postižením.

Nejllepší možnou výzkumnou metodou pro získání potřebných informací jsme nakonec zvolili formu dotazníků určených pro trenéry fotbalu intaktního i fotbalu pro osoby se zrakovým postižením. Z důvodu dlouhodobého navštěvování a aktivní pomoci při tréninkových jednotkách fotbalu pro děti se zrakovým postižením bude využita i metoda osobních rozhovorů s hráči dětského věku se zrakovým postižením doplněná o metodu pozorování.

V následujících kapitolách zaměřených na praktickou část diplomové práce se zaměříme na jednotlivé výzkumné vzorky, jejich zkoumání, výsledky a možný přínos pro praxi.

5 Cíl empirické části a výzkumné otázky

V rámci závěrečné práce byla výzkumnou metodou forma kvantitativně-kvalitativního přístupu. Pro kvantitativní část výzkumu byly vytvořeny výzkumné otázky zaměřené na užití v dotazníku. Tato metoda byla prostředkem k použití otevřených otázek korespondujících s rozhovorem. Pro kvalitativní část byly vybrány metody pozorování a rozhovoru. Pro účely rozhovoru byly vytvořeny výzkumné otázky zacílené na vybrané respondenty se zrakovým postižením.

Základním cílem této práce bylo podívat se na fotbal pro osoby se zrakovým postižením v intencích České republiky. Stěžejními ukazateli jsou pohledy hráčů se zrakovým postižením, trenérů intaktního fotbalu a trenérů hráčů s vizuálním postižením.

Po zmíněné specifikaci je nutné jmenovat výzkumné otázky zvolené pro tuto závěrečnou práci, které jsou:

- **VO1:** Jaká je informovanost trenérů fotbalu intaktních hráčů o fotbale určeném pro osoby se zrakovým postižením?
- **VO2:** Mají trenéři intaktních dětí představu o fotbale pro osoby se zrakovým postižením?
- **VO3:** Jak vidí trenéři fotbalu pro osoby se zrakovým postižením budoucnost tohoto sportovního odvětví?
- **VO4:** Jaký je vztah ke sportu u dětí se zrakovým postižením?
- **VO5:** Jak často probíhají tréninkové jednotky u skupin hráčů s/bez zrakového postižení?

Odpovědi na zvolené výzkumné otázky jsou zpracovány v rámci metodologické části pomocí jednotlivých výzkumných metod uzpůsobených vybranému zkoumanému vzorku. Bližší informace o výše zmíněném jsou k nalezení v následující kapitole.

6 Metodologie

Empirická část výzkumu je postavena na metodologii, která objasňuje volby metod výzkumu a následně popisuje jednotlivé výzkumné vzorky. Daná práce, pro kterou byly zvoleny zmíněné formy metodologie, v sobě využívá metody dotazníku, metody řízeného rozhovoru a metodu záměrného pozorování. Jednotlivé metody je vhodné lépe specifikovat z důvodu velkého rozpětí možných forem daných metod.

Dotazník

Dotazník je charakterizován jako způsob kladení otázek a získávání odpovědí písemnou formou. Udává se, že forma dotazníku je nejčastěji užívaná metoda sbírání dat pro zvolenou tematiku z důvodu hromadného získávání údajů ze široké populace respondentů. Každý dotazník je složen z několika prvků terminovaných pojmem otázka. Je však vhodné zmínit, že otázka je založena na bázi dotazování. V případě, že otázka nemá dotazovací ráz, nazývá se tento prvek termínem položka. (Gavora, 2000)

Jednotlivé položky a otázky dotazníku prochází známým dělením podle stupně otevřenosti. Rozlišujeme pak otázky uzavřené, polootevřené a otevřené. Uzavřenou otázkou se rozumí taková otázka, která nabízí určité alternativy odpovědí, a odpovídající pak zaškrťává či podtrhává vhodnou možnost. Otevřená otázka je popisována jako možnost udělení respondentovi naprostou volnost u odpovědi, přitom mu neurčujeme žádné alternativní. (Gavora, 2000)

V daném výzkumu bylo zvoleno 7 dotazníkových položek, z toho dvě otázky byly uzavřené a zbylých pět mělo formu otázky otevřené. Výsledky jednotlivých dotazníkových otázek a položek budou rozebrány v následující kapitole.

Rozhovor

Další užitou výzkumnou metodou je rozhovor. V případě rozhovoru nebo interview, jak jej jmenuje ve své knize P. Gavora, se hovoří o interpersonálním kontaktu dvou a více osob formou „face to face“ (tváří v tvář), nebo telefonickou formou. Jedná se o takovou výzkumnou metodu, která dokáže zachytit nejen

požadovaná fakta, ale i proniknout do hloubky motivů a postojů respondentů. (J. Skalková a kol., 1983 in Gavora, 2000)

P. Gavora ve své knize dále uvádí, že úspěšnost interview závisí na tzv. raportu výzkumníka. Tímto pojmem je myšleno navázání přátelského vztahu a vytvoření příjemné atmosféry v místě tvorby rozhovoru. Stejně jako u dotazníku, i u rozhovoru a interview je cílem otázky získat jasnou odpověď, přičemž hovoříme o otázkách otevřených s volnou odpovědí a uzavřených s jasně danou možností odpovědi a polouzavřených, které se v rámci daného textu nevyskytují. V rozhovoru se však nejčastěji používají otázky otevřené převážně z důvodu možné pružnosti a volnosti odpovědi dotazujícího i dotazovaného. Velkou výhodou je možnost přeformulovat či lépe vysvětlit otázky v případě jejich nepochopení a možné doptávání se v případě nedostačující odpovědi. (Gavora, 2000)

Mimo jiné se vybírá druh interview, které se rozděluje na strukturované, tedy řízené, a nestrukturované umožňující úplnou volnost odpovědi. Nalezneme zmínky mimo jiné i o polostrukturovaném interview, u kterého se dotazovanému respondentovi nabízí možné alternativní odpovědi. (L. R. Gay, 1980 in Gavora, 2000)

Hlavním důvodem volby rozhovoru ve zvolené oblasti bývá nejčastěji enormní předpověď velmi malé návratnosti dotazníků, jako tomu je i v případě této diplomové části pro respondenty dětského věku se zrakovým postižením.

Pozorování

Metoda pozorování bývá zařazována do kvalitativního výzkumu z hlediska náročnosti provedení a nízkém počtu členů výzkumného vzorku. Velmi často se užívá tzv. nestrukturované pozorování, při kterém se nevyužívají předem stanovené pozorovací systémy a nástroje. Určeny bývají pouze sledované události, jevy a osoby. Pozorování se rozděluje na tři části, které si níže popíšeme. Jedná se o tzv. vzorky událostí, terénní zápisy a participační pozorování, při jehož volbě se výzkumník aktivně zapojuje do činnosti pozorované skupiny. Důležité je sžití pozorovatele s pozorovanou skupinou, což má za příčinu ztrátu zábrán a studu výzkumného vzorku, a tak i vyšší pravdivost a důvěryhodnost získaných informací. Slovní spojení

vzorky událostí znamená, že půjde o velmi podrobné písemné záznamy z pozorování vybrané osoby či skupiny osob a prostředí. Výzkumník: „zaznamenává všechny jevy tak, jak se staly, a v témže pořadí, jak se udály.“ Pozorovatel se do aktivity nezapojuje, nehodnotí ji ani nekomentuje, drží si od výzkumného vzorku odstup. Sousední terénní zápisy označuje způsob zaznamenávání pozorovaných událostí neúplným záznamem pozorovaných věcí, z projevů vybírá konkrétní znaky důležité pro pozorovatele a jeho preferenci. Zápisy bývají zaznamenávány na konci pozorování spolu s komentáři a poznámkami výzkumníka. Je důležité zmínit, že autor se nevyhýbá vlastnímu názoru získaných při dlouhodobém pozorování. (Gavora, 2000)

Ve své práci jsem zvolila převážně pozorování participační, které nejvíce vyhovovalo celé skupině dětí se zrakovým postižením i trenérům fotbalu. Dětem jsem aktivně pomáhala při trenéry určených činnostech a zároveň pozorovala jejich aktivitu a rozvoj. Pro účely dané práce jsem zvolila odstup jednotlivých pozorování v rozmezí čtyř měsíců, jedná se tedy o čtyři cílená pozorování. Za rok 2018 se jedná o první vstupní pozorování v březnu, druhé pak v červnu, třetí v prosinci a čtvrté v dubnu roku 2019. Jako stěžejní pozorované prvky jsem zvolila: úroveň práce s míčem (vedení míče, zpracování míče, přihrávka míče), orientaci v prostoru dle sluchu, úroveň přímého kopu na bránu a jeho úspěšnost a celkový rozvoj motoriky dětí.

6.1 Popis výzkumného vzorku

Pro účely této diplomové práce se výzkumným vzorkem stávají dospělé osoby trénující fotbal a děti fotbal hrající. Respondenti dětského věku musí splňovat podmínku přítomnosti zrakového postižení. U dospělých je rozhodující aktivní trenérská činnost zaměřená na práci s dětmi intaktními nebo s dětmi se zrakovým postižením. Jednotlivé vzorky si níže více popíšeme.

Trenér fotbalu pro intaktní osoby

První aktivitou pro získávání informací od respondentů z oblasti trenérské činnosti dětí bez zrakového postižení, tedy dětí intaktních, bylo navázání kontaktu s fotbalovým týmem. Fotbalový klub zaštiťující získávání zkušeností s trenérskou činností fotbalu byl méně známý tým 1. HFK Olomouc, ve kterém byla již od roku 2016 vykonávána dopomoc mé osoby při tělovýchovných jednotkách zaměřených na fotbal. Tento tým, Okresní fotbalový svaz Olomouc (OFS) a Krajský fotbalový svaz Olomouc (KFS) poskytly možnost rozeslání dotazníku zaměřeného na získání úrovně informovanosti trenérů fotbalu pro intaktní populaci aktivním trenérům v oblasti Olomouckého kraje.

Trenér fotbalu pro osoby se zrakovým postižením

Získávání zkušeností v oblasti fotbalu pro osoby se zrakovým postižením bylo náročnější, jelikož v Olomouckém kraji se nevykonává žádná trenérská činnost dané skupiny. S možností tvorby volnočasového kroužku právě pro děti se zrakovým postižením při specializované škole se neztotožňovalo vedení školy. Nejbližší variantou tedy bylo kontaktování brněnského fotbalového klubu Avoy MU Brno. Získání kontaktu nebylo složité a po zahájení e-mailové komunikace byla navázána spolupráce trenérské činnosti pro hráče dětského věku k počátku roku 2018. Aktivní účast na soustředěních a tréninkových jednotkách fotbalu pro děti se zrakovým postižením přinesla i seznámení se s druhým a posledním fungujícím klubem BSC Praha.

Výzkumným vzorkem pro oblast fotbalu pro osoby se zrakovým postižením jsou tedy trenéři dětí se zrakovým postižením obou zmíněných týmů (Avoy MU Brno a BSC Praha), přičemž v brněnském týmu aktivně trénuje dětskou populaci celkem pět hlavních a pomocných trenérů. V pražském týmu aktivně trénují danou věkovou skupinu dva trenéři. Celkově je tedy možné získat dotazníky zpět od sedmi respondentů.

Hráč dětského věku se zrakovým postižením

Pro výzkumný vzorek dětské populace byli vybráni hráči dětského věku bez ohledu na druh postižení a pohlaví, kteří pocházeli z Brna a jeho okolí a kteří se aktivně účastní fotbalových tělovýchovných jednotek. Je nutné zmínit, že hráči, kteří navštěvují první stupeň, se v týmu nevyskytují, rozhovor byl tedy veden s dětmi ve věku žáků druhého stupně. Všechny zmíněné děti navštěvují druhý stupeň SŠ, ZŠ a MŠ pro zdravotně znevýhodněné na ulici Kamenomlýnská 124/2 v Brně.

7 Výsledky šetření

Následující kapitola se zaměřuje na jednotlivé výsledky vybraných výzkumných metod v praktickém provedení. Jednotlivé oblasti jsou rozebrány dle vybraných otázek v rámci metod šetření. Výzkumné otázky jsou zpracovány metodou trsování. „Technika trsování umožňuje seskupení konkrétních výroků, jejich sledování a zachycení jejich souvislostí. Trsy by měly dle Miovského vznikat na podkladě vzájemné podobnosti (překryvu) mezi identifikovanými jednotkami. Základní princip metody vytváření trsů je porovnávání a spojování dat. Proto byly do jednotlivých trsů vyhledány a zařazeny podobnosti ve vyjádřeních respondentů, které se týkaly jednotlivých vymezených oblastí zkoumané problematiky.“ (Miovský, 2006 in Dobešová, 2015).

7.1 Dotazník pro trenéry intaktního fotbalu

Dotazník zaměřený na respondenty s aktivní trenérskou činností u dětí intaktních se skládal z celkového počtu sedmi otázek zaměřených na oblast trenérské činnosti a oblast informovanosti spojené s fotbalem pro osoby se zrakovým postižením. Daný dotazník byl sestaven ze sedmi otázek, u kterých byly dvě otázky uzavřené a zbylých pět položek bylo uzavřených. Na začátek můžeme zmínit, že daný dotazník vyplnilo celkem 60 respondentů, přičemž 8,3 % bylo ženského pohlaví a zbylých 91,7 % bylo pohlaví mužského. Je tedy zřejmá převaha mužů v oblasti trenérské činnosti fotbalistů dětského věku. V následujícím dotazníku jsem se dále zaměřila na dané otázky:

- Jak jste se dostal/a k trénování fotbalu?
- Jak dlouho se angažujete v trenérském fotbalovém odvětví?
- Věděl/a jste, že existuje fotbal i pro osoby se zrakovým postižením?
- Dokážete si představit (a popsat) tréninkovou jednotku fotbalu pro osoby se zrakovým postižením? Prosím, popište, jak byste trénink vedl/a.
- Jak si představujete fotbal pro osoby se zrakovým postižením?

- Zvládnete popsat úpravy a pravidla nutné ke hře fotbalu pro osoby se zrakovým postižením? Popište jich pár.

Následující otázky jsou rozděleny do dvou oblastí, které si níže rozebereme.

První oblast: trenérská činnost u intaktních dětí

V rámci první oblasti byly rozhodující dvě otázky zaměřující se na oblast trenérské činnosti fotbalu osob.

První zkoumanou částí je otázka: „Jak jste se dostal/a k trénování fotbalu?“ Po vyplnění bylo zřejmé, že nejčastějším důvodem zahájení trenérské činnosti byla aktivita vlastního dítěte, většinou syna, zastoupená 38,33 %. Druhým nejčastějším důvodem bylo dle odpovědí respondentů zranění, která znemožnila hráčům pokračovat v herní činnosti, avšak jejich zájem o fotbal převážil. Hovoříme zde o 23,33 %. Pod percentilem 6,67 % byla zastoupena odpověď nespokojenosti rodičů s probíhajícími tréninkovými jednotkami vyřešená zahájením vlastní trenérské činnosti. Celých 5 % respondentů uvedlo, že svou trenérskou činnost zahájilo po oslovení nějakého fotbalového klubu. Pouze 1,67 % uvedlo ve své odpovědi jako příčinu začátku trenérské činnosti lásku k dětem. Jako doplňkovou činnost při své hráčské fotbalové činnosti se trénováním zabývá celkem 6,67 % respondentů. Stejně procentuální zastoupení měla odpověď týkající se prosby o pomoc trénujících přátel. Mimo jiné však byly přítomny i odpovědi související se spoluprací vysokých škol a fotbalových klubů až v 3,3 %. Různých odpovědí, které nebylo možné zařadit pod výše zmíněné kategorie, bylo celkem 8,3 %. Jednalo se o tyto odpovědi:

„Poslali mne s dětmi na turnaj.“

„K fotbalu mě přivedla maminka.“

„Trénoval i můj otec.“

„Výzva.“

„Náhodou, když jsem chtěl zkusit něco nového a požádal šéftrenéra v našem klubu o pomoc.“

Druhou zkoumanou otázkou byla délka trenérské činnosti v nejmenovaných fotbalových klubech. Jeden rok trenérské činnosti spadá na 10 % respondentů. Dva roky trenérské činnosti udalo celkem 13,3 % respondentů. Celkem 11,67 %

respondentů trénuje už čtvrtým rokem. Nejčastější délka trenérské činnosti byla zaznamenána v délce pátého roku, celkem v 16,67 %. Oproti tomu šestý rok byl obsažen pouze v 8,3 % odpovědí. S hodnotou 6,67 % jsme se setkali u časového vymezení tří let, sedmi let a osmi let trenérské činnosti. Hodnota devátého roku nebyla zaznamenána. 10–20 let trenérské aktivity udalo celkem 8,3 % respondentů. Ve stejném obsazení bylo i časové období 21–30 let. Časové období 30 let a více pak vybralo celkem 3,33 % dotazovaných. Mimo jiné můžeme zmínit, že nejdéle vykonávaná trenérská činnost spadala pod 38 let praxe.

Z odpovědí dotazovaných je zřejmé, že se ve fotbalovém odvětví vyskytují trenéři vytvářející tělovýchovné fotbalové jednotky hlavně v rozmezí pěti let praxe nejčastěji spojené se zahájením trenérské činnosti z důvodu sportovního vyžití vlastních potomků.

Druhá oblast: informovanost trenérů intaktních dětí o fotbalu pro osoby se zrakovým postižením

Na úvod této oblasti je nutné zmínit, že jsme porovnávali celkem čtyři otázky, přičemž první otázka této oblasti je uzavřená, zbylé tři jsou pak vyplňovány individuálně otevřenou formou. Počáteční otázkou této oblasti byla otázka zjišťující celkovou informovanost trenérů fotbalu pro děti bez zrakového postižení. S možností volby tří odpovědí respondenti přiřadili celkem 41,7 % odpovědi „*Ano, vím o tom*“. Pro odpověď „*Ano, něco už jsem slyšel/-a*“ se rozhodlo celkem 33,3 % respondentů. Absolutní nevědomí trenérů o specificky upraveném fotbalu pak mělo 25 % odpovídajících. Druhá otázka byla koncipována následovně: „*Dokážete si představit (a popsat) tréninkovou jednotku fotbalu pro osoby se zrakovým postižením? Prosím, popište, jak byste trénink vedl/a.*“ Celkem 70 % respondentů odpovědělo formou ne, nevím, nebo netuším. Zbylých 30 % osob odpovědělo následovně:

„Zaměřil bych se na orientaci na hřišti, komunikaci a techniku míče, vedení míče.“

„Určitě bych to sám nevoládl, minimálně se 2 dalšími asistenty, bylo by to hodně o slovní komunikaci.“

„Popravdě si dokážu představit pouze posilovací cviky, možná jednodušší cvičení bez míče. S míčem těžko říct.“

„Bylo by to pro mě náročné, ale určitě by to byla dobrá zkušenost. Myslím, že by úkoly musely být jednodušší a každého hráče by bylo třeba provést daným cvičením, aby si mohl vytvořit představu.“

„Především je důležitá komunikace a hlavní vysvětlení. Protože u běžného tréninku, dané cvičení předvedete a jede se dál.“

„Snažil bych se co nejvíce přiblížit trénink reálným podmínkám jako u normálních hráčů.“

„Ano dovedu, ale trénink bych si musel pořádně připravit, přesně fakt nevím.“

„Ano, dokážu. Hráče bych ve veškerých cvičeních slovně nebo fyzicky vedl.“

„Určitě je to velmi složité. Je u toho potřeba více osob. Pro lidi s těžším postižením je třeba tzv. vodič, proto bych trénoval hlavně spolupráci.“

„Musel bych si vyzkoušet, jak se oni sami cítí (třeba pomocí tmavých brýlí). Určitě je potřeba spousta navigační komunikace.“

„Ano, trénink přizpůsobený Zrp, vedení míče, přihrávky, střelba, orientace v prostoru.“

„Je velmi důležité, o jak velké zrakové postižení by se jednalo. V každém případě by se tréninková jednotka neobešla bez individuálních asistentů.“

„Bohužel moc ne, určitě jde hlavně o orientaci v prostoru a komunikaci mezi trenérem a hráči. Určitě nějaké průpravné cvičení, které u klasického fotbalu asi jen tak neuvidíme.“

„Určující je míra zrakového postižení, ale určitě přes formu malých průpravných cvičení se signálním míčem.“

„Určitě ano, je to úplně stejné jako bez postižení, s tím rozdílem, že kromě názorných ukázek se daný cvik, popř. situace musí popsat (nejlépe úplně do detailů).“

Ze získaných odpovědí je zřejmé, že vysoké procento oslovených respondentů nemělo tušení, jak by daná tělovýchovná jednotka měla vypadat z hlediska jednotlivých parametrů zajišťující bezpečnost i plynulost hry a při zkoumání získaných odpovědí nebyly jednoznačně zachyceny všechny důležité zákonitosti popsané v teoretické části dané práce. Nejbližší odpovědí bylo slovní vyjádření jednoho z odpovídajících: *„Ano, vím o tom“*. *„Učili jsme se o tom na bakaláři v pár*

předmětech, které se zabývaly lidmi se specifickými potřebami. Záleželo by, o jaký stupeň zrakového postižení by se jednalo. Jednoznačná pomoc je výrazným rozliška, světlo a především zvukový míč (s takovými rolničkami). Hodně slovní komunikace. Takový fotbal vypadá úplně jinak než ten, který zná každý. Je velmi pomalý, skoro bych řekl v chůzi.“ Můžeme tedy vnímat osvětlu v rámci vysokých škol zaměřených na tělovýchovu či pedagogiku za uspokojivou.

Třetí výzkumná položka z dané oblasti se týkala průzkumu získaných představ respondentů o fotbalu pro osoby se zrakovým postižením. Je velmi zajímavé, že celkem 46,67 % respondentů dokázala vyjmenovat alespoň část parametrů nutných ke hře fotbalu pro osoby se zrakovým postižením. Nejčastější odpovědí s celkovou množstvím odpovědí o velikosti 38,33 % respondentů popisuje speciální míč opatřený ozvučeným systémem a pouze 8,33 % hovoří o nezbytnosti a důrazu mířeného na komunikaci. Naprostou nevědomost daného výzkumného vzorku týkající se nutných herních úprav můžeme procentuálně vymezit na 35 %. Pouhých 18,3 % odpovědělo nepřesně či mylně. Je důležité zmínit, že někteří respondenti se pasivně či aktivně zúčastnili přátelského utkání či turnaje fotbalu pro osoby se zrakovým postižením. Jako příklad odpovědí s vědomostí o této problematice můžeme uvést následující tvrzení:

„Fotbal malých rozměrů založený na orientaci podle zvuku (rolnička v míči), hráči mají pásky na očích, aby nikdo nebyl zvýhodněn (kromě brankářů, kteří nejsou úplně nevidomí).“

„Míč, který vydává zvuky, a asistenti, kteří hlasitě navádějí hráče.“

„Je třeba více dbát na bezpečnostní opatření. Balón se zvukovým efektem je základ, pak odpovídající počet trenérů atd.“

Z této výzkumné otázky spadající pod danou oblast je zřejmé, že i když pouhých 25 % respondentů uvedlo, že fotbal pro osoby se zrakovým postižením neznají, tak paradoxně až 46,67 % respondentů nevědělo, jaké úpravy jsou nutné k možné herní činnosti, a tudíž potvrzují vysokou neinformovanost populace.

Poslední výzkumnou otázkou týkající se fotbalu pro osoby se zrakovým postižením v kontextu trenérů intaktní populace je: „Zvládnete popsat úpravy

a pravidla nutné ke hře fotbalu pro osoby se zrakovým postižením? Popište jich pár.“ Ačkoliv se otázka týká téže problematiky, odpovědi byly o něco lepší, propracovanější než v předešlé otázce upravující celkovou informovanost respondentů. I v této otázce bylo celkem 50 % respondentů, kteří nevěděli nebo odkazovali na již vyplněnou otázku na obdobné téma, avšak blíže nerozepsanou. Zbýlé odpovědi respondentů můžeme rozdělit podle respondentů vybranými parametry, tedy na část hracího prostoru, kterou se zabývalo 10 % odpovídajících, zvukovými úpravami a pohyby pomocí sluchu zmínilo celkem 11,67 % respondentů. Otázkou závažnosti zrakového handicapu se zabývalo celkem 5 % respondentů. S pojmem pravidla hry a jeho možnými úpravami korespondovalo celkem 13,33 % trenérů a 1,67 % osob se zabývalo i otázkou týkající se personálního zajištění herního aktu. Nejvýznamnější a nejvíce obsažené odpovědi se vyskytovaly pouze u 8,33 % respondentů a jednalo se o tyto odpovědi:

„Míč je zvukově slyšet, brankář je vidomý, za brankou je asistent, který manageruje svůj tým. Hřiště je vytýčené bezpečnými mantinely.“

„Hřiště je ohraničeno, brankář může mít lehčí zrakové postižení než zbytek hráčů.“

„Hraje se s míčem, který vydává zvuky, a hráči se orientují i díky trenérům a asistentům, kteří jim podávají informace. Jestli se nepletu, tak brankář vidí.“

„Ozvučený míč, vidící brankář, klapky na očích, pravidlo ‚voy‘, navigátor za brankou, který naviguje útočnou třetinu svých hráčů.“

Z dané výzkumné metody, kterou byl dotazník pro respondenty zabývající se trenérskou činností fotbalu u dětí intaktních, je patrné, že ačkoliv je celkem vysoké procento povědomí, že fotbal pro osoby se zrakovým postižením jako takový existuje, hodnoty ukazují, že veškeré detaily vztahující se k problematice pak má malé procento respondentů daného výzkumného vzorku.

7.2 Dotazník pro trenéry hráčů se zrakovým postižením

Následující podkapitola se zaměřuje na vyhodnocení vybrané výzkumné metody u trenérů zaměřujících se na vedení tréninkových jednotek fotbalu pro osoby

se zrakovým postižením. V rámci výzkumného vzorku jsem získala celkem šest dotazníků ze sedmi možných. Hovoříme zde tedy o účasti daného výzkumného vzorku v 87,51 %. Stejně jako u předešlého výzkumného vzorku, i zde můžeme hovořit o převaze mužského rodu nad ženským v procentuálním zastoupení 83,33 % mužů a 16,67 % žen. Jednotlivé položky dotazníku byly koncipovány následovně:

- Jak jste se dostal k trénování fotbalu pro osoby se zrakovým postižením?
- Jak dlouho se angažujete v trenérském fotbalovém odvětví?
- Jak často a v jakém časovém úseku probíhají vaše tělovýchovné fotbalové jednotky?
- Kolik dětí/dospělých se účastní TJ?
- Jaké jsou pro vás základní odlišnosti intaktního fotbalu a fotbalu pro osoby se zrakovým postižením? Zkuste udělat menší srovnání.
- Popište prosím, jak vypadá trénink pod vaším vedením.
- Jak si představujete fotbal pro osoby se zrakovým postižením, jeho úroveň a náročnost v budoucnosti?

Daný výzkumný vzorek je stejně jako předešlý vzorek trenérů pracujících s dětmi bez postižení rozdělen na více oblastí, které se věnují osobnímu profilu trenéra, základním trenérským znalostem a informacím zaměřujících se na praktické vedení tréninkových jednotek.

První oblast: trenérská činnost u dětí se zrakovým postižením

V rámci první oblasti byly rozhodující dvě otázky týkající se trenérské činnosti zaměřující se nejen na fotbal pro děti se zrakovým postižením. První dotazování bylo zahrnuto v otázce: „Jak jste se dostal k trénování fotbalu pro osoby se zrakovým postižením?“ Odpovědi trenérů jednoznačně prozrazují, že se jedná o dvě skupiny osob, přičemž jedna část zastoupená 66,67 % se do trenérského odvětví dostala díky středisku pomoci studentů se specifickými vzdělávacími potřebami při VŠ. V počtu 16,67 % je zastoupeno zahájení trenérské činnosti z důvodů zrakového postižení svého dítěte. Zbýlých 16,67 % účastníků výzkumu se k této činnosti dostalo náhodou. Je vhodné zmínit, že pouze 50 % respondentů mělo před zahájením trenérské

činnosti kontakt s osobami se zrakovým postižením. V odpovědích byl zmíněn i Gabriel Mayr, jehož závěrečná práce a následné semináře zaměřené na fotbal pro osoby se zrakovým postižením změnil náhled na tento sport v oblasti České republiky.

Druhá výzkumná otázka zjišťuje: „Jak dlouho se angažujete v trenérském fotbalovém odvětví?“ Odpovědi jednotlivých respondentů byly natolik odlišné, že při procentuálním zastoupení 16,67 % jednotlivých položek zmiňujeme hodnoty jednoho roku, jeden a půl roku, dále tři roky, devět let a 33,33 % bylo u vzniku fotbalu pro nevidomé v rámci České republiky:

„Futsal pro nevidomé trénuji od r. 2008, před tím jsem ještě dva roky vedl žákovské družstvo brněnské asociace futsalu. (...)“

„Od samého počátku vzniku fotbalu pro nevidomé v ČR, tedy jedenáctým rokem. „Normální“ fotbal mě nezajímá a nikdy nezajímal. ☺“

Je tedy zřejmé, že délka trenérské činnosti v dané oblasti je velmi individuální. Je to zapříčiněno nejen nedostatečnou možností vzdělání trenérů pro oblast fotbalu osob se zrakovým postižením, ale i nepřítomností zkoušky pro získání dané trenérské licence. Zkušenosti však většina trenérů čerpala z oblasti práce, přátel či rodiny.

Druhá oblast: základní informace k tréninkovým jednotkám

Druhá oblast výzkumného šetření daného vzorku je zaměřena na informace popisující počet účastníků a četnost fotbalových tréninků.

Pod pojmem četnosti fotbalových tréninků se rozumí délka tréninkové jednotky a četnost v rámci týdenního tréninkového plánu. U intaktních dětí většinou záleží na věku dítěte, avšak nejčastěji bývají dvě až tři tělovýchovné jednotky o rozsahu 90 minut. U fotbalu pro osoby se zrakovým postižením je tréninkový plán popisován podobně: *„přes sezónu trénujeme 2x týdně 90 min., v zimě 1x týdně 90 min. A letní měsíce si necháváme na oddych (červenec a srpen).“* Ve 100 % se hovoří o délce tréninkové jednotky v rozsahu 90 minut. Četnost tréninků v rámci týdne je v rozsahu dvou tréninkových jednotek až u 66,67 % trenérů. Zbýlých 33,3 % trenérů fotbalu pro

nevidomé uvádí, že trénink probíhá třikrát až čtyřikrát do měsíce. Celkem 50 % respondentů informuje o účastech na mezinárodních soutěžích či přátelských utkáních v intervalech jednou za měsíc či jednou za dva týdny.

Oblast počtu účastníků je trenéry rozdělena následovně podle věku fotbalistů. Rozlišuje se věk dětí a dospělých nejen z důvodu jiné úrovně fotbalu, ale hlavně z důvodu vývoje dětského těla, a tak i hrubé a jemné motoriky v rámci dospívání. S percentilem 66,67 % odpověděli trenéři v následujícím počtu: „*Děti (do 18 let): 5, Dospělí (18+): 7*“ Některé odpovědi uvádí počet dětí a dospělých následovně: „*Děti (do 18 let): 1 Dospělí (18+): 3*“, přičemž druhá otázka nebyla pochopena dle aktuálního stavu dětí v rámci klubu, a tím pádem je její informace nepoužitelná.

Z daných odpovědí je zřejmé, že dětských zájemců o fotbal pro osoby se zrakovým postižením, je málo. Bylo by vhodné nedostatečnou informovanost lidstva nejen intaktního, ale hlavně se zrakovým postižením informovat o volnočasových aktivitách, ale i o různých novinkách v oblasti kompenzačních pomůcek. Ve sférách školství se jedná převážně o spolupráci SPC (speciálněpedagogické centrum) a možných organizátorů aktivit v daném okolí.

Třetí oblast: tréninkové jednotky fotbalu pro osoby se zrakovým postižením

Daná oblast je zaměřena na informovanost o zmíněné problematice a jejím praktickém provedení při vykonávání tělovýchovných jednotek. Pro tuto sféru byly vytvořeny tři otázky, které si popíšeme a vymežíme ve spojitosti s odpověďmi respondentů.

Otázka započínající danou problematiku zní: „*Jaké jsou pro vás základní odlišnosti intaktního fotbalu a fotbalu pro osoby se zrakovým postižením? Zkuste udělat menší srovnání.*“ Odpovědi jednotlivých respondentů mě velmi mile potěšily pro přesnost a výstižnost většiny obsahových stránek. Trenéři odpovídali následovně: „*Hlavním rozdílem je, že fotbal pro nevidomé vychází z futsalových pravidel, nikoli z fotbalových. Oproti běžnému fotbalu se tento sport hraje na hřišti s mantinely, které hráči používají k orientaci na hřišti. Balon je ozvučený. Hráči musí říkat včas a zřetelně slovíčko ‚voy‘ (ze španělštiny jdu) tak, aby nedocházelo ke srážkám. 4 zrakově postižené hráče*

a vidícího brankáře ve hře doplňuje trenér, jenž má v dikci prostřední třetinu a navigátor za branou soupeře, který vede svým hlasem střelce do nejlepší střelecké pozice a v pravý okamžik jim radí kdy vystřelit. Fotbal pro nevidomé je dost náročný na koncentraci, vzájemnou komunikaci, prostorovou orientaci a k tomu fyzickou kondici. Oproti běžným fotbalovým hráčům tedy ti nevidomí musí zvládnout hned několik schopností navíc.“

„Fotbal pro osoby se ZP je technicky náročnější na vedení míče, což je v tomto sportu základní dovednost, dále se tyto sporty liší typem míče (velikost, ozvučení), fotbal pro ZP je více kontaktní, při hře se po delší straně hřiště používají mantinely, které slouží mimo jiné i k orientaci hráčů.“

„Nevidomý potřebuje mnohem více času na trénink základních technik (vedení míče, přihrávka a její zpracování, střelba), nácvik orientace v prostoru hřiště a získání taktických dovedností. Dlouho mu trvá, než si z neustálého proudu verbálních informací od účastníků hry najde to důležité, co potřebuje ke své hře. Také dovednost účelně komunikovat s ostatními lidmi na hřišti se získává postupně. Styl hry je také jiný, do šancí se hráči dostávají vedením míče a kličkami, přihrávky se používají v menší míře než u vidícího futsalu (fotbalu). Trénink nevidomých je více individuální.“

„Je náročnější na koordinaci, musí se více komunikovat, musí se dávat jednoduché, stručné pokyny, nepotřebujeme v šatně zrcadlo a gel na vlasy a neřešíme barvu kopaček. Více emotivnější.“

„Intaktní fotbal = nejpoužívanější smysl je zrak. Fotbal pro nevidomé = nejpoužívanější smysl je sluch.“

„Odlišností je spousta. Pokud pomínu technické rozdíly jako velikost a výbava hřiště, využívaný míč a obecně pravidla (počet hráčů, herní čas atd.), stále zůstává množství faktorů, které jsou až nesrovnatelné. Zásadní je přístup k tréninku, kde hráč není fixován na okolí zrakem, a tedy není úplně samostatnou jednotkou. Je tedy důležité být maximálně soustředěný na jakýkoli pohyb hráče a na jejich vzájemnou komunikaci. Dále bych uvedl fyzičnost soubojů, které mnohdy připomínají ty hokejové. Jak jsem uvedl, pravidla jsou velmi odlišná a ve futsalu nevidomých není považován přímý střet dvou hráčů jako faul, pokud oba včas a podle pravidel vyslovili VOY.“

Z daných výpovědí je tedy zřejmé, že základní informovanost v oblasti herní činnosti, pravidel a nutných vyšetření je vystižena u 66,67 % respondentů.

Druhou výzkumnou otázkou pro tuto oblast je praktické popsání tréninkových jednotek daným trenérem, přičemž pouze 33,3 % respondentů popsal tréninkovou jednotku ve fázích jdoucích za sebou. Zbylých 66,67 % popisovalo tréninkové činnosti spíše aktivní formou. Je důležité zmínit, že ve své odpovědi pojem hra v chápání dětské hry pro zábavu a legraci dětí použilo pouze 16,67 % respondentů. Stejně procento odpovídajících se zaměřilo i na nutnost zpětné vazby: *„V obou případech začíná rozběháním. V případě tréninku nevidomých klademe důraz na drilovací cvičení, v nichž hráči zdokonalují základní techniky. Přidáváme jim „překážky“, aby byli schopni vést míč, přihrát, zpracovat míč a střílet i pod tlakem protihráčů, např. prostřednictvím cvičení typu „decision makers“, kdy není předem dáno, jak se tréninková situace bude vyvíjet (např. útoky 1 na 1, 2 na 1 atd.). Důležité je podávat komplexní zpětnou vazbu o tom, jak kvalitně bylo cvičení provedeno. Nevidomý nemá vizuální kontrolu nad výsledkem střely, přesností přihrávky, proto je třeba jej o tom krátce informovat.“*

Třetí a zároveň poslední otázkou celé zvolené výzkumné metody je otázka zaměřující se na budoucnost: *„Jak si představujete fotbal pro osoby se zrakovým postižením, jeho úroveň a náročnost v budoucnosti?“* Z odpovědí jednotlivých respondentů můžeme vycítit jednoznačnou touhu po lepší informovanosti širého světa se zaměřením se na práci s mládeží. Jednotlivé odpovědi stojí za uvedení: *„Myslím, že za těch deset let se nám podařilo dostat tento sport na vysokou úroveň, kdy oba české týmy jsou součástí střeoevropské ligy, oba české týmy pořádají vlastní mezinárodní turnaj. Stále však tento sport zůstává spíše v rovině koníčku než nějakého profesionálního sportu. Budoucnost bychom měli věnovat hlavně mládeži, která má šanci zabodovat na mezinárodní úrovni na oficiálních turnajích typu Mistrovství Evropy atd. Problémem naší země je, že jsme malá země, je zde nedostatek hráčů B1 (úplná ztráta zraku), tudíž si spíše troufám tvrdit, že ČR zůstane spíše země, kde se tento sport bude vždy hrát jen na klubové úrovni.“*

„Budoucnost fotbalu pro ZP velice závisí na výchově mladých hráčů. Rozvoji by jistě pomohlo, kdyby v ČR vznikl další tým, než jen Brno a Praha, a kdyby zároveň vznikla reprezentace, která by mohla mladé lidi motivovat se tomuto sportu věnovat na vyšší než jen klubové úrovni.“

„V Evropě, kde se zdravotnická péče stále zdokonaluje, je pro další rozvoj klíčové, aby futsal pro nevidomé mohli hrát i lidé s oční klasifikací B2 (či alespoň low B2). Už v této době mají evropské země problémy najít dostatek zcela nevidomých sportovců, kteří by mohli reprezentovat, na rozdíl od jihoamerických, afrických či asijských zemí. Za těch posledních pár let vnímám vývoj, především v tom smyslu, že se dobré týmy snaží kombinovat pomocí přihrávek přes šíři hřiště, více využívají mantinely. Hra je potom více ‚koukatelná‘ pro diváky a není pouze o soubojích, v nichž rozhoduje schopnost rychle a dobře vést míč.“

„Rád bych, aby se soutěže otevřely i pro hráče B2, aby byly vzdělávací kurzy pro trenéry, aby se více pracovalo s mládeží.“

„Fotbal pro nevidomé se značně posunuje, kde již nyní je vidět zlepšení fotbalových schopností hráčů oproti minulým letům. Důvodem je rozšíření tohoto sportu a zlepšující se podmínky (více trenérů, dostupnější technika provedení – informace na internetu. Týmy v zahraničí (např. Brazílie) trénují každý den a jejich úroveň stále roste. S podobným růstem kvality počítám i do budoucna.“

„V západních zemích (EU, USA) se dlouhodobě projevuje pokles osob se zrakovým postižením z důvodu pokročilé lékařské péče a důrazu na životosprávu. Již nyní je v těchto zemích poměrně obtížné hledat nové talenty pro futsal nevidomých a samotná komise IBSA zvažuje zapojení slabozrakých hráčů do oficiálních eventů (dříve pouze B1 hráči – úplná nevidomost). Lze tedy předpokládat určitou proměnu, kdy hráči se zbytky zraku, kteří se futsalu učí efektivněji budou běžně na paralympiádách či MS.“

Odpovědi na poslední otázku dotazníku jsou natolik individuální, že se člověk zamýšlí nad dalšími možnostmi zefektivnění práce s dětmi i dospělými se zrakovým postižením. Jednoznačně pak můžeme říci, že v dané oblasti byla informovanost trenérů a pomáhajících trenérů či vidících gólmánů na velmi dobré úrovni týkající se fotbalu jako takového i fotbalu pro osoby se zrakovým postižením.

Výsledkem šetření je také malý počet dětí hrajících daný sport a tím i jejich posun do A týmu s dospělými jedinci. Stěžejní je ovšem informovanost a propracovanost tréninkových jednotek, protože když člověk dělá svou práci, trenérskou činnost dobře, je vysoké procento možného zvýšení účastníků hrajících fotbal a majících přitom zrakové postižení.

7.3 Rozhovor s hráči se zrakovým postižením

Další výzkumnou metodou zvolenou pro účely dané závěrečné práce je forma osobního dotazníku s respondenty v dětském věku spadajícími do skupiny osob se zrakovým postižením. V rámci tréninkových jednotek zaměřených na zmíněný sport se rozhovoru účastnilo celkem pět respondentů navštěvujících základní školu. Hovoříme tedy o věku dětí do 15 let. Veškeré získané a použité informace jsou v souladu s podepsanými informovanými souhlasy. Dotazníky zadávané dětem se zrakovým postižením se skládaly z celkem deseti položek. Jednotlivé otázky byly v následujícím znění:

- Jak jsi přišel/-a na fotbal pro nevidomé?
- Jaké máš kroužky ve škole?
- Jak ti to jde ve škole? A jaký je tvůj nejoblíbenější předmět?
- Jaká je přesně tvá zraková vada? Dokážeš ji popsat? (Co ještě vnímáš zrakem?)
- Jak tě baví fotbal a fotbalová cvičení v rámci tréninků a různých soustředění?
Jaká činnost tě nejvíc baví?
- Kdyby sis mohl/-a vybrat, kterou sportovní aktivitu bys chtěl/-a dělat na profesionální úrovni, závodně?
- Díváš se někdy na fotbal v televizi?
- Dokázal/-a bys mi vyjmenovat nějaké hráče intaktního fotbalu, tedy fotbalu pro osoby vidící?
- Zvládl/-a bys vyjmenovat hráče fotbalu pro nevidomé?
- Jak vidíš svou budoucnost? Co bys chtěl/-a v budoucnosti dělat?

Celkový počet pěti respondentů byl z 20 % obsazen ženským pohlavím, zbylých 80 % odpovídajících byl pohlaví mužského. Dané výpovědi jsou rozděleny do několika oblastí zaměřujících se na jejich osobní zájmy, přípravu na budoucí povolání a informovanost žáků v oblasti fotbalu pro osoby se zrakovým postižením.

První oblast: dítě se zrakovým postižením

První oblastí daného výzkumu je dítě se zrakovým postižením jako takové. Vychází z otázek týkajících se školního prostředí a zrakového postižení v následujícím znění: „Jak ti to jde ve škole? A jaký je tvůj nejoblíbenější předmět?“ v kombinaci s otázkou: „Jaká je přesně tvá zraková vada? Dokážeš ji popsat? (Co ještě vnímáš zrakem?)“. V oblasti zrakového postižení je až 40 % respondentům diagnostikována nefunkčnost nervových zakončení v oku, přičemž hovoří o možném vidění stínů či pochybném světlocitu. Zbylých 60 % respondentů můžeme rozdělit podle zrakové vady zapříčiněné přidruženým postižením předního segmentu oka. Ve 20 % hovoříme o negativní progresi glaukomu. Ke dni tvorby rozhovoru se zmíněný respondent vyskytuje v oblasti praktické nevidomosti. U 40 % respondentů se objevovala odpověď zahrnující přítomnost šedého zákalu. Častou kombinací pak byl uváděn strabismus, nystagmus, postižení rohovky a duhovky. Otázky zabývající se školními dovednostmi zachytily v rámci odpovědí respondentů jasnou oblibu jazykových a tělovýchovných předmětů až ve 40 % výpovědí. Zbylých 20 % respondentů odpovídalo obdobně: „*Nejoblíbenější předměty jsou ty, do kterých se nemusím učit, takže hudebka, výtvoarka, pracovky. Znamky mám jedničky až trojky.*“ U většiny respondentů se školní úspěšnost vytyčovala v okruhu hodnotících známek do trojek. Nikdo z respondentů nezískal vyznamenání. Mimo jiné byli žáci dotazováni na mimoškolní aktivity. Z odpovědí bylo zřejmé, že většina účastníků výzkumu aktivně navštěvuje minimálně dvě pohybové volnočasové aktivity. Nejčastějšími sporty byl goalball, fotbal a showdown. Mimo jiné se objevila ještě činnost spojená s hudebním odvětvím (zpěv, hra na hudební nástroj) a aktivita vyžadující orientaci v prostoru a určité předpoklady přežití v přírodě (zálesák, skaut).

Z daných odpovědí výzkumného vzorku je zřejmé, že školní dovednosti a úroveň vzdělání částečně souvisí s druhem postižení zrakového ústrojí. Dané postižení jen částečně souvisí s výběrem volnočasových aktivit.

Druhá oblast: dětský hráč se zrakovým postižením a volnočasové aktivity

Druhou zkoumanou oblastí v dané závěrečné práci je okruh zaměřený na informace k fotbalu pro osoby se zrakovým postižením. Na počátek je nutné zmínit, že informaci o aktivních trénincích daného sportu děti získaly v 80 % v rámci jiné sportovní aktivity. Zbýlých 20 % respondentů se o daném fotbale dozvědělo od vychovatelky v rámci školou pořádaných odpoledních aktivit.

Děti se zrakovým postižením také odpovídaly na otázku týkající se preferencí v oblasti tréninkových jednotek. Daná otázka měla odkrýt libost a možnosti úprav tréninkových jednotek v rámci svých osobních poznatků a prožitků. Výsledky však jednoznačně zaznamenaly, že vztah hráčů dětského věku k danému sportu je na úrovni 100 %. V 60 % se jednalo o kopy na bránu a jednotlivé individuální činnosti, ve 20 % nebylo získáno přesnější zaměřené zájmy respondentů. Zbýlým 20 % hráčů se dané činnosti líbily, ale preferovaly jiný sport. Jejich odpovědi byly potvrzeny při otázce týkající se oblíbenosti sportu a možné hry na mistrovské úrovni. Hodnota 49 % hovořila o jednoznačné převaze showdownu, celkem 39 % hráčů preferovalo fotbal pro nevidomé a pouhých 12 % odpovídajících preferuje goalball. Pro informaci můžeme sdělit, že až 29 % respondentů zmínilo svou herní účast na mistrovství světa v showdownu, které se bude konat na podzim v Olomouci.

Dotazovaní mimo jiné odpovídali na otázku týkající se sledování fotbalu v televizi. Celkem 40 % tázaných se této aktivity účastní velmi často a hodně. Dalších 40 % odpovídajících se na fotbal dívá jen občas a zbylých 20 % vůbec. S tím byla spojená i otázka týkající se jmen hráčů intaktního fotbalu na mistrovské úrovni. Celkem 80 % dokázalo vyjmenovat alespoň jednoho hráče, přičemž až 60 % dotazovaných jmenovalo více než 6 hráčů intaktního fotbalu. Nejčastěji jmenovaní hráči byli Ronaldo, Messi, Griezmann, Neymar a z českých hráčů pak Petr Čech. I přesto 20 % z dané skupiny respondentů preferovalo spíše hokej. Při dotazování se

na jména intaktních fotbalistů byla vytvořena i otázka týkající se fotbalistů se zrakovým postižením. Je překvapující, že pouhých 40 % respondentů dokázalo zmínit více než jednoho hráče daného sportu. 20 % respondentů dokázalo naopak vyjmenovat několik hráčů showdownu. Zbylých 40 % dotazovaných nedokázalo uvést ani jedno jméno.

Po vyhodnocení daných otázek můžeme hovořit o nízké popularitě a informovanosti daného sportu nejen v oblasti široké veřejnosti, ale také u osob se zrakovým postižením. Děti účastníci se fotbalově zaměřených tělovýchovných jednotek pak nebyly cíleně osloveny pro účast na hrách, jednalo se spíše o náhodnou informaci získanou od svého okolí. I přesto se daným respondentům daná činnost líbí a až ve 40 % by byli rádi, kdyby mohli daný sport vykonávat na mistrovské úrovni

7.4 Pozorování

Pozorování jako výzkumná metoda byla vybrána na základě získaných zkušeností s osobami se zrakovým postižením angažujících do fotbalové činnosti. Hlavním důvodem volby tohoto výzkumného prostředku byla možnost doplnění uceleného pohledu na zmíněnou sportovní aktivitu. Jednoznačným přínosem při tvorbě pozorování byla délka trvání daného výzkumu. Daná pozorování probíhala na tréninkových jednotkách po téměř třech měsících. Byla vytvořena celkem čtyři zapisovaná pozorování, při kterých jsem byla aktivním účastníkem tělovýchovné jednotky. Sledovanými oblastmi bylo:

- individuální práce s míčem – v oblasti vedení míče, zpracování, přihrávky, střela na bránu,
- skupinová práce s míčem – řešení jednoduchých herních situací,
- rozvoj motorických dovedností dítěte,
- rozvoj orientace v prostoru a samostatného pohybu dítěte.

První pozorování

První pozorování probíhalo při první návštěvě tělovýchovné jednotky na jaře minulého roku. Ve zkratce je nutné zmínit, že absence hráčů byla na trénincích rozdílná, avšak markantní.

V oblasti individuálního rozvoje bylo pouze u 20 % respondentů zaznamenáno odpovídající vedení míče a zpracování přihrávek jako chvalitebné podle školské klasifikace. Celkem u 60 % respondentů se vedení míče a zpracování přihrávek subjektivně lišilo.

Volné vedení míče po prostoru bylo pro děti částečně náročné. Celých 100 % účastníků mělo obtíže s rytmickým přesouváním míče na jednu stranu tak, aby jej druhá noha zachytila a poslala zpět pod úhlem nutným k dalšímu posunu. O rychlosti zde nemůžeme hovořit vůbec. Celkem 40 % účastníkům pak míč nekontrolovaně utíkal, téměř až v 80 % dané tréninkové části.

Četnost zpracování míčů byla prováděna chybně. Hráči při zpracovávání míče chybně „čekali na míč“ pátrající jednou nohou kolem sebe, přičemž stojná noha nebyla připravena na možný náraz, který v utkání téměř vždy v této situaci nastane. Je vhodné zmínit, že míč se ve fotbale pro nevidomé nezpracovává jednou nohou, jak je tomu ve hře intaktního fotbalu. Hráč musí pečlivě vnímat zvuk letícího míče a nastavit se podle daného vjemu tak, aby k němu doputoval. Nohy jsou přitom umístěny na podlaze, patami k sobě, v optimální vzdálenosti 5–10 cm. Špičky jsou rozevřeny tak, aby se vytvořila malá „misečka“, o kterou se míč zastaví. V případě správného provedení ale hovoříme o nižších hodnotách. Zbýlých 20 % respondentů nemělo vhodné motorické předpoklady pro danou sportovní činnost.

Oblast skupinové práce s míčem v sobě ukrývá jednotlivé standardní situace zahrávané cvičně a následně v rámci herní činnosti. V dané tělovýchovné jednotce byly zahrávány pokutové kopy a tah na bránu dvou hráčů s cílem vsítní míče.

Pokutové kopy neboli penalty se zahrávaly ze vzdálenosti asi pěti metrů od branky. Správnost provedení vede ke zvýšení výsledku utkání. Myslí se tím přidržení míče před hvizdem, správné natočení celého těla na střed brány, správné

místo střetu nohy a míče v daný moment hvizdem zahájeného kopu. V rámci prvního pozorování se jednalo o cvičné pokusy, přičemž jeden gól znamenal jeden bod. Každé dítě mělo celkem 6 střel odehrávaných po dvou pokusech. Celková úspěšnost byla vyčíslena na 53,3 %, jednalo se tedy celkem o 16 úspěšných zakončení.

V případě kombinovaného cvičení tahu na bránu hovoříme v první fázi o přihrávce hráče A, zpracování míče hráčem B. Tato činnost se opakuje v opačném pořadí, dokud hráči nejsou v dostatečné blízkosti pro možnost vstřelení gólu, což je druhou fází cvičení. Jak je zřejmé z výše uvedeného textu, zásadním problémem bylo zpracování míče a přesnost přihrávky k volajícímu spoluhráči. Pro představu můžeme zmínit, že míč se ve většině případů odchyloval od přijímajícího hráče v rozmezí jednoho až dvou a půl metrů do stran. Samotná střela na bránu pak ve více než 50 % nesesla hráči na nohu tak, aby míč směřoval dle představ střelícího hráče. Je tedy zřejmá vyšší časová náročnost pro provedení daného cvičení.

V oblasti motoriky jedinců se zrakovým postižením jsme pozorovali celkovou obratnost a lateralitu nohou respondentů staršího školního věku. V rámci laterality můžeme jednoznačně říct, že celá skupina, tedy 100 % respondentů, preferovala ve sportovní aktivitě pravou nohu. Celkovou obratnost bylo nutné posuzovat jednotně, jelikož každý respondent se v daný moment pozorování vyskytoval na jiné úrovni motorické zdatnosti. Můžeme říci, že pouhých 40 % pozorovaných bylo na velmi dobré motorické úrovni. Jejich aktivita a přesnost pohybů může být považována za téměř dokonalou. Běh probíhal v mírné rychlosti, práce s míčem byla daleko přesnější než u ostatních účastníků. Dalších 40 % pozorovaných můžeme zařadit na střední úroveň hrubé motoriky. Jedinci se pohybovali pomaleji než členové výše popsaní. Samozřejmě můžeme brát v potaz i obavy z nárazu, jelikož se jednalo převážně o děti slabozraké, které mohou nebo dříve mohly používat zrakovou oporu. Pouhých 20 % respondentů nebylo schopno přesných pohybů, jejich běh byl těžkopádný, dopad nohy při běhu byl vždy na celé chodidlo. Celková neobratnost spočívala i v práci s míčem, která byla neohrabaná a nepřesná. Míč se daným

respondentům častěji zakutálel mimo osobní zónu pozorovaných. Můžeme tedy zmínit, že průměrná motorika pozorovaných účastníků dané tréninkové jednotky je průměrná motorice dětí v tělesné výchově při základních školách.

Poslední pozorovaná oblast je specifikována jako oblast orientace v prostoru a samostatného pohybu. Ve fotbale je nutné, aby se děti zbavily zábran a obav a chodily či běhaly po hrací ploše. Dále je nutné vytvořit všem dětem spadajících do skupiny B1 přesnou představu o prostoru.

Druhé pozorování

Pozorování v druhém termínu probíhalo před ukončením školního roku, tedy během poslední tréninkové jednotky. V rámci daného pozorování se trénink orientoval spíše na samotnou hru fotbalu pro spokojenost všech účastníků a cílené zakončení systému tréninkových jednotek. Dané pozorování tedy probíhalo převážně při hře, do které se kromě účastníků aktivně zapojili i trenéři v takovém obsazení do týmů, aby byla zachována průměrná šikovnost jednotlivých mužstev.

Z první zkoumané oblasti zaměřené na individuální práci jedinců s míčem je zřejmý menší posun k lepšímu. Přihrávky mířené na ozývající se hráče byly o něco přesnější než při prvním pozorování, musíme však zmínit, že v rámci vyššího pohybu hráčů při hře se vyskytlo několik situací, při kterých jedinci očekávající přihrávku poodběhli od místa svého prvního slovního vyzvání k přihrání míče, a tak se stávalo, že míč nebyl zpracován, a tím pádem i volně naháněn v prostoru. Jednotlivá zpracování míčů byla však na stejné úrovni jako při prvním pozorování. Bylo tedy nutné slovně upozorňovat na správnost provedení dané činnosti.

V oblasti skupinové činnosti se v rámci konkrétního fotbalového utkání pozorovala úroveň jednotlivých hráčů velmi dobře. Žáci za rad a navigací trenérů hrajících za daný tým využívali již nabitých zkušeností procvičovaných dílčími cvičeními. Penaltové rozstřely i samotné střely na bránu ze hry měly téměř 65% úspěšnost. Můžeme tedy hovořit o mírném vzestupu získaných dovedností.

Pro oblast celkové motorické zdatnosti hráčů nebylo za daného pozorování možné určit posun k vyšší úrovni, jelikož četnost chybných zákroků s míčem

i úroveň pohybových dovedností nebyly markantně odlišné od získaných informací při prvním pozorování. Dle mého názoru se tedy úroveň motoriky posunula jen o minimum, jelikož při pravidelné účasti na tréninkových jednotkách se píše projevuje. Záleží však vždy na intenzitě a zátěži dané tělovýchovné jednotky. Pozorování alespoň malého zvýšení úrovně motoriky je lépe vnímatelná spíše v jednotlivých cvičeních.

Poslední zkoumanou oblastí je úroveň samostatného pohybu a orientace v prostoru. Při samotné hře je důležité zajistit, aby všichni hráči měli představu o herní ploše. Tu jedinec může získat pomocí magnetických tabulek v rámci ukázky na místě, nebo pomocí důkladného informování o terénu v rámci obkroužení hřiště z vnitřní strany. Je nutné informovat hráče o nerovnostech a možných odchylkách zmenšující hrací plochu do prostoru, jako je třeba přítomnost složené hrazdy na boku tělocvičny.

Druhé pozorování neukázalo znatelný posun v daných dovednostech u všech členů týmu, avšak malé zlepšení úrovně získaných dovedností byla znatelná téměř u 45 % pozorovaných. Je tedy zřejmá přímá úměra v intenzitě a četnosti tréninkových jednotek a zvyšující se úrovni pozorovaných oblastí.

Třetí pozorování

Po zahájení nového školního roku byly tréninkové jednotky zahájeny až na počátku října. Tříměsíční pauza pro děti byla dle mého názoru náročná hlavně pro nedostačující činnost týkající se daného sportu. Z toho důvodu bylo pozorování přesunuto až na období před koncem kalendářního roku. Dané pozorování probíhalo v rámci klasické tréninkové jednotky strukturované tak, aby bylo dětem předáno co nejvíce poznatků a bylo procvičeno to, co již bylo naučeno.

První sledovaná oblast zahrnující individuální práci s míčem. Opět jsme pozorovali zpracování míče a jeho předání spoluhráči. Vedení míče, které bylo posuzováno v rámci individuálních cvičení, bylo opět o něco lepší než na počátku série pozorování. Můžeme zmínit, že více jak 35 % účastníků již dokázalo vést míč téměř bez jakýchkoliv odchylek. Zbylým účastníkům se vedení míče ve většině času

nedařilo z důvodu špatného naklonění chodidla při přesunu míče z jedné na druhou nohu a tím pádem se míč dostával za hranici vedení, tedy za paty hráče nebo příliš daleko před špičkami chodidel. Obě varianty znemožňují plynulé vedení míče.

Zpracování míče do již zmíněného stoje špatného s oddálením pat v rozmezí pěti až deseti centimetrů zvládalo vytvořit a účelně použít téměř 60 % pozorovaných. Je však nutné říct, že v 10 % případů zdatnější skupiny hráčů se vyskytovalo hledání míče pomocí jedné nohy. U zbylých 40 % pozorovaných se vyskytovala ve většině případů již popisovaná špatná zpracování míče jednou nohou. Je tedy nutné dbát na správné provedení.

Druhou sledovanou oblast jsme mohli pozorovat při jednotlivých cvičeních zaměřených na útočnou fázi dvou hráčů při přítomnosti jednoho obránce před bránou. Samotné cvičení spočívalo v předání míče hráči A, který po pár krocích s míčem předal míč zpět hráči B. Tato činnost se opakovala celkem asi třikrát. Při posledním předání se daný hráč snažil o vsítní míče do branky. V jednotlivém cvičení jsme mohli vidět důležitou roli navigátora, který se snažil slovně navést hráče k překonání obránce. Dané cvičení bylo podle pozorovaných parametrů celkem obtížené pro těžší zpracování míče, nutnou přesnou ránu a nízký počet vstřelených gólů. Z celkového počtu 30 tahů na bránu můžeme hovořit celkem o 43,3 % úspěšných zakončeních. Zprvu se obráncem stal jeden z trenérů, danou roli si pak mohli vyzkoušet i hráči. Zde bylo mimo jiné velmi důležité splnění pravidla vyřčení slova „Voy“, jelikož nevyřčení je ve sportovním utkání považováno za osobní prohřešek. Můžeme shrnout, že jen asi 40 % daných účastníků si nutnost vyřčení tohoto slova hlídali. Zbylým 60 % bylo nutno daný požadavek připomínat.

Třetí oblast, zabývající se celkovou motorikou účastníků dané tělovýchovné jednotky, se stala pozorovaná činnost zaměřující se na provedení jednotlivých cvičení s míčem. Na počátku musíme říct, že stále stejné množství účastníků zastoupené až 20 % se drží horšího motorického průměru. Zmíněných 40 % účastníků majících vyšší motorickou schopnost se v dané oblasti také zlepšilo, i když jen o nepatrný úsek. Jejich práce s míčem, běh i celková aktivita byly vyhodnoceny

jako velmi dobré. U zbylých 40 % pozorovaných došlo také k mírnému zlepšení v oblasti motoriky těla, avšak pokrok nebyl takový, aby se vyrovnali již zmíněným 40 % šikovnějším hráčů.

Oblast orientace v prostoru a samostatného pohybu byla zkoumána, v rámci dané tělovýchovné jednotky samostatně, pomocí konkrétního cvičení. Při cvičení jeden člověk stál uprostřed kruhu a zbylí hráči se po jednom střídali v běhání s míčem či vedení míče po zemi. Hráč uprostřed musel naslouchat pohybu míče, jít za sluchovým podnětem. U 60 % hráčů bylo zřejmé výborné sluchové vnímání spojené s rychlou reakcí na změnu pohybu míče. Zbylých 40 % naslouchalo o něco hůře, avšak míra porovnání je zcela individuální. Dalším ukazatelem pro nezařazení do výše uvedené skupiny byla delší doba reakce na sluchový podnět.

Čtvrté pozorování

Poslední, čtvrté pozorování, bylo zajištěno v rámci fotbalového soustředění uskutečněného na jaře letošního roku. Děti byly promíchány mezi větší počet účastníků, avšak celkový počet hráčů nepřekročil počet 10 osob se zrakovým postižením. Pro účely pozorování jsme zvolili stejný výzkumný vzorek, který jsme sledovali dlouhodobě. Na počátku je vhodné zmínit, že první dojem z aktivit hráčů byl velmi pozitivní, jelikož byl vidět znatelný nárůst šikovnosti v daných oblastech.

První oblast byla specifikována již podle dříve pozorovaných činností. Činnost vedení míče volně či cíleně v prostoru byla viditelnější hlavně u 60 % účastníků. Přítomnost hledání míče jednou nohou se vyskytovala již jen minimálně. U 20 % hráčů byl posun méně viditelný a u zbylých 20 % pozorovaných nebyl vidět žádný posun k lepšímu. Hovoříme zde hlavně o časté ztrátě míče při špatném postavení nohy a velmi pomalém celkovém přesunu po hřišti. Zpracování míče velmi povedeným způsobem slučujícím se s požadovanou metodikou se objevilo u téměř 80 % pozorovaných. Zbylých 20 % hráčů se nedokázalo na danou činnost soustředit či správně provést daný úkol nejen v rychlejším provedení, ale i v postavení nohou.

Druhá zkoumaná oblast, kterou zajišťuje týmová práce s míčem, se uskutečnila nejen v rámci dílčích cvičení. Pozorování proběhlo i během fotbalových

utkání, ve kterých se kromě dílčích dovedností sledovalo i dodržování výše sepsaného pravidla vyřčení slova „voy“. V tomto případě bylo velmi časté opomenutí a následná srážka hráčů, kteří přes zavázané oči neměli tušení o hráči ve svém okolí. Ze zmíněného důvodu se následně zahrávaly pokutové kopy. Mimo jiné se zahrávaly i rohové kopy. Některé hráče dané situace bavili daleko více než celková fotbalová hra. Úspěšnost při střelbě, obcházení soupeře a přesnost předání míče se postupně zlepšovala. Jako příklad můžeme udat téměř 60 % úspěšnost při přesnějším předání míče soupeři. V herní činnosti se začínají objevovat prvky hledání volného prostoru.

Třetí oblast zaměřující se na celkovou motoriku dítěte jsme mohli posuzovat nejen při fotbalových herních činnostech, ale i během soutěžních aktivit. Při pozorování bylo zřejmé, že úroveň motoriky je velmi individuální. U celých 20 % pozorovaných byla motorická činnost na velmi špatné úrovni. Jedinec zpomaloval aktivitu celého týmu. Průměrná motorická činnost byla zaznamenána u 20 % hráčů. Celkem 60 % pozorovaných bylo nad průměrem motorické činnosti. Jejich motorická aktivita byla velmi přesná a vcelku rychlá.

Čtvrtá oblast zaměřená na samostatný pohyb a orientaci v prostoru byla posuzována po celou dobu daného soustředění. Byla tedy posuzována nejen při sportovní činnosti, ale i při samostatném pohybu ze šaten na tréninkovou plochu. Samostatný pohyb je podporován i během školní činnosti. Je nutné zmínit, že osoby s lehčím typem postižení mají možnost pomáhat při pohybu osobám s těžším zrakovým postižením. Orientace po hřišti byla ve více než 65 % doplňována pravidlem „voy“.

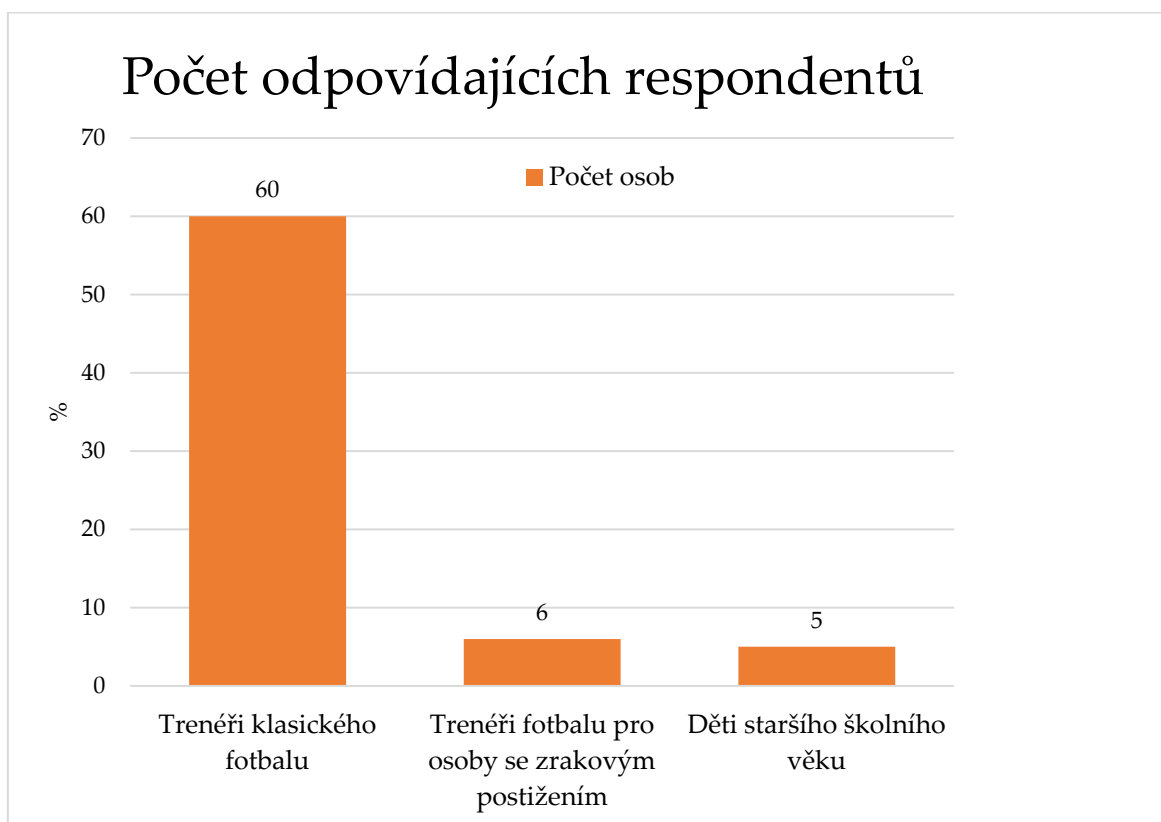
Pozorování v oblasti sportovních aktivit bylo zaměřeno na čtyři cíle, které spočívaly hlavně v celkové motorické zdatnosti, samostatné orientaci v prostoru a pro sportovní účely hlavně práci s míčem. Z výsledků pozorování je zřejmé, že při pravidelných tréninkových jednotkách se dítě může stát hráčem fotbalu pro osoby se zrakovým postižením na úrovni profesionálů. Je však důležité brát na zřetel, že mistrovská utkání jsou určena převážně pro členy sportovních skupin B1. Jednotlivé

činnosti s míčem se také zlepšovaly, střely na bránu se zpřesňovaly. Jasnou odpovědí je důraz na základní oblasti – tedy zpracování míče, jeho předání spoluhráči a samozřejmě zakončení podpořené orientací v prostoru a vytříbenějším sluchovým vjemem. Veškeré dovednosti se dají lépe vycvičit, proto je nutné brát tréninkové jednotky vážně.

8 Diskuse

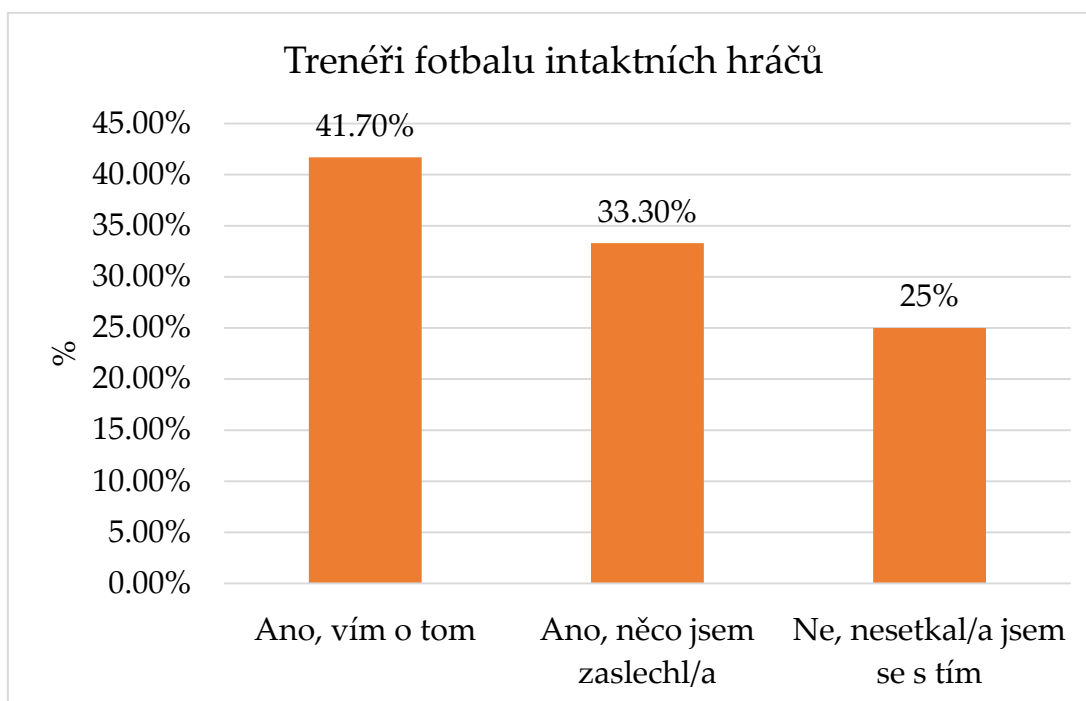
V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že fotbal pro osoby se zrakovým postižením je na území České republiky celkem nerozšířenou aktivitou. Dokazuje to přítomnost pouze dvou výše zmíněných fotbalových klubů, Avoy MU Brno a BSC Praha. Odpovědi na předem stanovený cíl empirické části a jeho výzkumné otázky jsme se pokusili získat prostřednictvím výše zmíněných metod, na základě kterých, nám vyšly následující výsledky.

Pro začátek je vhodné zmínit rozsah účasti respondentů na výzkumu. Respondenti trénující klasický fotbal se na výzkumu podíleli v počtu celkem 60 odpovídajících. V trenérské oblasti zacílené na hráče se zrakovým postižením se ze sedmi možných vyjádřilo šest respondentů. V oblasti zaměřené na děti se zrakovým postižením mladšího školního věku nebylo možné posoudit ani jeden případ. Pro věkové rozpětí druhého stupně pak bylo zkoumáno celkem pět dětí s různým typem zrakového znevýhodnění. Jejich výběr byl specifikován aktivní účastí na tréninkových jednotkách daného sportu.

Graf č. 1: Počet respondentů

V rámci dotazníků zaměřených na trenéry klasického fotbalu byla položena otázka týkající se problematiky informovanosti dané části populace. Odpovědi zaznamenané v předešlé kapitole hovoří o rozdělení respondentů na skupiny obeznámených trenérů v zastoupení 41,7 %, trenérů uvědomělých, avšak ne dostatečně informovaných v zastoupení 33,3 % a skupinu zcela neinformovanou zastoupenou 25 % respondentů. Dané číselné údaje korespondují s první výzkumnou otázkou VO1 znějící následovně: **Jaká je informovanost trenérů fotbalu intaktních hráčů o fotbale pro osoby se zrakovým postižením?** Díky získaným informacím můžeme odpovědět na zmíněnou výzkumnou otázku, která jednoznačně hovoří o informovanosti týkající se dané problematiky až u 75 % respondentů.

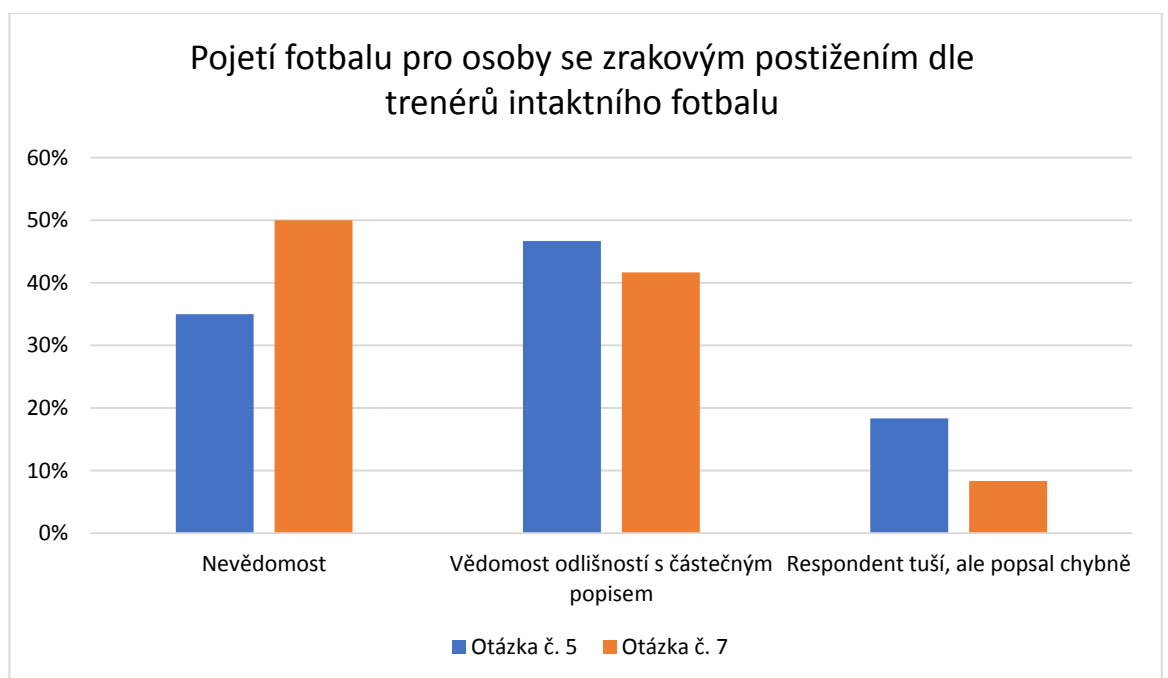

Graf č. 2: Informovanost trenérů intaktního fotbalu

Oblast fotbalu pro osoby se zrakovým postižením jsou stěžejní nutné úpravy samotné hrací plochy i jejího okolí a herních pravidel. Tyto podmínky najdeme rozebrány v druhé kapitole teoretické části dané práce. U trenérů vyskytujících se ve společnosti osob se zrakovým postižením je informovanost trenérů zcela zásadní a očekávaná. U trenérů intaktních dětí však uvědomělost konkrétních úprav často chybí. Na základě zmíněných předpokladů neznalosti jsme položili výzkumnou

otázku týkající se tréninkových jednotek zacílených na aktivitu osob se zrakovým postižením. Daná výzkumná otázka VO2. je položena následovně: **Mají trenéři intaktních dětí představu o fotbale určeném osobám se zrakovým postižením?** Daná otázka byla v rámci výzkumné metody zkoumána ve dvou částech dotazníku vyhodnoceném v kapitole zaměřené na metodologickou oblast. Pro představu jsou vytvořeny dva grafy zaměřené na výpovědi respondentů. V první otázce celkem 53,32 % respondentů nevědělo o nutných úpravách. Část respondentů, kteří spadali pod informovanou část odpovídajících nejčastěji zmiňovalo nutnost ozvučeného míče a dalších zvukových podnětů ve hře. Odpovědi na druhou podobně stavěnou otázku nebyly respondentům zřejmé až v 50 %. V dané části byly podle četnosti popsány specifika s nejvyšší četností odpovědí následovně: nutná je úprava pravidel, podpora sluchového vjemu a úpravy hracího prostoru. Ze získaných údajů je tedy zřejmá odpověď na danou výzkumnou otázku VO2, která hovoří o průměrné informovanosti trenérů klasického fotbalu.

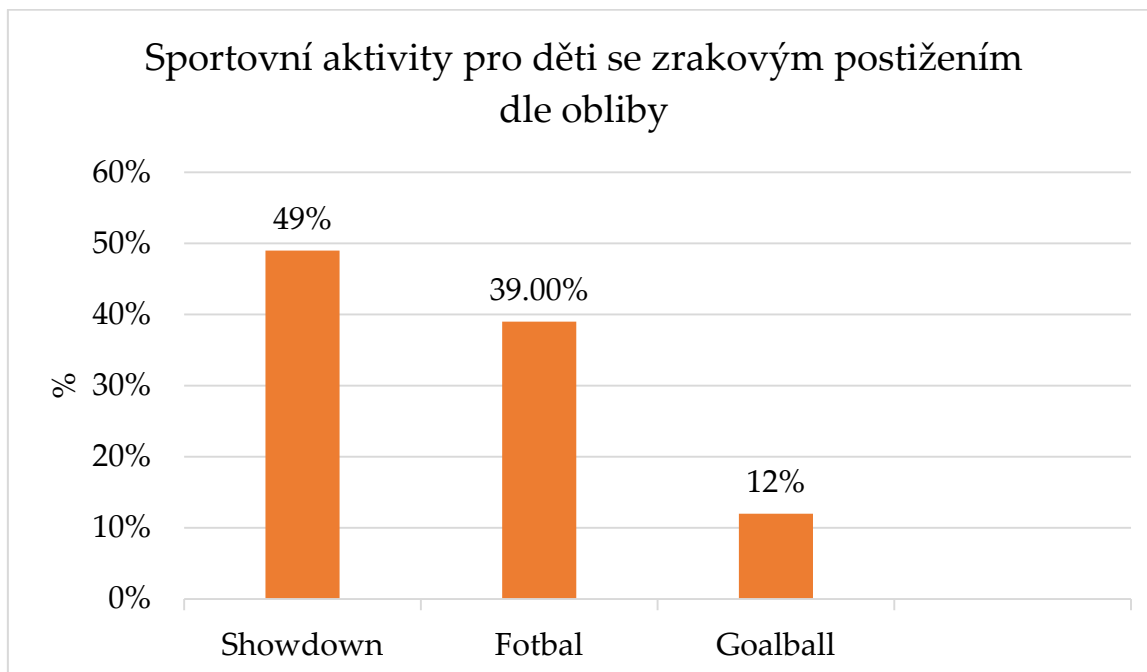
Graf č. 3: Pojetí fotbalu pro osoby se zrakovým postižením dle trenérů intaktního fotbalu

Jelikož je škála respondentů obsáhlejší, je vhodné se podrobněji podívat na oblast trenérské činnosti zaměřené na osoby se zrakovým postižením. Dané

sportovní odvětví je v rámci této závěrečné práce zpracováno z aktuálního a historického hlediska ve druhé kapitole textu. Velmi zajímavým pohledem je posun daného sportu v rámci časového odstupu do budoucích sfér, na který byla vystavena i další výzkumná otázka VO3, která zní následovně: **Jak vidí trenéři fotbalu pro osoby se zrakovým postižením budoucnost tohoto sportovního odvětví?** Odpovědi na danou otázku byly velmi překvapivé, téměř všechny pak hovořily o vyšší informovanosti intaktní populace. Velmi překvapivou odpovědí byla myšlenka zaměřená na podporu vzniku mistrovských utkání pro skupiny hráčů v klasifikační skupině B2, B3 nejen z důvodu obtížného hledání osob zcela nevidomých spadajících do kategorie B1. Některé odpovědi také vedly k hledání a následnému možnému zahájení trenérských volnočasových jednotek pro děti z důvodu dlouhodobé přípravy hráčů na danou sportovní aktivitu. Celé znění jednotlivých odpovědí je možné najít v kapitole zaměřené na vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku.

Pro oblast zaměření studijního oboru je důležité se zabývat respondenty dětského věku. Daní respondenti splňovali dva parametry nutné k zařazení do výzkumného vzorku. Prvním parametrem bylo zrakové postižení, druhým pak aktivní účast na tréninkových jednotkách. Jelikož se daná sportovní činnost odehrávala pod záštitou specializované školy pro osoby se zdravotním postižením, dříve zaměřené na zrakovou, možnost sportovního vyžití v dané lokalitě byla vyšší. V rámci zaměření závěrečné práce byla zvolena následující výzkumná otázka VO4 v následovném plném znění: **Jaký je vztah ke sportu u dětí se zrakovým postižením?** V oblasti výsledků získaných formou rozhovoru děti mimo jiné vypověděly, že jejich volnočasové aktivity se většinou skládají právě z činností zaměřených na sport, na hudební odvětví a zábavné aktivity v přírodě. Velmi zajímavou informací bylo, že děti s různým typem postižení preferovaly sportovní činnost nad jinou aktivitou. Odpovídalo tomu také jejich postavení k praktickému provedení cvičení v rámci tělovýchovné jednotky. Jak již popisuje třetí kapitola daného textu, pro děti se zrakovým postižením existuje vícero sportovních činností,

kteří děti mohou v rámci volnočasových aktivit vykonávat. Za nejoblíbenější sportovní činnost pak byl označen showdown, poté fotbal a v poslední řadě goalball.

Graf č. 4: Sportovní aktivity pro děti se zrakovým postižením dle oblíbenosti

Tělovýchovné jednotky zaměřené na fotbal pro osoby se zrakovým postižením jsou důležitou podmínkou pro rozvoj dovedností až na možnou profesionální úroveň s účastí na mistrovství Evropy či světa. Jelikož je nutné podporovat v aktivitě nejen děti, ale i dospělé, je vhodné zmínit četnost tréninkových jednotek, na které se zaměřuje výzkumná otázka VO5 ve znění: **Jak často probíhají tréninkové jednotky u jednotlivých skupin hráčů?** Na danou otázku není obtížné najít odpověď. Podle osobních výpovědí respondentů angažovaných do trenérské činnosti fotbalu pro osoby se zrakovým postižením probíhají tréninky v rámci brněnského týmu jednou za 14 dní. Aktuálně se v daném místě pracuje s myšlenkou zvýšení četnosti na jednu tělovýchovnou jednotku za týden. Pro srovnání je nutné zmínit, že četnost tréninků intaktních dětí spadajících do kategorií U8 (under 8 years) je až třikrát týdně. U mladších ročníků probíhají tréninkové jednotky jednou až dvakrát do týdne. V rámci osobních zkušeností je možné upřesnění četnosti nejen u kategorií U7 (under 7 years) a mladší, která je vyřešena dvěma tréninky za týden. Je tedy jednoznačně zřejmé, že děti se zrakovým postižením mají daleko menší možnost

zlepšování nabitých dovedností. Je tedy vhodné zamyslet se nad četností dané skupiny dětí a jejich možný vývoj při pravidelnějších a častějších tréninkových jednotkách.

Po vyhodnocení jednotlivých výzkumných otázek je nutné se zaměřit na vyhodnocení cíle empirické části dané práce, kterým bylo cílené zaměření se na fotbal pro osoby se zrakovým postižením v intencích České republiky. Oblast trenérské činnosti nám poskytla odpovědi a pohledy respondentů zaměřených na vedení tréninkových jednotek intaktní populace na území České republiky, přičemž nejvyšší počet respondentů pocházel z kraje Olomouckého. Objevily se však odpovědi z kraje Jihomoravského, Zlínského, Pardubického i Královehradeckého. Pro oblast trenérů hráčů se zrakovým postižením se zapojily aktivní kluby na území zmíněném území. Je nutné zmínit, že hovoříme pouze o dvou fotbalových klubech pocházejících z Jihomoravského kraje a Prahy. Je tedy zřejmé, že pro hráče se zrakovým postižením je možnost aktivní účasti na tréninkových jednotkách značně omezená na území výskytu zmíněných klubů.

Z výzkumných otázek podpořených vizuálním zpracováním dat v grafu a daného cíle empirické části závěrečné práce byly získány důležité informace, které v následující kapitole ústí v možné úpravy, které by mohly danou situaci zlepšit či vyřešit.

9 Doporučení pro praxi

Praktická část dané práce nám mohla ukázat jednoznačné nedostatky v informovanosti široké veřejnosti, která souvisí s jistou popularitou daného sportu. Obliba fotbalu ve světě je velká, tudíž je zřejmé, že uzpůsobení pravidel pro danou cílovou skupinu je výborným nápadem nejen z hlediska volnočasových aktivit jedinců se zrakovým postižením, ale i jejich socializace. Je však nutné zmínit, že informovanost ve skupinách osob se zrakovým postižením je také na nízké úrovni.

Z daného výzkumu vyplývá, že zahájení tréninkových jednotek především u dětí s daným typem postižení a jejich delší a intenzivnější trénink povedou k tomu, že se z nich dříve stanou lepší fotbalisté, a tím se zvýší jejich možnost umístění na vítězných příčkách při mistrovských utkáních. Jak jsme však poukázali, musíme vycházet z dětského věku, který danou informaci o takovém sportu získal náhodou. Vhodným řešením by tedy mohla být spolupráce SPC, speciálně-pedagogického centra, s kluby, družstvy, akademiemi či organizacemi zaměřenými na různé sportovní činnosti zaměřené na osoby, včetně dětí se zrakovým postižením. Jednoznačně by se zvýšila informovanost dětí a rodičů a tím i počet hráčů na trénincích. Samozřejmě by to vedlo přímou úměrou k vyšší potřebě trenérů a dalších pomocníků, ale na prvním místě by měla být aktivizace dítěte. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, s osvětou začala asociace UEFA (Union of European Football Association) při reklamních spotech týkajících se sportovních aktivit osob s postižením. Vhodnou alternativou je natočení podobného reklamního spotu pro širokou veřejnost, který by byl vysílán při sportovních utkáních či částečně v časech vyhrazeným reklamním sdělením. Případnou možností informování jsou také billboardy či jiné reklamní plochy s možností daného sportu.

V rámci práce s dětmi má nejvyšší vliv na sportovní uplatnění pedagogický pracovník zaštiťující vedení tělovýchovných hodin. Ačkoliv se fotbal pro danou skupinu osob může zdát složitým a náročným, jeho provedení ve své podstatě závisí na typech postižení. Není nutný vysoký počet vidících osob. Do aktivity, při které

potřebujeme osoby s funkčními zrakovými schopnostmi, můžeme zařadit děti bez zrakového postižení či děti s mírnější formou postižení. Vyřešíme tím zainteresování všech členů skupiny či třídy. Další osoby, mající vliv na dítě, jsou trenéři, jejichž vedení, názory a činnosti spojené s danou sportovní aktivitou vnímají a alespoň částečně přejímají. Pro trenéry intaktního fotbalu je asi menší pravděpodobnost, že přijde zrovna do jejich týmu dítě se zrakovým postižením. I přesto je však vhodné, aby v rámci licenční přípravy získali minimum informací o daném sportu. Jak bylo zjevné z dotazníků, na vysokých školách zaměřených sportovním či pedagogickým směrem osvěta funguje, tak by byla jen rozšířena do dalších oblastí spadajících pod sportovní vyžití dětí. V rámci celoživotního vzdělávání všech pedagogů a dalších pracovníků vyskytujících se v oblasti dětí bych navrhla různá možná školení, která by pracovníkům přiblížila možnosti volnočasového vyžití či možných úprav při hodinách tělesné výchovy.

Osoby se zrakovým postižením žijí v celé České republice, proto v budoucnu by se mohlo vytvořit více týmů, nejlépe v každém kraji naší republiky, které by navzájem mohly pořádat turnaje, a tím více motivovat hráče k aktivitě. Samozřejmě by byly nutné úpravy hrací plochy, několik měsíců nutných k zaškolení trenérů v rámci fungujících fotbalových klubů hrajících fotbal pro nevidomé, a hlavně časová a personální náročnost.

V neposlední řadě bych ráda zařadila do možných úprav četnosti volnočasových tělovýchovných jednotek. Z odpovědí respondentů bylo zřejmé, že ve většině případů trénují dospělí jedinci, tedy osoby starší 18 let, dvakrát týdně. U dětí intaktních jsou tělovýchovné jednotky nejčastěji dvakrát až třikrát týdně. Proč by tedy nebylo možné zvýšení četnosti tělovýchovných jednotek pro děti se zrakovým postižením? Je zřejmé, že by se zvýšila i náročnost na přípravu a počet trenérů, avšak v podmínkách intaktních hráčů dané množství tréninkových jednotek lze uskutečnit. Z vlastních zkušeností vím, že tréninky u dětí se zrakovým postižením probíhají nejčastěji jednou za čtrnáct dní, a to jen v případě, že děti nemají jinou aktivitu. V Brně se tato situace aktuálně řeší díky získání nových mantinelů na nejmenované

hrací ploše, díky které se děti mohou účastnit tréninků jednou za čtrnáct dní. Aktivita trenérů však poukazuje na možnou úpravu z dvoutýdenní četnosti na jeden trénink týdně, což je už tak velký pokrok. I tak by ale četnost mohla být vyšší zejména v hlavním městě.

Závěr

Fotbal je velmi oblíbenou hrou nejen občanů České republiky. Jedná se o celosvětově rozšířený sport plný emocí, efektních herních akcí, čistých předání, a zejména vstřelených gólů. Ve fotbale pro osoby s vizuálním typem postižení většinou nenajdeme vyšší počet vsíťených míčů, herní činnost, toto vše ale vynahradí nasazení specificky znevýhodněných sportovců.

Cílem dané práce bylo zaměřením se na herní a trenérskou činnost fotbalu pro osoby se zrakovým postižením a dalšími možnostmi sportovních aktivit, zjištění informovanosti trenérů intaktního fotbalu, získání názorů a přístupů trenérů u hráčů se zrakovým postižením a prozkoumání rozvoje již získaných dovedností a názorů hráčů se zrakovým postižením ve starším školním věku.

Diplomová práce je složena ze dvou na sebe navazujících částí. Jedná se o standardní rozdělení na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část složená ze tří kapitol poskytla náhled na problematiku klasifikací vizuálních obtíží u osob se zrakovým postižením, přičemž hlavními ukazateli pro danou kapitolu bylo srovnání názorů Heleny Flenerové a Libuše Ludíkové. Druhá kapitola je zaměřená na fotbal a jeho herní úpravy specifické pro osoby se zrakovým postižením. Hlavními východisky jsou získané dokumenty týkající se herních pravidel, materiálních odlišností a klasifikačních podmínek stanovených fotbalovou komisí pod asociací IBSA. Česká úprava zmíněných dokumentů probíhá pod záštitou Českého svazu zrakově postižených sportovců. Poslední kapitola teoretické části poskytla informace o dalších možnostech volnočasových i mistrovských sportovních aktivitách. V dané kapitole jsme získali informace nejen o primárně zacílených sportech pro osoby se zrakovým postižením, ale také o specificky upravených sportovních činnostech. U dvou nejoblíbenějších sportů jsou přítomny doplňující informace o pravidlech a historickém vymezení daných aktivit.

Praktická část této práce byla postavena na kvalitativně-kvantitativním výzkumu, který byl popsán v několika kapitolách. První kapitola vysvětluje pojmy, druhá kapitola popisuje cíl empirické části a výzkumné otázky, třetí kapitola pak specifikuje výběr respondentů, kterými byli děti se zrakovým postižením, trenéři intaktních dětí a trenéři hráčů se zrakovým postižením. V rámci této kapitoly byly také popsány jednotlivě užívané metody, kterými byly dotazníky, rozhovory a pozorování. V rámci pozorování byly pak rozebrány jednotlivé činnosti s míčem, celková koordinace těla a hlavně orientace v prostoru a samostatný pohyb popisovaných osob. V další kapitole byly detailně popsány jednotlivé výpovědi respondentů pomocí tzv. metody trsování. Poslední kapitoly byly zaměřeny na diskuzi potvrzující či vyvracející pravdivost zvolených hypotéz a výzkumných cílů včetně závěrečných doporučení pro praxi a hlavně na rozšíření informovanosti populace a pedagogických či volnočasových pracovníků věnujících se dětem se zrakovým postižením.

Přílohou práce jsou dotazníky, které obdrželi výše popsaní respondenti z trenérské oblasti, a ukázka informovaného souhlasu, kterým byly ošetřeny výpovědi dětských respondentů v rámci rozhovoru i pozorování.

Téma sportovních aktivit, a zvláště pak fotbalu, pro osoby se zrakovým postižením je velmi netradiční problematika málo vnímaná intaktní populací. Je zřejmé, že intaktní populace si představuje osoby s jakýmkoliv typem postižení jako jedince, kteří potřebují za každé situace pomoci. Ukazuje se, že tomu tak není, naopak handicapovaní lidé dokáží překonávat obtíže mnohdy i díky svému postižení. Při hledání vhodných sportovních aktivit dnes velmi pomáhá téměř všude dostupný internet, díky kterému se nejen osoba se zrakovým postižením může dozvědět, jaké má možnosti volnočasových aktivit, které při pravidelných a intenzivně odcvičených tréninkových jednotkách může změnit až na post v týmu směřující na mistrovská utkání, což je silně motivující.

Seznam použité literatury

- Athletics – General information. (2019) *International blind sports federation* [online]. [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <http://www.ibsasport.org/sports/athletics/>.
- Atletika. (2011) *Český svaz zrakově postižených sportovců: Czech blind sportsmen federation* [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <http://www.sport-nevidomych.cz/index.php?dir=sporty&spr=atletika>.
- BAYER, Petr. (2016) Historie Showdownu. *Showdown: Neoficiální sportovní stránky přátel Showdownu*. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <http://showdown.brailnet.cz/Historie.htm>.
- BENDO VÁ, P., JEŘÁBKOVÁ, K., RŮŽIČKOVÁ, V. (2006) *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. Olomouc: VUP. ISBN 80-244-1436-8.
- BLÁHA, Ladislav. (2011) *Vybrané studie k uplatňování pohybových aktivit u osob se zrakovým postižením*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7414-372-4.
- BRUCHTEROVÁ, Kristýna. (2010) *Úspěšní sportovci se zrakovým postižením*. Olomouc. Bakalářská práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce Mgr. Bc. Veronika Růžičková, Ph.D.
- BSC Prague: *Sportovní klub pro zrakově postižené* (2015) [online]. Praha, [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <http://bscprague.eu/>
- ČSZPS. (2016) *Klasifikace zrakového postižení v ČR*. Praha.
- Dlouhodobá onemocnění očí. (2016) *Acuvue: Brand contact lenses* [online], [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <https://www.acuvue.cz/zdravi-oci/dlouhodobá-onemocneni>.
- DOBEŠOVÁ, Veronika. *Masáž stimulující dýchání a její vliv na spánek a dýchání u seniorů v dlouhodobé péči*. Olomouc, 2015. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Vedoucí práce PhDr. Lenka Machálková, Ph. D.
- FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. (2007) *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1857-5.

FINKOVÁ, Dita, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Kateřina STEJSKALOVÁ. (2010) *Úvod do speciální pedagogiky osob se zrakovým postižením: učební text*. Olomouc: UP. ISBN 978-80-244-2517-7.

FLENEROVÁ, Helena. (1985) *Kapitoly z tyflopédie I*. Praha: SPN.

Futsalu pro nevidomé. (2000) *Futsal pro nevidomé: Avoy MU Brno* [online]. Brno, [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/futsal-pn/main.php?strana=futsal>.

GABRIEL MAYR DE, Oliveira Salvia. (2008) *Football for the Blind. Futsal pro nevidomé: Avoy MU Brno* [online]. Brno, [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: https://www.teiresias.muni.cz/download/futsal/Mayr_Football-for-the-Blind.pdf.

GAVORA, Peter. (2000) *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

GIGIMOV, Jiří. (2000) *Základní postupy při výuce: Metodika. Futsal pro nevidomé: Avoy MU Brno* [online]. Brno, [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/futsal-pn/main.php?strana=metodika&sekce=zakladni-postupy-pri-vyuce>.

Goalball – General information. (2016) *International blind sports federation* [online], [cit. 2019-02-17]. Dostupné z: <http://www.ibsasport.org/sports/goalball/>

Goalball. (2011) *Český svaz zrakově postižených sportovců: Czech blind sportsmen federation* [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <http://www.sport-nevidomych.cz/index.php?dir=sporty&spr=goalball>.

Historie futsalu pro nevidomé. (2000) *Futsal pro nevidomé: Avoy MU Brno* [online]. Brno, [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/futsal-pn/main.php?strana=historie>.

IBSA a Lukáš MÁŠILKO. (2017) *FUTSAL - Pravidla hry 2017 - 2021*. Německo. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/futsal-pn/main.php?strana=zdroje>.

IBSA. Showdown, (2018) *INTERNATIONAL BLIND SPORTS FEDERATION - SHOWDOWN RULES 2018 - 2021*. Handen. Dostupné z: <http://www.ibsasport.org/sports/showdown/rules/>.

IBSA. (2012), *Pravidla klasifikace IBSA a postupy klasifikace: Dr. Luigi de Salvia*. http://www.sport-nevidomych.cz/index.php?dir=klasifikace&page=klasifikace_IBSA.

IBSA. Classification, (2018) *IBSA Classification Rules*. Dostupné z: <http://www.ibsasport.org/classification/>.

IBSA. Goalball, (2017) *IBSA PRAVIDLA GOALBALLU 2014-2017*. Dostupné z: <http://www.sport-nevidomych.cz/index.php?dir=sporty&spr=goalball&page=pravidla>.

IBSA. Goalball, (2017) *INTERNATIONAL BLIND SPORTS FEDERATION GOALBALL RULES 2014-2017*. Dostupné z: <http://www.sport-nevidomych.cz/index.php?dir=sporty&spr=goalball&page=pravidla>.

IBSA. Showdown, (2018) *IBSA Pravidla SHOWDOWNU 2018 – 2021*. Handen. Dostupné z: <http://www.sport-nevidomych.cz/index.php?dir=sporty&spr=showdown&page=pravidla>.

Informační zdroje. (2000) *Futsal pro nevidomé: Avoy MU Brno* [online]. Brno, [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/futsal-pn/main.php?strana=zdroje>.

JANEČKA, Zbyněk a Ladislav BLÁHA. (2013) *Motorické kompetence osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3953-2.

JANEČKA, Zbyněk, Ondřej Ješina a kol. (2007) *Vybrané outdoor aktivity jinak zrakově disponovaných osob v letní přírodě*. Olomouc. Projekt. Univerzita Palackého.

JANEČKA, Zbyněk. (2010) *Plavání osob se zrakovým postižením. Centrum aplikovaných pohybových aktivit: Katedra aplikovaných pohybových aktivit* [online]. Olomouc [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <https://www.apa.upol.cz/sport-v-apa/plavani-osob-se-zrakovym-postizenim>.

Judo – General information. (2019) *International blind sports federation* [online]. [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <http://www.ibsasport.org/sports/judo/>.

Judo. (2011) *Český svaz zrakově postižených sportovců: Czech blind sportsmen federation* [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <http://www.sport-nevidomych.cz/index.php?dir=sporty&spr=judo>.

Keratokonus, závažné onemocnění rohovky, většinou útočí na mladistvé. (2014) *Lexum: Evropská oční klinika* [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://www.lexum.cz/o-ocni-klinice-lexum/news/keratokonus-zavazne-onemocneni-rohovky-vetsinou-utoci-na-mladistve?page=9>.

Krátkodobé onemocnění očí. (2016) *Acuvue: Brand contact lenses* [online]. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <https://www.acuvue.cz/zdravi-oci/kratkodoba-onemocneni>.

KRAUS, Hanuš. (1997) *Kompendium očního lékařství*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-079-1.

KUDLÁČEK, Martin a kol. (2014) *Základy aplikovaných pohybových aktivit* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-4368-3. Dostupné také z: <https://publi.cz/books/144/Cover.html>.

KUREŠ, Jiří, Jan HORA a kol. (2018) *Pravidla fotbalu: platná od 1. 7.2018*. Praha: Olympia, 2018. ISBN ISBN 978-80-7376-522-4.

LINTNEROVÁ, Milena. (2014) Showdown, aplikovaný stolní tenis pro nevidomé. *Nevidomí mezi námi* [online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: http://www.nevidomimezinami.cz/main/nmn/Texty/Sport/nevidomi_a_sport.html.

LOG MAR: DEFINITION AND INTERES. (2013) *Dr. Damien Gatinel*: [online]. [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.gatinel.com/en/recherche-formation/acuite-visuelle-definition/log-mar-definition-et-interet/>.

LUDÍKOVÁ, L., STOKLASOVÁ, V. (2006), *Tyflopedie pro výchovné pracovníky. *Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-1189-X.

LUDÍKOVÁ, Libuše. (1988) *Tyflopedie I. 1*. Olomouc: UP.

Macmillan English dictionary for advanced learners of American English. (2002) Oxford: Macmillan Education. ISBN 978-0-3339-6672-3.

MARTINEC, David. (2008) *Krizově intervenční kompetence trenéra*. Brno. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Doc. PhDr. Bohumíra Lazarová, Ph.D.

MKN-10. (2015) *Mezinárodní klasifikace nemoci: 10. revize* [online]. [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>.

MŠK Žilina: U7 po prvom turnaji, prived'te aj Vy svoj mladý talent k nám! (2015) [online]. Žilina, [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.mskzilina.sk/articles/detail/11792>

Ninepin Bowling – General information. (2019) *International blind sports federation* [online]. [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <http://www.ibsasport.org/sports/ninepin-bowling/>.

OTRADOVEC, Jiří. (2003) *Klinická neurooftalmologie*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0280-0.

Powerlifting – General information. (2019) *International blind sports federation* [online]. [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <http://www.ibsasport.org/sports/powerlifting/>.

RÖDEROVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. (2007) *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, ISBN 978-80-7315-159-1.

RŮŽIČKOVÁ, Veronika a Kateřina KROUPOVÁ. (2017) *Pohled na samostatný pohyb a prostorovou orientaci osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5273-9.

RYCHTECKÝ, Antonín a Ludmila FIALOVÁ. (1998) *Didaktika školní tělesné výchovy*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-659-7.

Shooting – General information. (2019) *International blind sports federation* [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <http://www.ibsasport.org/sports/shooting/>.

Showdown. (2011) *Český svaz zrakově postižených sportovců: Czech blind sportsmen federation* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <http://www.sport-nevidomych.cz/index.php?dir=sporty&spr=showdown>.

SCHUR, Lisa, Douglas KRUSE a Peter David BLANCK. (2013) *People with disabilities: sidelined or mainstreamed?*. New York: Cambridge University Press. ISBN 978-1-107-00047-6.

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých. (2012) [online]. [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: <https://www.sons.cz/>.

Střelba zvuková. (2011) *Český svaz zrakově postižených sportovců: Czech blind sportsmen federation* [online]. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <http://www.sportnevidomych.cz/index.php?dir=sporty&spr=strelba%20zvukova>.

SVOBODA, Bohumil. (2003), *Pedagogika sportu*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0156-7.

Swimming – General information. (2019) *International blind sports federation* [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <http://www.ibsasport.org/sports/swimming/>.

ŠKÁPÍKOVÁ, Jitka, Helena PETÁKOVÁ a Dan MORAVEC. Pichtův psací stroj. *Rozhlas: Dvojka* [online]. (2014) [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/pichtuv-psaci-stroj-7548389>.

Tenpin Bowling – General information. (2019) *International blind sports federation* [online]. [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <http://www.ibsasport.org/sports/tenpin-bowling/>.

TITZ, Jiří. (2005) *Hodnocení herního výkonu hráčů fotbalu a jeho srovnání s hodnocením v médiích*. Brno. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce PhDr. Ladislav Bedřich, CSc.

Torball – General information. (2019) *International blind sports federation* [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <http://www.ibsasport.org/sports/torball/>.

TRNKA, Václav. (2012) *Klasifikace osob se zrakovým postižením. Česká asociace zrakově handicapovaných sportovců* [online], [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <https://cazhs.webnode.cz/o-nas/klasifikace-osob-se-zp/>.

UEFA Equal Game: Respect. (2018) *EqualGame* [online], [cit. 01-17. 1.-9-20]. Dostupné z: <https://www.equalgame.com/#equal-game>.

Vodící psi pro osoby se zrakovým postižením. (2014) *Helppes: Centrum výcviku psů pro postižené* [online]. Praha, [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <http://www.helppes.cz/psi-pomocnici/psi-pomocnici-pro/vodici-psi-pro-nevidome/>.

Vodící psi. (2009) *Pomocné tlapy: asistenční psi pro zdravotně postižení a canisterapie* [online]. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z:

<http://www.pomocnetlapky.cz/cz/o-asistencnich-psech/asistencni-psi/vodici-psi-44.html>.

VOTÍK, Jaromír, Jiří ZALABÁK, Marta BURSOVÁ a Petra ŠRÁMKOVÁ. (2011) *Fotbalový trenér: základní průvodce tréninkem*. Praha: Grada. Sport extra. ISBN 978-80-247-3982-3.

Základní informace. (2000) *Futsal pro nevidomé: Avoy MU Brno* [online]. Brno, [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/futsal-pn/main.php?strana=metodika&sekce=zakladni-informace>

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání: (školský zákon). (2004) In: Praha, ročník 2019, číslo 561.

Zrakově postižení a sport. (2014) *Nevidomí mezi námi* [online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: http://www.nevidomimezinami.cz/main/nmn/Texty/Sport/nevidomi_a_sport.html.

Seznam grafů a příloh

Seznam grafů

Graf č. 1: Počet respondentů

Graf č. 2: Informovanost trenérů intaktního fotbalu

Graf č. 3: Pojetí fotbalu pro osoby se zrakovým postižením dle trenérů intaktního fotbalu

Graf č. 4: Sportovní aktivity pro děti se zrakovým postižením dle oblíbenosti

Seznam obrázků

Obrázek 1. Hrací plocha (IBSA, Football, 2017)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Informovaný souhlas.

Příloha č. 2: Dotazník pro trenéry fotbalu hráčů se zrakovým postižením.

Příloha č. 3: Dotazník pro trenéry intaktního fotbalu.

Přílohy

Příloha č. 1: Informovaný souhlas

Dobrý den,

jmenuji se Hedvika Žádníková a studuji na Univerzitě Palackého v Olomouci obor Učitelství pro 1. stupeň základních škol a speciální pedagogika.

Chtěla bych Vás požádat o vyplnění dotazníku, který poslouží k vytvoření výzkumu k mojí diplomové práci s názvem Fotbal a jeho modifikace pro osoby se zrakovým postižením.

Cílem mého výzkumu je zjistit, stav a úroveň fotbalových aktivit u dětí se zrakovým postižením. Veškerá získaná data, budou použita pouze pro účely mé diplomové práce. Forma rozhovoru s dětmi je anonymní, jméno Vašeho dítěte nebude nikde uveřejněno.

Zaručuji, že získané informace nebudou použity k jiným účelům.

V případě jakýchkoliv připomínek či nejasností, mě prosím neváhejte kontaktovat na uvedený email: zadnikova1@seznam.cz

V případě nejasností při vyplňování dotazníku se na mě můžete obrátit. Otázky se týkají Vašeho dítěte a jsou zaměřeny na věku, pohlaví, zrakového znevýhodnění a dále na aktivity a názory zaměřené ke sportovním aktivitám, hlavně pak fotbalu.

Děkuji za spolupráci

Hedvika Žádníková

Potvrzuji, že jsem si přečetl/a a pochopil/a Informovaný souhlas pro výše uvedenou studii. Souhlasím s účastí na rozhovoru svého dítěte, která bude použita pro výzkumné účely uvedené výše.

Jméno a příjmení dítěte:

Jméno a příjmení rodiče:

Datum:

Podpis rodiče:

Příloha č. 2: Dotazník pro trenéry fotbalu hráčů se zrakovým postižením

Dobrý den,

Jmenuji se Hedvika Žádníková a v rámci svého závěrečné práce pro ukončení studia na Univerzitě Palackého si Vás dovoluji kontaktovat s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku, jehož vyplnění Vám zabere cca 7 minut času. Svou závěrečnou práci, v rámci které využiji získané informace, jsem zaměřila na fotbal. Nejde však o fotbal, jak jej znáte, ale o fotbal pro osoby se zrakovým postižením. Své fotbalové zkušenosti jsem získávala nejen mezi intaktními dětmi, ale i mezi dětmi se zrakovým postižením. Vaše odpovědi by mi velmi pomohly k vytvoření uceleného pohledu na danou problematiku.

Dotazník je zcela anonymní, Vaše jméno nebude nikde uveřejněno.

Zároveň prosím o zaslání dotazníku zpět na emailovou adresu níže vepsanou do středy 3.4.

S velkým díkem a přáním hezkého dne

Hedvika Žádníková

Email: zadnikova1@seznam.cz

---

1. Jste muž nebo žena?

Nehodící odpověď prosím vymažte:

* Muž

* Žena

2. Jak jste se dostal k trénování fotbalu pro osoby se zrakovým postižením?

Prosím vepište...

3. Jak dlouho se angažujete v trenérském fotbalovém odvětví?

Prosím vepište...

4. Jak často a v jakém časovém úseku probíhají Vaše tělovýchovné fotbalové jednotky?

Prosím vepište...

5. Kolik dětí/dospělých se účastní TJ?

Děti (do 18 let): ...

Dospělí (18+): ...

6. Jaké jsou pro Vás základní odlišnosti intaktního fotbalu a fotbalu pro osoby se zrakovým postižením? Zkuste udělat menší srovnání.

Prosím vepište...

7. Popište prosím, jak vypadá trénink pod Vaším vedením.

Prosím vepište...

8. Jak si představujete fotbal pro osoby se zrakovým postižením, jeho úroveň a náročnost v budoucnosti?

Prosím vepište...

Příloha č. 3: Dotazník pro trenéry intaktního fotbalu

Dobrý den,

Jmenuji se Hedvika Žádníková a v rámci svého závěrečné práce pro ukončení studia na Univerzitě Palackého si Vás dovoluji kontaktovat s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku, jehož vyplnění Vám zabere cca 7 minut času. Svou závěrečnou práci, v rámci které využiji získané informace, jsem zaměřila na fotbal. Nejde však o fotbal, jak jej znáte, ale o fotbal pro osoby se zrakovým postižením. Své fotbalové zkušenosti jsem získávala nejen mezi intaktními dětmi, ale i mezi dětmi se zrakovým postižením. Vaše odpovědi by mi velmi pomohly k vytvoření uceleného pohledu na danou problematiku.

Dotazník je zcela anonymní, Vaše jméno nebude nikde uveřejněno.

Zároveň prosím o zaslání dotazníku zpět na emailovou adresu níže vepsanou do středy 3.4.

S velkým díkem a přáním hezkého dne

Hedvika Žádníková

Email: zadnikova1@seznam.cz

---

1. Jste muž nebo žena?

Nehodící odpověď prosím vymažte:

* Muž

* Žena

2. Jak jste se dostal k trénování fotbalu?

Prosím vepište...

3. Jak dlouho se angažujete v trenérském fotbalovém odvětví?

Prosím vepište...

4. Věděl/a jste, že existuje fotbal i pro osoby se zrakovým postižením?

Nehodící odpověď prosím vymažte:

* Ano, vím o tom na ot.5

* Ano, něco už jsem zaslechl/a na ot.5

* Ne, nesetkal/a jsem se s tím na ot.6

5. Zvládnete popsat úpravy a pravidla nutné ke hře fotbalu pro osoby se zrakovým postižením? Popište jich pár.

Prosím vepište...

6. Jak si představujete fotbal pro osoby se zrakovým postižením?

Prosím vepište...

7. Dokážete si představit (a popsat) tréninkovou jednotku fotbalu pro osoby se zrakovým postižením? Prosím, popište, jak byste trénink vedl/a.

Prosím vepište...

Anotace

Jméno a příjmení:	Hedvika Žádníková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Bc. Veronika Růžičková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Fotbal a jeho modifikace u osob se zrakovým postižením
Název v angličtině:	Football and its modification at people with visuall impairment
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá problematikou zrakového postižení v oblasti sportovních volnočasových aktivit včetně klasifikace a diagnostiky zrakového postižení pro sportovní účely. Daná práce se specializuje na fotbal a nutné modifikace k možné hře. Praktická část práce je zaměřena na činnost fotbalových klubů a jejich vedení tělovýchovných jednotek pro osoby se zrakovým postižením.
Klíčová slova:	Osoby/ děti/ hráči se zrakovým postižením, fotbal, futsal, Český Svaz Zrakově Postižených Sportovců, International Blind Sports Federation
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the issue of visual impairment in the field of sport leisure activities including the classification and diagnosis of visual impairment for sports purposes. This work specializes in football and the necessary modifications to a possible game. The practical part of the thesis is focused on the activities of football clubs and their management of physical

	education units for people with visual impairment.
Klíčová slova v angličtině:	People/ children/ players with visual impairment, football, futsal, Czech Blind Sportsman Federation, International Blind Sports Federation
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Informovaný souhlas Příloha č. 2: Dotazník pro trenéry hráčů se zrakovým postižením Příloha č. 3: Dotazník pro trenéry intaktního fotbalu
Rozsah práce:	119 s. (208 841 znaků s mezerami), 3 s. textových příloh
Počet titulů použité literatury	71 zdrojů
Jazyk práce:	Český jazyk